

- “issue of non-innovative Tier-1 non dilutive instruments;
- divestment of assets;
- capital relief from Basel II, but not by reducing the final 2007 dividend.”.

1629. Votron geeft aan dat het, vanwege de EC noodzakelijke, verkoopproces van activa in Nederland loopt. Er zijn drie potentiële kopers en verkoopdocumenten zullen halverwege februari 2008 gereed zijn. Er is niets genotuleerd over de zorgen van DNB, zoals op 22 januari 2008 aan bod gekomen in het gesprek tussen DNB en Frijns, over dit verkoopproces, en waarover op 24 januari 2008 aan Votron is gemaild.

1630. Iets na 17.00 uur krijgt Votron een telefoontje van Servais met de vraag wat Votron gaat doen aan het feit dat er in de markt veel geruchten rondom Fortis zijn en dat de beurskoers fors inzakt. Votron zegt toe een en ander te onderzoeken. Dat weekend belt Votron nog meerdere keren met Servais, die dan ook vraagt om een persbericht “om de markt te informeren over de juiste toestand” (zoals de CBFA onderzoekers heeft doen weten).

1631. Lippens heeft aan onderzoekers verklaard dat ook hij hierover door Servais gebeld is met de boodschap dat, als Fortis niet met een persbericht uit zou komen, de CBFA dit wel zou doen. In de herinnering van Lippens is dit de eerste keer dat Servais zo dwingend optreedt.

1632. Servais heeft hierover aan onderzoekers verklaard:

“Ik kan bevestigen dat Fortis dit persbericht heeft gepubliceerd op verzoek, en dat is een zwak woord, van de CBFA.”.

1633. En iets later:

“Gezien de cumulatie van informatie plus dat de informatie nauwkeurig was, heb ik mijn verantwoordelijkheid genomen.”.

1634. Die middag stuurt Quaetaert als reactie op het telefoontje van Servais om 17.34 uur een e-mail met de volgende passage aan Dierckx (**Bijlage B-37**). Deze kopieert om 18.53 uur Votron, Verwilt en Mittler:

“The CBFA does not seem to have indicated on which law or principle it bases its demands.

...

Price sensitive information: I think that we can consider the information concerning the subprime as price sensitive information. We can tell the CBFA officially that the

information they wish us to publish is price sensitive (no doubt it is), and that we have decided not to publish it "in the interest of the company".

The "interest" could be:

- that publishing information now would even more disturb the market, which is already very volatile
- that if we publish information now, we can only mention the subprime risk and the 2007 results and we cannot yet give (stable) information on liquidity and solvency, which would mean that the information would not be comprehensive and would therefore be misleading.

We could also argue that we are most likely to make an announcement on March 7, 2008, with which we would fully reassure the market about our solvency and decrease the worries about subprime and that it would be so much more reasonable - and in the interest of both the company and the market - to be able to come out with the total picture.

Needless to say that if we say it is price sensitive information, we will have to:

- avoid any leakage,
- be ready with a draft press release in case there would be a leakage
- have a list of persons who have this information (although since we are in a closed period - from 7.01 until March 6,- the risk of insider trading is seriously limited anyhow).

...".

1635. Het aandeel Fortis daalt deze dag 12,25% in waarde.

8.2.6. 27 januari 2008

1636. Naar aanleiding van het telefoontje van Servais op vrijdagmiddag aan Votron vergadert de RvB op deze zondag wederom over het onderwerp van disclosure met betrekking tot eventuele verliezen op de CDO-portefeuille (**Bijlage A-53**). Deze keer besluit de RvB – in tegenstelling tot 48 uur daarvoor - wel tot het uitgeven van een persbericht (overigens zonder afstemming met de externe accountants) hierover.

1637. Diezelfde avond komt Fortis met een persbericht met de volgende zes kernboodschappen:

- "Fortis Bank end-of-year solvency well above 8%.
- Fortis intends to keep its dividend policy unchanged.
- Capital and solvency requirements will be met, even in very stringent scenarios on the impact of the sub prime CDO portfolio.

Toepassing van het Fortis waarderingsmodel per jaarultimo zou op dit moment resulteren in een nettowinst exclusief desinvesteringen, onvoorziene omstandigheden daargelaten, van circa EUR 4,0 miljard.

Sinds januari 2008 passen andere financiële instellingen aanzienlijk hogere dekkingsverhoudingen toe. Wordt dit scenario toegepast op de sluiting van de jaarrekening voor 2007 – waarvoor de goedkeuring van de Raad van Bestuur op 6 maart 2008 vereist zou zijn – dan bedraagt de nettowinst van Fortis naar schatting circa EUR 3,0 miljard, onvoorziene omstandigheden daargelaten

- Loan loss provisions in line with earlier guidance
- Fortis does not need to and is not considering to issue common stock or dilutive equity linked capital instruments.
- Fortis focuses on the implementation of its strategic plans, in particular the integration of the ABN AMRO businesses”.

8.2.7. 28 januari 2008

1638. Er vindt een vergadering plaats tussen Fortis Insurance enerzijds (aanwezig zijn Van Harten, De Smet, Baeten, Braekveldt en Kok) en DNB en CBFA anderzijds. In informele notulen (opgesteld door Fortis) daarvan wordt vermeld (**Bijlage C-23**):

“CBFA: Fortis is onduidelijk in communicatie naar de markt. Press release van dit weekend geeft onvoldoende inzicht (sic).”.

8.2.8. 29 januari 2008

1639. Fortis ontvangt toestemming van DNB voor de voorgestelde afsplitsing van ABN AMRO Asset Management en geeft daar op 31 januari 2008 een persbericht over uit. De samenvoeging van de activiteiten met die van Fortis Investment Management wordt op 1 april 2008 voltooid.

8.2.9. 30 januari 2008

1640. Fortis ondertekent een standby-agreement met Merrill Lynch en Morgan Stanley voor de uitgifte van zogenoemd tier-1-kapitaal voor een bedrag van EUR 3 miljard (**Bijlage C-24**).

8.2.10. 18 februari 2008

1641. Fortis versterkt haar solvabiliteit met een perpetuele achtergestelde schuld (tier-1) van USD 750 miljoen met een coupon van 8,25% (de zogenoemde NITSH-1). Hiermee komt het totale door Fortis aangetrokken tier-1-vermogen uit op een kleine EUR 21 miljard (zie ook overzicht zoals vermeld onder 19 december 2007).

8.2.11. 27 februari 2008

1642. Fortis kondigt de verkoop aan van de Braziliaanse vermogensbeheerdersactiviteiten van ABN AMRO voor een bedrag van EUR 209 miljoen.

8.2.12. 28 februari 2008

1643. In deze RCC-vergadering wordt het finaal dividend over 2007 besproken en goedgekeurd om aan de RvB voor te leggen (**Bijlage A-54**). Het tekort aan core equity (pro forma na consolidatie van ABN Amro over 18 maanden) is inmiddels opgelopen naar EUR 4,9 miljard (was EUR 2,6 miljard in de vergadering van 24 januari 2008). Men is vol vertrouwen dit tekort te kunnen dichten middels uitgifte van “non-dilutive capital” (EUR 1-3 miljard), “sales of assets” (EUR 3,9 miljard, waaronder Ping An en Interparking voor resp. EUR 2 miljard en EUR 0,5 miljard) and “potential Basel II relief” EUR 4,0 miljard). Ten aanzien van deze laatste post wordt opgemerkt dat acceptatie door toezichthouders en rating agencies onzeker is.

1644. Fortis kondigt “sterke” pro-forma-resultaten voor haar deel van ABN AMRO aan. Votron merkt in dit persbericht op:

“Despite the volatile market conditions at the end of 2007 and uncertainty during the period of the bidding process itself, our ABN AMRO colleagues delivered an extremely robust financial performance in 2007,...”.

8.2.13. 3 maart 2008

1645. Als follow-up van hun commentaar bij het 3^e-kwartaal-rapport over 2007 berichten de externe accountants in het AC van Fortis Bank als volgt over liquiditeitsrapportering binnen de bank (**Bijlage A-55**):

“Liquidity risk management

Fortis Central Risk Management (FCRM) initiated 3 years ago a liquidity project to adapt Fortis Bank to better fulfil the sound principles for liquidity management as defined by the Basle Committee. During the recent liquidity crisis the existence of a liquidity risk organization, a liquidity policy, a liquidity contingency plan and a liquidity position report have contributed to the actions taken by Management. The key areas for improvement of the liquidity gap report included in our Q3 report remain applicable. Correcting actions have been defined and will be implemented shortly. We note that the liquidity position is still under pressure due to the current market conditions.”.

1646. Het interne accountantsrapport van 3 maart 2008 meldt geen bijzonderheden over dit onderwerp (**Bijlage C-25**).

8.2.14. 5 maart 2008

1647. Fortis sluit een MoU met Vinci op het gebied van publieke parkeerplaatsen en stelt dat deze transactie een positief effect heeft op de solvabiliteitspositie van Fortis. Er worden geen bedragen in het persbericht genoemd. Deze overeenkomst is nooit tot closing gekomen.

8.2.15. 6 maart 2008

1648. De notulen van de RvB-vergadering van die dag vermelden (**Bijlage A-56**):

“In response to a question from the Board regarding the stress testing of the solvency projection, it was confirmed that the target core equity has been based on stress tests. In this context it was also noted that in case of an economic crisis, the growth of Risk-Weighted Commitments will slow down, thus leading to a capital relief.”.

1649. In deze vergadering stelt Dierckx dat Fortis voorzichtiger is dan zijn peers met betrekking tot de assumpties die worden toegepast voor de impairmentberekeningen van de subprime portfolio. Zowel KPMG als PWC merken echter op dat zij geen confirmatie kunnen geven van dit statement. De externe accountants willen niet verder gaan dan te verklaren dat het Fortis waarderingsmodel ‘reasonable’ is.

1650. Kroon (KPMG) heeft aan onderzoekers verklaard dat hij zich persoonlijk zeer verdiept heeft in de problematiek van waardering van de CDO-portefeuille. Dat geldt ook voor PWC. Daarnaast hebben beide accountantsfirma’s intensief op de expertise van hun Amerikaanse collega’s getrokken.

1651. In deze vergadering wordt verder gewezen op diverse kostenbesparende maatregelen, waaronder een hiring freeze van personeel. Ook wordt informatie verstrekt over de voortgang van de verkoop van de Nederlandse ABN AMRO bankactiviteiten alsmede een geplande verkoop van vermogensbeheerdersactiviteiten aan Ping An.

1652. In een presentatie van De Boeck over het ABN AMRO transitieplan wordt aangegeven dat er drie key-risico’s zijn (**Bijlage C-26**):

	Likelyhood	Impact EUR miljoen
1. Conflict of Interest	0–10%	> 500
2. Unwinding complex cross border structure	10-30%	250-500
3. Failure EC-Remedies	30-60%	250-500

1653. In een brief aan de EC wordt gemeld dat Fortis “formal offers of interest” heeft ontvangen van Deutsche Bank, NIBC en General Electric. Uit bovenstaand staatje blijkt dat op dat moment al rekening gehouden werd met de mogelijkheid van een verlies voor de EC-verkoop.

8.2.16. 7 maart 2008

1654. Fortis kondigt de jaarresultaten voor 2007 aan met als kop van het persbericht “Nettowinst Fortis 4 miljard in 2007 met sterke commerciële activiteit in zowel Bank- als Verzekeringsbedrijf”. Exclusief de winst op de verkoop van CaiFor van EUR 947 miljoen bedroeg de nettowinst EUR 3047 miljoen. Als gevolg van afwaarderingen wordt over het 4^e kwartaal van 2007 een verlies gerapporteerd van EUR 533 miljoen (excl. winst verkoop CaiFor), terwijl over het 3^e kwartaal nog een winst van EUR 797 miljoen werd gerapporteerd.

1655. Het voorgestelde slotdividend bedraagt EUR 0,59 per aandeel.

8.2.17. 10 maart 2008

1656. Onder voorwaarden geeft DNB goedkeuring aan het transitieplan van het Consortium voor ABN AMRO.

8.2.18. 13 maart 2008

1657. Het FD van 13 maart 2008 bericht dat een woordvoerder van Fortis rekening houdt met een financiële tegenvaller als de eis van EC wordt ingewilligd om een deel van ABN AMRO Nederland te verkopen. De hoogte van de tegenvaller wil Fortis niet bekendmaken. Er wordt ook geen persbericht uitgegeven.

1658. Honkoop, Fortis-woordvoerder in deze, heeft aan onderzoekers verklaard dat het hier haar reactie betrof op een vraag van een journalist van het FD, die in het bezit was van een pagina uit een vertrouwelijk IT-rapport van ABN AMRO. Hierin stond dat het lossnijden van de activiteiten, die op grond van de EC-remedies uit ABN AMRO moesten worden losgeweekt, gepaard zou gaan met dermate hoge kosten dat dit een tegenvaller voor Fortis betekende.

8.2.19. 15/16 maart 2008

1659. Bear Stearns wordt op het laatste moment gered door overname door JP Morgan Chase met USD 30 miljard overheidssteun.

8.2.20. 19 maart 2008

1660. Ping An heeft haar aandelenbelang in Fortis inmiddels uitgebreid van 4,18% naar 4,99%. Fortis maakt verder bekend een MoU te hebben getekend waarbij zij 50% van haar vermogensbeheersactiviteiten wil verkopen aan Ping An voor EUR 2,15 miljard. Op 2 april 2008 maakt Fortis vervolgens bekend dit contract definitief gesloten te hebben.

8.2.21. 31 maart 2008

1661. Fortis publiceert het jaarverslag over 2007. Over het dividend over 2007 wordt gezegd:

“Wij hebben gekozen voor een beleid dat voorziet in de uitkering van een stabiel of groeiend dividend, waarbij rekening wordt gehouden met onze solvabiliteit, winstgevendheid en groei doelstellingen. De Raad van Bestuur zal op de Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders op 29 april 2008 een dividend in contanten voorstellen van EUR 1,18, wat stabiel is ten opzichte van het gecorrigeerde dividend over 2006 van EUR 1,40. In september is een interimdividend uitgekeerd van EUR 0,59 per aandeel (herzien; oorspronkelijk EUR 0,70). Het slotdividend bedraagt derhalve EUR 0,59 per aandeel.”.

8.2.22. 1 april 2008

1662. Fortis wordt eigenaar van ABN AMRO Asset management voor een bedrag van EUR 3,6 miljard.

8.2.23. 2 april 2008

1663. Fortis maakt bekend de MoU met Ping An aangaande de verkoop van 50% van de vermogensbeheersactiviteiten (zie ook 19 maart 2008) voor EUR 2,15 miljard omgezet te hebben in een definitief contract. In de overeenkomst is een clausule opgenomen die aangeeft dat, indien op 31 oktober 2008 niet aan alle voorwaarden, om tot tenuitvoerlegging van het contract over te gaan, is voldaan, het contract zal worden ontbonden (een zogenoemde ‘long-stop’ of ‘drop-dead date’). Aan een eventuele ontbinding van het contract is geen boeteclausule (break-up fee) verbonden.

1664. Alhoewel er incidenteel door een journalist een vraag over is gesteld, is het bestaan van bovenstaande clausule nooit met de markt gedeeld.

1665. Uiteindelijk gaat deze transactie nooit door. Circa zes maanden later op 30 september 2008 maakt Fortis bekend dat deze verkoop niet doorgaat.

8.2.24. 3 april 2008

1666. Exact zes maanden na de toezegging op 3 oktober 2007 aan de EC kondigt Fortis “een eerste stap aan in de verkoop van onderdelen van de Business Unit Nederland van ABN AMRO.” In het persbericht specificeert Fortis de te verkopen onderdelen.

8.2.25. 7 april 2008

1667. Op deze dag wordt de Executive Risk and Capital Committee (ERCC) ingesteld. Het doel van dit comite wordt als volgt samengevat in de notulen van deze eerste bijeenkomst (**Bijlage A-57**):

“Mr. Jean-Paul Votron introduced the meeting by stating that the Executive Risk & Capital Committee will play an important role in managing the group in the current turbulent times. Therefore it needs to be an efficient and effective governance body where the key issues with regard to Strategy, Risk and Capital are brought forward, discussed, decision taking and to do's agreed upon.”

1668. Dessain heeft aan onderzoekers verklaard dat hem in april 2008 op grond van marktreacties en interne Fortis discussies duidelijk was dat stockdividend en een aandelenemissie moeilijk te vermijden waren. Voorts is door een persoon off-the-record aan onderzoekers verklaard dat deze persoon in april 2008 mondeling heeft aangegeven dat een aandelenemissie nodig zou zijn, maar dat Votron en Mittler lieten weten “*do not put this in writing*”. “*Dat stond niet in een e-mail of zo, maar het was duidelijk. Het is ook niet vaker gezegd. Na een keer is dat wel duidelijk.*”. In het wederhoorproces heeft Votron onderzoekers doen weten dat deze off-the-record-verklaring onjuist is.

8.2.26. 10 april 2008

1669. De ExCo-notulen spreken over solvabiliteit (**Bijlage A-58**):

“EUR 2 to 3bn still needed to compensate further market deterioration (...) and lower than expected relief from divestments.”.

8.2.27. 11 april 2008

1670. Op 11 april ontvangt Fortis een niet-bindend bod van NIBC/GE betreffende de verkoop van de EC-Remedies.

8.2.28. 22 april 2008

1671. In tegenstelling tot het niet-bindende bod van NIBC/GE van 11 april 2008 ontvangt Fortis van Deutsche Bank een bindend bod betreffende de verkoop van de EC-Remedies.

1672. In de aandeelhoudersvergadering van Fortis NV van 1 december 2008 verklaart Hessels over de verkoopwaarde zoals door de EC opgelegd (zie AVA verslag pagina 6):

“Deze opbrengst werd tussen half mei en begin juni 2008 aanzienlijk naar beneden bijgesteld”.

1673. Qua timing is deze uitspraak niet correct. Zoals blijkt uit de e-mail van Mittler aan Verwilt van 7 mei 2008 (zie aldaar) is Mittler in de week van 28 april tot en met 2 mei 2008 op de hoogte gesteld van het bod van Deutsche Bank (**Bijlage B-42**). Hij spreekt in deze e-mail van een extra gap op de ‘solvency stress test’ van EUR 800 miljoen en een totale gap van EUR 1,1 miljard.

8.2.29. 23 april 2008

1674. Het ExCo vergadert over de joint-venture met Delta Lloyd en beslist om de optie te lichten teneinde volledig eigenaar te worden van dit samenwerkingsverband (**Bijlage A-59**). Deze optie moet voor 19 mei 2008 worden uitgeoefend, omdat anders het risico bestaat dat dit niet meer kan. Er wordt uitgegaan van een prijs van EUR 513 miljoen. Van Harten wordt gevraagd het voorstel aan de RvB te presenteren, hetgeen op 9 mei 2008 gebeurt. Op 20 mei 2008 geeft Fortis een persbericht dienaangaande uit.

8.2.30. 26 april 2008

1675. Votron geeft een interview in het blad “Effect”, waaruit de volgende antwoorden op vragen kunnen worden opgetekend:

Vraag: Maar wat merkt Fortis nou van al die narigheid?

Antwoord Votron: “*van onze winst komt 75% uit de Benelux. Fortis merkt vooralsnog helemaal niets van een slecht klimaat...*”.

Vraag: Is Fortis voldoende bewapend tegen een recessie?

Antwoord Votron: “*... In ons geval zal het effect vrij beperkt zijn. We merken nu weinig tot niets. Straks kan een slechtere economische situatie misschien een beperkte invloed op onze activiteiten hebben...*”

Vraag: Dus daarna kan het verlaagde dividend weer naar 1,40 euro?

Antwoord Votron: “*Ons dividendbeleid is ongewijzigd. Het dividend (per aandeel) lijkt alleen verlaagd door de aandelenemissie, maar is stabiel. De kostenbesparingen na de overname van ABN AMRO liggen overigens op schema. Maar wij geven geen prognose over het dividend. Wel loopt het dividend traditioneel bij Fortis parallel met de winst per aandeel. En ook in slechte jaren hebben wij steeds dividend betaald.*”

Vraag: Heeft U achteraf niet teveel betaald voor ABN AMRO Nederland?

Antwoord Votron: *Nee, zeker niet. Wat we betaald hebben heeft te maken met de winsten die we kopen van ABN AMRO. De winst was 1,4 miljard euro in 2007. De aankoopprijs van 24 miljard heeft ook te maken met de synergie die we kunnen halen.*”

Vraag: De balans van Fortis behoeft geen versterking?

Antwoord Votron: *Nee, de balans is in orde, absoluut. ...*”.

8.2.31. 29 april 2008

1676. Op deze dag houdt Fortis aandeelhoudersvergaderingen in Nederland en België. Cheung van Ping An wordt tot niet-uitvoerend RvB-lid benoemd. Het verslag van de vergadering van Fortis NV in Nederland vermeldt ten aanzien van de (toekomstige) solvabiliteit van Fortis onder meer het volgende:

1677. Door Mittler wordt in die vergadering verklaard:

“De commerciële resultaten van de verschillende activiteiten van Fortis getuigen van de uitstekende gezondheid van Fortis per vandaag.

De solvabiliteitsratio's van een bank en een verzekeringsmaatschappij zijn erg belangrijk. Eind 2007 lagen deze ratio's voor Fortis opnieuw zeer hoog. Er is een overschot van 6,2 miljard euro ten opzichte van de reglementaire verplichtingen voor Fortis eind 2007. Een groot deel van het financieringsplan van ABN AMRO is ondertussen gerealiseerd. De laatste stappen zullen in de komende maanden gezet worden zodat Fortis over de vereiste solvabiliteit beschikt op het moment dat Fortis de activa van ABN AMRO volledig consolideert. Dit laatste gebeurt naar verwachting in de tweede helft van 2009. Zoals reeds aangegeven bij de publicatie van de resultaten in maart zullen de verdere financieringsplannen voor ABN AMRO enkel niet-verwaterende kapitaalsplaatsingen betreffen, dus geen uitgifte van nieuwe aandelen op een indirecte of directe manier. Fortis heeft een groot vertrouwen in het vermogen om de solvabiliteitspositie vandaag en in de toekomst te handhaven.”.

1678. Door Lippens wordt verklaard:

“De Voorzitter wijst tevens op het feit dat door sommigen werd getwijfeld aan de bekwaamheid van Fortis om de operatie ABN AMRO in goede banen te leiden. Maar sterk leiderschap zorgt ervoor dat Fortis adequaat door deze tijden wordt geloodst en er zelfs sterker uit zal komen.”.

1679. Onvoorziene omstandigheden daargelaten, is het de intentie om in september 2008 een interim-dividend uit te keren van 50% van het dividend over 2007, ofwel 59 eurocent per Fortis-aandeel.

1680. De notulen van de ERCC, die na de Nederlandse aandeelhoudersvergadering wordt gehouden, geven het volgende weer (**Bijlage A-60**):

“Mr. Jean-Paul Votron introduced the meeting by raising three core issues:

- Valuating the structured credits portfolio
- De-risking the balance sheet
- Managing our solvency & funding”.

1681. Over het laatste onderwerp is niets genotuleerd in de notulen, die slechts 19 regels lang zijn.

8.2.32. 30 april 2008

1682. Op deze dag doen diverse media, onder verwijzing naar de AVA van 29 april 2008, melding van uitspraken van Fortis met betrekking tot het feit dat Fortis niet voornemens is haar dividendbeleid te wijzigen of verwaterende aandelen uit te geven.

1683. Zo wordt onder meer in De Tijd van 30 april 2008 verwezen naar uitspraken van Lippens en Mittler:

“Het laatste wat Fortis zal doen, is raken aan het dividendbeleid. Dat verzekerde voorzitter Maurice Lippens de aandeelhouders gisteren op de algemene vergadering.”

“Mittler ontkende ook de geruchten over een nieuwe kapitaalsverhoging. Fortis moest vorig jaar al nieuwe aandelen uitgeven om de overname van ABN AMRO te financieren, en veel beleggers vrezen dat de bankverzekeraar dat nog eens zal moeten doen als gevolg van de kredietcrisis. Van een dergelijke operatie is geen sprake, liet Mittler verstaan. De solvabiliteit blijft voldoende sterk, en eventuele kapitaalsverhogingen zullen geen verwaterend effect hebben op het aandelenkapitaal van de groep, zei hij.”.

1684. Lippens heeft aan onderzoekers in zijn interview bevestigd dat hij deze uitspraak gedaan heeft. In het kader van het wederhoorproces heeft Lippens in een brief van 14 mei 2010 aan onderzoekers deze bevestiging herroepen en op basis van nadere herinnering gesteld deze uitspraak slechts tijdens intern Fortis overleg gedaan te hebben. Onderzoekers wijzen erop dat zowel De Tijd als Het Financieel Dagblad op 30 april 2008 respectievelijk 19 augustus 2008 met uitgebreide berichtgeving hieromtrent gekomen zijn en dat noch Fortis noch Lippens een en ander ooit in het openbaar hebben weersproken vóór ontvangst van bovengenoemde brief aan onderzoekers van 14 mei 2010. Ook strookt de nadere herinnering van Lippens niet met de verklaring van Hessels, zoals in hoofdstuk 8 bij de beschrijving van 30 april 2008 en 19 augustus 2008 weergegeven.

8.2.33. 5 mei 2008

1685. Op deze dag vindt een ERCC plaats (**Bijlage A-60**). De ERCC wordt geïnformeerd dat op basis van de look through methode per eind 2008 het base case scenario en stress scenario een tekort van resp. EUR 0,4 miljard resp. EUR 4,8 miljard aangeven. Dit is exclusief een Basel 2 relief van EUR 1,9 miljard. Inclusief Basel 2 is de base case dus EUR 1,5 miljard positief en de stress case EUR 2,9 miljard negatief. De belangrijkste conclusie van de ERCC is dat een contingency plan moet worden gemaakt en dat dit plan op korte termijn aan de ERCC gepresenteerd moet worden.

1686. Dessain heeft verklaard dat de principes van een aandelenemissie, zoals op 26 juni 2008 aangekondigd, in deze ERCC zijn gepresenteerd.

1687. Machenil heeft verklaard dat, naarmate de tijd vorderde sinds de opstelling van de “potential corrective measures” in januari 2008, Fortis zich realiseerde dat het meer en meer waarschijnlijk werd dat (een deel van) deze maatregelen realiteit zouden worden en dat daarom op 5 mei besloten is een en ander verder uit te werken.

1688. Machenil heeft ook verklaard dat Fortis vooral stuurde op solvabiliteitscijfers op basis van Basel 1, die op zich zelf stringenter waren dan op basis van Basel 2. Alhoewel Fortis op 26 februari 2008 de toestemming van de CBFA verkreeg om wat betreft de actuele minimale wettelijke solvabiliteitseisen over te stappen naar Basel 2, heeft Machenil verklaard aan onderzoekers dat Fortis met betrekking tot de look through methode zich moest baseren op Basel 1 conform afspraken welke ter zake zouden bestaan tussen de CBFA en DNB.

1689. DNB heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat een financiële instelling alleen Basel 2 mag toepassen voor de berekening van de reglementaire solvabiliteitsvereisten na toestemming van de toezichthouders. Gezien de complexe situatie waarin het Consortium verkeerde had Fortis in 2008 geen toestemming voor Basel 2 gebruik. DNB geeft hierbij aan dat Basel 2 niet zonder meer minder stringenter is als Basel 1. Dat hangt af van de wijze van toepassing. Fortis heeft de toestemming voor het gebruik van het Basel-2-raamwerk eind februari 2008 van de CBFA verkregen.

8.2.34. 6 mei 2008

1690. In de notulen van de ExBo valt over de liquiditeitsplanning te lezen (**Bijlage A-61**):

“The current situation shows several weaknesses: need for enhanced reporting to CBFA and DNB, no global overview of liquidity available, the short end of the calendar is limited to a 3 days view, too much information still sourced manually while the quality

and availability of short term information is a problem. Mr. Scharfe explains that the project has recently been earmarked as a top priority within Global Markets which has resulted in a number of recent achievements...”.

1691. Van Oordt mailt aan Westdijk (met cc aan Votron, Dierckx, Machenil, Beckers, Feilzer en Vansteenkiste) over subprime gerelateerde tegenvallers van EUR 2,4 miljard (via de balans) en EUR 366 miljoen (via de verlies- en winstrekening), indien tegen fair value zou worden gewaardeerd (**Bijlage B-39**). In het kader van het wederhoorproces heeft Van Oordt aan onderzoekers onderstreept dat met betrekking tot de vaststelling van de Q-1 2008 resultaten het management van Fortis Bank het (voor het eerst in een lange periode) geheel oneens was met haar externe accountants.

8.2.35. 7 mei 2008

1692. Om 19.25 uur mailt Poswick met Mittler (met copie aan onder meer Machenil, Verwilst) waarin hij over de onderhandelingen met Deutsche Bank schrijft (**Bijlage B-43**):

“The solvency impact would be a negative 1.1 bn instead of a negative 0.3 bn anticipated”.

1693. In respectieve e-mails aan Poswick (19.35 uur) en Machenil (19.47) spreekt Mittler hierover als ‘*a serious problem*’ en ‘*a huge issue*’ (**Bijlage B-41**).

1694. Om 20.05 uur mailt Machenil aan Poswick (**Bijlage B-41**):

“My problem is that we debriefed gilbert/Filip on europe without stating the impact on solvency of the denmark constraints. At the same time we should to the ercc the stress test solvency which did not mention it neither. ... Sorry to be pushy but we have rcc tomorrow and board on Friday so we must be very clear.”.

1695. Om 21.05 uur mailt Mittler naar aanleiding hiervan als volgt aan onder meer Machenil (**Bijlage B-44**):

“All of this should be kept within a close number of people. I need a list of ‘insiders’ tonight.”.

1696. Om 21.10 uur stuurt Mittler een e-mail aan Verwilst over de EU Remedies met de volgende boodschap (**Bijlage B-42**):

“As you rightfully stated we will continue to negotiate with D but we will have to face an issue a wasn't aware off. To make a long story short thr Team and advisors didn't

understood the impact on solvency of the offer when they explained it to FD and GM last week!!

We are now faced with a "gap" of EUR 800million higher than expected in the Solvency Stress test!

Reason is:

“1) Sell for 500 a bank that has 800 NAV and about 0 RWA to start with;

2) Keep (the burden and credit risk of) circa 9.5 bn RWA on our balance sheet.

The solvency impact would be a negative 1.1 bn instead of a negative 0.3 bn anticipated.”

I'm not sure this is the exact translation of the proposal.

I have organized (once again!!) A crisis team to understand and act.

You will find hereunder the action plan.

Never a dull moment, best,”.

8.2.36. 8 mei 2008

1697. De RCC vergadert deze dag (**Bijlage A-62**). In het rapport “Capital & Liquidity Dashboards”, gedateerd 8 mei 2008, pagina 3 wordt als mogelijke tekort aan core equity (pro forma na consolidatie van ABN Amro – eind 2008) EUR 4,3 miljard genoemd (**Bijlage C-28**). Na diverse maatregelen in voorbereiding wordt dit bedrag naar verwachting teruggebracht tot een tekort van EUR 0,8 miljard. Indien Basel 2 relief, van naar verwachting EUR 1,9 miljard, wordt meegenomen ontstaat een buffer van EUR 1,1 miljard.

1698. In het rapport wordt verder vermeld:

“If stress test conditions occur, contingency action plan will need to be put in place to bring core equity closer to target. Main stress-test conditions assumed a further decrease in equities, stronger RWC growth, a lower benefit from divestments and reduced new capital issues due to market circumstances.”.

1699. De notulen (2 ½ pagina) geven geen enkele verwijzing naar (een discussie over) een mogelijk contingency plan (de vergadering duurt 3 uur en 12 minuten).

1700. Er wordt in deze vergadering verder informatie verstrekt over de Structured Credit Portfolio, die na een voorziening van EUR 363 miljoen EUR 41,0 miljard bedraagt (**Bijlage C-29**).

1701. In de notulen valt niets te lezen over Mittlers en Machenils realisering over de solvabiliteitsconsequenties van het bod van Deutsche Bank van de dag ervoor en onderzoekers kunnen op grond hiervan en interviews niet anders dan vaststellen dat deze belangrijke informatie niet met de RCC is gedeeld.

1702. Pas op 6 juni 2008 is in de RCC-notulen een zinsnede opgenomen over “*unfavourable developments*” dienaangaande (**Bijlage A-68**). In de RvB-notulen van 6 juni 2008 valt hierover nog steeds niets te lezen (**Bijlage A-69**). Op 19 juni 2009 wordt wel uitgebreid verslag gedaan van de Deutsche Bank-onderhandelingen in de RvB-vergadering (**Bijlage A-73**).

8.2.37. 9 mei 2008

1703. Net als in de RCC van de dag ervoor, wordt ook in de RvB-vergadering gesproken van een potentiële gap van EUR 0,8 miljard aan core equity (**Bijlage A-63**). Ten aanzien hiervan wordt opgemerkt dat deze gap:

“... might have to be closed by an additional issue of non-dilutive assets”.

1704. Tevens wordt in annex 2 van de notulen in een RCC-document geconcludeerd (**Bijlage A-11**):

“Provided a succesful execution of planned investments, capital issues and contained RWC growth, planned actions should be adequate to manage solvency at target”.

1705. In een presentatie van de CFO aan de RvB die dag betreffende de 1^e kwartaal cijfers wordt melding gemaakt van (**Bijlage C-30**):

“Volatile economy and lack of consumer/corporate confidence
Pressure on liquidity and solvency”.

1706. Tegelijkertijd wordt vertrouwen uitgesproken dat de pro forma core equity targets gehaald gaan worden.

1707. In deze vergadering geeft de RvB ook haar support om een 5-jarige verzekering af te sluiten om het risico op waardedaling van de CDO-portefeuille te beperken. De jaarlijkse premie hiervoor bedraagt USD 260 miljoen. In de volgende RvB-vergadering van 18 juni 2008 wordt medegedeeld dat deze transactie – na overleg met de externe accountants – niet doorgaat. Kroon heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat de externe accountants tot de conclusie waren gekomen dat Fortis deze verzekering wel kon afsluiten, maar dat – door

de structurering van de transactie – de verliezen op de CDO-portefeuille gewoon door de verlies- en winstrekening zouden blijven lopen. Daarop besluit Fortis af te zien van deze verzekering.

1708. In zijn jaarlijkse presentatie van het Hoofd Investor Relations voor de RvB worden drie “market concerns” genoemd (**Bijlage C-31**) :

- 1) Solvency (“Fortis has only a small margin for error”);
- 2) Liquidity;
- 3) ABN AMRO integratie.

1709. In de genotuleerde discussie over de presentatie wordt geen melding gemaakt van een discussie over:

“Fortis has only a small margin for error”.

1710. Ter Weijden heeft aan onderzoekers verklaard dat hij zich op dit punt geen discussie kan herinneren.

1711. Mittler geeft aan dat naar verwachting in de maand mei exclusieve onderhandelingen met een partij zullen starten aangaande EC-remedies. Er is niets genotuleerd over Mittlers kennis aangaande de invloed van de finale bod van Deutsche Bank van 22 april 2008, zijnde een extra negatieve invloed op de solvabiliteit van Fortis van EUR 800 miljoen.

1712. Tot slot geeft de RvB haar goedkeuring dat Fortis het 51%-belang van Delta Lloyd in ABN AMRO verzekeringen overneemt voor een bedrag van naar verwachting EUR 513 miljoen met een geplande closing begin 2009 en onder de confirmatie dat de solvabiliteitsaspecten van deze transactie reeds in de solvabiliteitsprojecties, zoals reeds aan de RvB gepresenteerd, zijn verwerkt.

1713. Op deze dag stuurt Goris van Fortis Legal een e-mail aan Machenil met hierin zijn reactie op de concept-antwoorden in het kader van de beantwoording van de due diligence questionnaire voor de uitgifte van de NITSH II (**Bijlage B-45**). In deze e-mail zegt Goris zorgen te hebben ten aanzien van de concept-antwoorden. Het 2^e deel van vraag 6 van deze questionnaire luidt:

“In particular please comment on the progress of the EC-Remedies enforcement.”.

1714. Fortis geeft hierop als antwoord:

“In respect of the announced sale of certain Dutch activities under the agreed EC-Remedies, we are making good headway.”.

1715. Goris mailt hierover:

“... If progress goes as planned, we should give details. If, on the other hand, there is already a reasonable likelihood at this stage that implementation of EU remedies could be delayed or proceed at a significant cost, this too often repeated ‘blank’ statement could seriously backfire in a few month’ time. At such time, we will have a hard case claiming that we did not know already something today. This could expose Fortis and the persons participating in the call of allegations of deliberately misrepresenting the facts (exposing all concerned to civil and criminal sanctions, not at least in the U’S).”.

8.2.38. 13 mei 2008

1716. Fortis publiceert 1^e-kwartaal-cijfers onder de titel “Nettowinst Fortis EUR 808 miljoen in eerste kwartaal dankzij krachtig operationeel resultaat”. En direct daaronder:

“Voortgaande batengroei ondanks lastig marktklimaat ondersteund door scherpe kostenbeheersing

- De voortgaande autonome operationele groei, vooral in het Bankbedrijf, en scherpe kostenbeheersing hebben geresulteerd in een nettowinst in het eerste kwartaal van EUR 808 miljoen, inclusief het effect van EUR 380 miljoen na belastingen als gevolg van de kredietcrisis.”.

1717. Votron stelt in zijn commentaar het volgende:

“Het blijven zeer moeilijke tijden met een verdere verslechtering van de financiële markten in de tweede helft van maart 2008. Het is duidelijk dat de economie in de VS te lijden heeft van de crisis, maar het is nog onzeker welk effect dit op de overige economieën zal hebben, wat weer gevolgen kan hebben voor de commerciële activiteit. Het klimaat zal naar onze inschatting ook in de nabije toekomst lastig blijven.

De toegenomen volatiliteit van de kapitaalmarkten in het eerste kwartaal resulteerde in additionele afschrijvingen op onze structured credit-portefeuille. Het effect na belastingen van de kredietcrisis in het eerste kwartaal bleef beperkt tot EUR 380 miljoen dankzij onze strikte benadering van de afschrijvingen bij de publicatie van het jaarresultaat.

Om het effect van de veranderingen in het marktklimaat het hoofd te bieden, hebben wij in het eerste kwartaal al verscheidende maatregelen genomen. De scherpe kostenbeheersing, vooral van de niet-personeelsgerelateerde kosten, in combinatie met batengroei bij zowel het Bank- als het Verzekeringsbedrijf resulteerde in een sterk operationeel resultaat van EUR 808 miljoen inclusief de impact van de kredietcrisis. Ons resultaat voor het eerste kwartaal weerspiegelt eveneens de voordelen van onze strategie

van een aanzienlijke aanwezigheid in de Benelux, een gebied met een zeer sterke krediethistorie en relatief lage volatiliteit van de winsten.

...

Onze solvabiliteitsverhouding had in het eerste kwartaal te lijden van de verslechtering van de aandelenmarkten. Deze ontwikkeling werd echter gecompenseerd door ingehouden winst en de uitgifte van niet-verwaterende instrumenten. Het kernvermogen blijft ruim boven onze doelstelling. Het surplus aan kernvermogen zal slinken naarmate de overgenomen activiteiten van ABN AMRO overgaan naar Fortis in de loop van 2008 en 2009 en voor de eerste maal worden geconsolideerd. Wij blijven niettemin op koers om onze vermogensdoelstellingen voor 2009 te behalen door inhouding van toekomstige winst, selectieve desinvesteringen en de uitgifte van niet-verwaterende instrumenten, zoals eerder werd aangegeven. De publicatie van de vermogensvereisten van Fortis Bank, voor het eerst onder Basel II, illustreert het gematigde risicoprofiel van ons bedrijf en geeft ruimte voor toekomstige capital relief.”.

1718. Verder wordt onder het hoofdstuk: Solvabiliteit Fortis Groep, de inleiding gestart met het kopje:

“Solvabiliteit van Fortis Groep blijft gezond”.

1719. Over de solvabiliteit van Fortis na consolidatie van de activiteiten van ABN AMRO zegt Fortis:

“De meerderheid van de gebeurtenissen die een effect zullen hebben op de gerapporteerde solvabiliteit zal tussen eind 2008 en eind 2009 plaatsvinden. In deze periode garanderen de volgende vier instrumenten een blijvende compliance met onze vermogensdoelstellingen.

- Ingehouden winst
- Beheerste groei van de kapitaalvereisten
- Verkoop van niet-strategische activa en het opzetten van joint-ventures
- Niet-verwaterende financiering en kapitaalverminderende transacties”.

1720. Tevens geeft Fortis aan dat in de Consortium-overeenkomst de partners elkaar een minimum kernvermogen ten opzichte van risico gewogen activa garanderen van 4,95% per eind 2006 voor de bedrijfsonderdelen welke door partners geacquireerd zijn. Op basis van voorlopige cijfers en op grond van de CSA heeft Fortis recht op kapitaalsupport van de twee andere Consortium-partners. De kapitaalsupport aan Fortis wordt, gezamenlijk met de verwachte impact van de desinvesteringen gevraagd door de EC, geschat op EUR 3 miljard. Fortis neemt deze kapitaalsupport (“CSA claim”) mee bij de berekening van de look-through solvabiliteit.

8.2.39. 16 mei 2008

1721. In een memo aan Mittler wordt deze in detail op de hoogte gesteld van de status van de onderhandelingen met Deutsche Bank (**Bijlage C-32**). Op het einde van het memo wordt gezegd dat Merrill Lynch bij Santander en RBS zal informeren of zij eventueel op betere voorwaarden met Fortis in zee zouden willen gaan.

8.2.40. 18 mei 2008

1722. Machenil bereidt de ERCC van de volgende dag voor met een e-mail waarin hij ten aanzien van de EC-remedies het volgende confirmeert (**Bijlage B-46**):

“Denmark made a take it or leave it offer

Further to recent interactions it is now clearly confirmed that the terms of Denmark's offer are extremely tough. In particular:

- Badwill of 300m (price of 500 for a NAV of 800)
- Full credit umbrella for the existing credit portfolio, i.e. full cover of credit risk and transfer of the related solvency burden on the seller.”.

1723. Dit is informatie aan de gehele ERCC, hetgeen ook reeds onderwerp van bespreking was in de e-mail van Mittler aan Verwilt van 7 mei 2008 (**Bijlage B-42**).

8.2.41. 19 mei 2008

1724. De ERCC wordt geïnformeerd dat op basis van de look through methode per eind 2008 het base case scenario en stress scenario een tekort van resp. EUR 1,1 miljard resp. EUR 6,8 miljard aangegeven (**Bijlage A-64**). Dit is exclusief een Basel 2 relif van circa EUR 1,9 miljard. Inclusief Basel 2 is de base case dan EUR 0,9 miljard positief en de stress case EUR 4,8 miljard negatief.

1725. Er wordt onder andere geconcludeerd:

“This also means the solvency contingency plan should be further developed. It was agreed that 3 potential axis should be further explored: capital raising (eg. Rights Issue, ...), divestments and dividend policy correction.”.

1726. Onderzoekers merken op dat de solvabiliteitscijfers verder verslechterd zijn ten opzichte van de situatie zoals gepresenteerd in de ERCC van 5 mei 2008, waar voor het eerst sprake was van een solvabiliteitstekort in het base scenario op basis van de look through methode.

8.2.42. 20 mei 2008

1727. Fortis heeft haar tweejaarlijkse vergadering met de toezichthouders CBFA en DNB (zoals disclosed tijdens de Investor day van 22 mei 2008)

1728. Fortis meldt in een persbericht dat het door Delta Lloyd gehouden belang van 51% in ABN AMRO Verzekeringen wil overnemen en dat onderhandelingen hiertoe zijn gestart. Delta Lloyd verklaart bij monde van een woordvoerder dat zij de waarde van haar 51%-belang op EUR 0,5 tot 1,0 miljard waardeert. Vijf maanden later, op 16 oktober 2008 geeft Fortis een persbericht uit dat haar plannen dienaangaande van de baan zijn.

1729. Het ExCo besluit exclusief te gaan onderhandelen met Deutsche Bank met betrekking tot de activa die van de EC verkocht moeten worden (**Bijlage A-65**). Er wordt tot een exclusiviteitsperiode tot 9 juni 2008 besloten. Fortis heeft op dat moment nog ruim zes weken te gaan totdat de deadline van de EC verloopt.

1730. Op deze dag roept Von Köningslów om 13.53 uur een aantal Fortis-experts voor de volgende ochtend bijeen. In een e-mail schrijft hij (**Bijlage B-48**):

“The purpose of the consultation is to come to an advice to the Group ExCo on the price-sensitivity of the current status of the EC-Remedies project and the attached legal obligation to immediately issue a press release to disclose this information to the public.”.

1731. Hij doet dit op basis van een signaal van Vandewalle, een Fortis-jurist, die kennis heeft van het Deutsche Bank dossier. Deze schrijft eerder die ochtend om 10.01 uur aan Poswick (met cc aan Von Köningslów) (**Bijlage B-47**):

“Further to my note of yesterday as to price sensitive information, please note that in my opinion this is ‘THE’ reason why the information is already precise and material. We know already today for sure that a huge value destruction will occur.”.

1732. Later die middag krijgt Von Köningslów om 17.05 uur een e-mail van Quaetaert (met onder meer een cc aan Mittler) met de volgende tekst (**Bijlage B-49**):

“Please note that Gilbert Mittler (whom you did not inform, and neither did you inform me, by the way) considers your initiative as such, the long list of addressees and the timing most inappropriate.

I herewith request you not to hold such a conference call over the next few days. The matter might be evaluated again around the end of the week.

Towards the press, if there are any questions, the answer remains “no comment”.

My additional comment: it is your responsibility to decide whether something is price sensitive and for that, you will mostly have to ask information to the person in charge of a file. Sending a long and detailed way and organizing conference calls with 7 persons Is not the (discreet) way to do this.”.

1733. Na ontvangst van deze e-mail heeft Von Königslöw de bijeenkomst geannuleerd en geen verdere actie in deze meer ondernomen. Quaetacht heeft over deze e-mail aan onderzoekers verklaard dat zij deze e-mail niet op instructie van Mittler heeft gestuurd, maar dat zij een en ander wel met hem vooraf besproken heeft. Mittler heeft onderzoekers medegedeeld dat hij op dat moment vond dat geen disclosure naar de markt nodig was.

8.2.43. 21 mei 2008

1734. Ten aanzien van de EC-remedies wordt vanaf deze dagen exclusief met Deutsche Bank onderhandeld. Deze periode van exclusiviteit loopt, conform het besluit van het ExCo van de dag hiervoor, tot 9 juni 2008 (hoewel De Boeck heeft verklaard aan onderzoekers dat deze periode liep tot 3 juli 2008). Op 22 mei 2008 stuurt Fortis een brief met een door Verwilt ondertekende exclusiviteitsovereenkomst op aan Deutsche Bank (**Bijlage C-33**), conform de afspraken die op 20 mei dienaangaande zijn gemaakt. Ook blijkens die overeenkomst (onderzoekers hebben geen door Deutsche Bank ondertekende versie aangetroffen) liep de exclusiviteitsafpraak tot (en met, concluderen onderzoekers uit het feit dat tot op die dag een schriftelijke overeenkomst kan worden gesloten) 9 juni 2008. In de notulen van de RvB-vergadering van 18-19 juni 2008 wordt expliciet vermeld dat de exclusiviteitsperiode met Deutsche Bank dan voorbij is en dat Fortis openstaat voor alternatieve oplossing met een derde partij.

1735. De AFM is van mening dat op deze dag sprake is van KGI met betrekking tot de EC-remedies (zie de vertrouwelijke Definitieve Onderzoeksrapportage van AFM van 4 november 2009, pagina 64 e.v., **Bijlage C-84**). De bevindingen van de AFM worden door Fortis in een bezwaarprocedure bestreden.

1736. Fortis stuurt een update van de solvabiliteitsprognose aan de CBFA. Met betrekking tot deze prognose merkt de AFM op dat een negatieve impact op de solvabiliteit van EUR 540 miljoen, voortvloeiend uit de door Deutsche Bank gewenste garanties, niet is meegenomen. Op grond hiervan concludeert de AFM dat er sprake is van *‘onvolledige informatieverstrekking aan prudentiële toezichthouders’*. De AFM merkt daarbij op dat de negatieve impact op de solvabiliteit, voortvloeiend uit de deal met Deutsche Bank in het kader van de EC-remedies later niet meer (substantieel) door Fortis is aangepast (zie vertrouwelijke Definitieve Onderzoeksrapportage van AFM van 4 november 2009, pagina 58 en 66, **Bijlage C-84**).

Onderzoekers merken op dat een en ander duidelijk wordt (en hierop baseert AFM mede haar conclusie) uit een interne mailwisseling op 21 mei 2008 tussen Roosen en Duchesne, die is weergegeven op pagina 57 van de vertrouwelijke Definitieve Onderzoeksrapportage van AFM van 4 november 2009; zie ook Boetebesluit AFM van 5 februari 2010). In het kader van het wederhoorproces hebben Dierckx en Machenil onderzoekers in dit verband laten weten dat de CBFA op 21 mei 2008 alsnog een aangepast overzicht met de juiste cijfers heeft gekregen. Voor deze stelling hebben onderzoekers geen onderliggend bewijs ontvangen.

1737. De bevindingen van de AFM worden door Fortis in een bezwaarprocedure bestreden.

1738. Ten aanzien van uit te geven kapitaalsinstrumenten wordt in deze solvabiliteitsprognose uitgegaan van een uitgifte van EUR 1,5 miljard aan aandelenkapitaal.

8.2.44. 22 mei 2008

1739. Middels een persbericht meldt Fortis goede vooruitgang bij de integratie van ABN AMRO. Tevens wordt de geplande synergie van EUR 1,3 miljard herbevestigd.

1740. Op deze dag houdt Fortis ook een Investor day in Brussel. Votron spreekt hier de verwachting uit dat de verkoop van enige Nederlandse activiteiten, zoals door de EC geëist, in het 3^e kwartaal van 2008 bekend zal worden gemaakt en in het 4^e kwartaal 2008 geëffectueerd zal worden. Hij zegt dat er sprake is van “*solid progress*” en dat het proces “*on track*” is.

1741. Mittler concludeert in zijn presentatie dat er op dat moment sprake is van een (Bijlage C-35):

“Sound solvency position despite credit and equity markets turmoil”.

1742. Daaraan voorafgaand heeft Mittler onder meer nog het volgende gezegd:

“On a look-through basis, we have now – taking into account the new partnerships and the issue of the new instrument – a Core Equity ratio of 5.3%, close to our 6% target. And this does not include any positive impact from the Basel 2 rules implementation. We therefore remain firmly on track to meet our solvency targets by 2009. Of course we will continue to seize opportunities to further reinforce our solvency and capital mix. This could be done through:

- Strong earnings generation & retention

- Selective sales of assets or set-up of JV's
- Issuance of non-dilutive capital instruments
- Execution of capital relief transactions
- Ensuring controlled growth of capital requirements

Obviously, the environment remains challenging, but we will continue to take whatever steps are necessary to navigate successfully through the current crises.”.

1743. In het Q & A document (zoals voorbereid voor Dierckx) zijn de volgende Q & A's over het EC-remedies-dossier opgenomen (**Bijlage C-34**):

“3.5 What will be the impact of the remedies on the financials of the deal? We are unable to disclose the level of proceeds today as the discussions with potential buyers are ongoing. However, the synergies announced have been estimated in a conservative way and all calculations have been taken into account the fact that a part of the business will be sold.

3.6 What are the expected proceeds of the required divestments? How do these multiples compare with what we paid to acquire the business?

The negotiations with the potential buyers are still ongoing so we are not able to give more detail.”.

1744. Het is onderzoekers onbekend in hoeverre de A's uit dit document gedeeld zijn met de markt op deze dag. Wel geven onderzoekers aan dat Fortis op dit moment niet met meerdere kopers, zoals in de A's vermeld, onderhandelt, maar in exclusieve bespreking met Deutsche Bank is. Tevens heeft men sinds eind april/begin mei 2008 een goed inzicht in de negatieve consequenties van het bod van Deutsche Bank op de solvabiliteitscijfers.

8.2.45. 23 mei 2008

1745. Fortis plaatst voor EUR 625 miljoen een niet in aandelen omwisselbare perpetuele schuld (core tier-1) met een coupon van 8%. In de RvB-vergadering van 9 mei 2008 was goedkeuring geven voor een bedrag van EUR 1 miljard, maar in een ingelaste RvB-vergadering van 6 juni 2008 wordt als verklaring gegeven (**Bijlage A-69**):

“... due to market circumstances the proceeds of the issue were lower than anticipated ...”.

1746. Hiermee is door Fortis voor een totaal van circa EUR 21,5 miljard aan core tier-1-vermogen uitgegeven sinds haar deelneming in het Consortium.

1747. In het persbericht dat Fortis naar aanleiding van deze emissie van EUR 625 miljoen uitgeeft, wordt Mittler als volgt geciteerd:

“Fortis is tevreden met dit resultaat. Wij hebben hiermee onze vooropgestelde doelstelling gerealiseerd en de vermogenspositie van Fortis verder versterkt.”.

1748. In een brief van Fortis aan de AFM van 26 augustus 2009 schrijft Fortis dat deze quote van Mittler (**Bijlage C-82**):

“waarschijnlijk wat zuiverder geformuleerd had kunnen worden”.

1749. De AFM is van oordeel dat de uitspraak van Mittler in bovengenoemd persbericht het misleidend karakter van het gebruik van de bewoording ‘op plan’, op 5 juni 2008, verder versterkt (zie vertrouwelijke Definitieve Onderzoeksrapportage van AFM van 4 november 2009, pagina 59, **Bijlage C-84**).

8.2.46. 27 mei 2008

1750. Op 27 mei 2008 stellen Mittler en Machenil een memo op voor de ERCC over de solvabiliteitspositie van Fortis, met een update op 2 juni 2008 (**Bijlage C-36**). Er wordt aanbevolen concreet te overwegen om, in tegenstelling tot hetgeen Mittler op 22 mei 2008 tijdens de Investor Day te Brussel heeft aangegeven, een aandelenemissie via een ‘*accelerated bookbuilding*’ te doen, die nog in 2008 moet plaatsvinden, als ook tot dividend-maatregelen over te gaan. In het wederhoorproces heeft Mittler onderzoekers doen weten dat dit memo pas op 3 of 4 juni 2008 in definitieve vorm naar de ERCC is gezonden.

1751. Op deze dag mailt Mittler ook nog separaat met Votron over een aandelenemissie (**Bijlage B-50**).

1752. Mittler stuurt om 21.40 een e-mail aan Votron over een aandelenemissie en voegt er zijn ideeën over externe communicatie aan toe (**Bijlage B-50**):

“Jean-Paul,

...

My view on capital raising is simple:

- 1) We better use a "good" reason and EC-Remedies announcement could be one, but probably a little too early (June/July). We sell at a discount but issue shares to cover the solvency impact. Not perfect but....
- 2) Delta Lloyd is also a good moment. Assuming we could pay with shares and have a deal with Delta of a mix of Ordinary shares and Prefs to give them tax advantages.”.

1753. Voor zover onderzoekers hebben kunnen nagaan, is dit de eerste keer dat voor een aankondiging van een aandelenemissie een koppeling wordt gemaakt met de aankondiging van de EC-remedies uitkomst en het Delta Lloyd dossier. Verwilt heeft aan onderzoekers geconfirmeerd dat er sprake is geweest van de gedachte om het nieuws rondom EC-remedies, Delta-Lloyd en solvabiliteitsversterking “geglocaliseerd” (ofwel: in samenhang) aan te pakken.

8.2.47. 28 mei 2008

1754. In een e-mail van 26 mei 2009 aan onderzoekers heeft Ter Weijden verklaard:

“Daarnaast zag ik in mijn agenda dat ik betrokken ben geweest bij twee conference calls over de solvency contingency plannen. Deze conference calls vonden plaats op 28 mei en 4 juni met Finance, Capital management en Capital raising.”.

8.2.48. 30 mei 2008

1755. Mittler stuurt een e-mail aan Verwilt en Dierckx met de boodschap dat met RBS is afgesproken dat na 9 juni 2008 (de datum dat de exclusiviteitsperiode met Deutsche Bank afloopt) informatie naar RBS zal worden gestuurd aangaande hun mogelijke interesse om de plaats van Deutsche Bank over te nemen in het EC-remedies dossier (**Bijlage B-51**). Mittler heeft over deze mogelijkheid aan onderzoekers verklaard:

“De kans was niet ongelooflijk hoog, maar moest wel getest worden.”.

8.2.49. 3 juni 2008

1756. Mittler mailt aan om 08.29 uur aan Votron (**Bijlage B-53**):

“You will most probably receive today a memo summarizing for the ERCC our Solvency position. As I will be in Denmark today and only fly back tomorrow morning don't hesitate to have Lars or Geert explaining you the situation if you have any questions.

This document will explain why we have a Gap and how we propose to close this by 2009.

Key elements are:

- 1) We have to DELIVER what we agreed upon already.
 - Limited growth (if we need RWA to growth in particular regions - Asia and NL - we better cut in other regions - US - to compensate) • Non-dilutive paper. We need to place another 2 billion
- 2) New actions
 - Relief through securitization. Financial Guarantee and Sale/cover of Structured Credit portfolio. (And other portfolio's) • Semi dilutive actions. I would like to issue a 1 billion perpetual reimbursable with Fortis shares (not mandatory but at our initiative) in the next 24 months OR in cash after 5 years. I would also like to issue New Shares to pay for Delta JV even if we need to "place" the shares for account of Delta. Those two instruments could be of interest for SWF (I hope to talk to LIA on Thursday)
- 3) Dividend cut and Rights Issues are for me not on the agenda today.

As regards RCC/Board, I propose to keep it relatively short on Friday and limit to the NITSH1 TAP with a short verbal comment on the situation.

On June 18 we have another meeting of the RCC where I propose to review in detail the full plan in order to report to the Board.”.

1757. Dit betreft de voorbereiding van de ERCC van 5 juni, die ter voorbereiding van de RCC van 6 juni geldt. Mittler heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat hij eind mei aan Merrill Lynch heeft gevraagd om de kapitaalpositie van Fortis in kaart te brengen inclusief mogelijke opties om deze te verbeteren. Merrill Lynch komt, zo verklaarde Mittler, met een rapport op 3 juni 2008. Als mogelijke opties komen onder meer een aandelenemissie en dividendpassering naar voren.

8.2.50. 4 juni 2008

1758. Om 19.45 uur stuurt Mittler een mail aan De Boeck en (met cc aan Dierckx, Votron, Moucheron, Poswick, Machenil en Verwilt) over de EC-Remedies (**Bijlage B-57**). De mail begint met: “*Please do not forward – CONFIDENTIAL*”. De mail gaat over de timing van de besluitvorming over de EC-Remedies. Mittler geeft aan dat hij wil dat de ABN AMRO Management Board pas op of rond 25 juni 2008 over deze divestment beslist. De mail eindigt met:

“I do not want all of this done earlier. If needed I could even agree to have some delay assuming Juan can manage this with Denmark. Reason is that the communication will be broader than the EC-Remedies and will have to include an update on Solvency.”.

1759. De Boeck mailt terug met de opmerking dat dit onderwerp gepland staat op de agenda van de ABN AMRO Management Board van 17 juni 2008, waarop Mittler hem vraagt een en ander een week uit te stellen (**Bijlage B-58**).

1760. Ook in een mail van 3 juni (08.31 uur) aan Poswick en Verwilt lijkt Mittler solvency en EC-Remedies te koppelen (**Bijlage B-54**). Eerst schrijft Verwilt aan Poswick (07.07 uur) (**Bijlage B-52**):

“Juan, Thank you. I agree that we should focus on finalising with Denmark asap.”.

1761. Mittler repliceert (**Bijlage B-55**) :

“Herman, I want to have the “announcement” date discussion on the ERCC. I will propose to announce only after the Board of Fortis during the June 23 week as we have to be well prepared when disclosing solvency impact.”.

1762. Verwilt antwoordt direct als volgt (09.01 uur) (**Bijlage B-56**):

“Gilbert,

I think you are best placed to judge on the “announcement date”. In my mind this is finetuning. Once we have an agreement, I am sure we can take the necessary time to finalise the announcement.”.

1763. Onderzoekers merken op dat Mittler in deze periode actief bezig is met het plannen van een datum van een persbericht over een aandelenemissie als ook met de koppeling hiervan met de verwachte transactie met Deutsche Bank.

8.2.51. 5 juni 2008

1764. Op deze dag geeft Votron een presentatie voor “Het Financieel Ontbijt” van FD.TV (op het hoofdkwartier van ABN AMRO). Votron heeft gemeld in het wederhoorproces dat deze presentatie te vinden is op <http://videoplayer.neos.nl/fd/index.php?item=1055>. Hij stelt onder andere:

“...dat de business gewoon goed loopt...”

“...dat de solvabiliteit op plan ligt...”

“...dat de synergieverwachting volgens planning op EUR 1,3 miljard uitkomt’...”

“...dat de kostenpost om deze synergie te bereiken op EUR 1,5 miljard uitkomt...”

“...dat de integratie goed op schema ligt...”

“...dat de deal met Ping An niets te maken heeft met het feit dat wij geld nodig hebben. Ze hebben geen nieuwe aandelen genomen...”.

1765. Onderzoekers merken over Votrons laatste opmerking op dat Ping An inderdaad niet op de Fortis-aandelenemissie heeft ingeschreven, maar dat de transactie met Ping An wel degelijk geld voor Fortis zou gaan opleveren, en wel EUR 2,15 miljard.

1766. Verder stelt Votron dat hij:

“...ontzettend tevreden is met ABN AMRO (...)

“(...)wij voelen ons heel sterk vis-vis de concurrenten”.

1767. De totale duur van de op de website van het Financieele Dagblad geplaatste film van Votrons presentatie bedraagt 32 minuten en 14 seconden. Na 27 minuten geeft Votron aan dat de solvabiliteit van Fortis ‘*op plan*’ is en na 31 minuten en 10 seconden dat de solvabiliteit van Fortis ‘*sterk*’ is. (markering onderzoekers)

1768. Votron figureert vervolgens ook in Reuters van deze dag:

“*Our numbers were strong in the first quarter, and on solvency, we're on track,*” Fortis Chief Executive Jean-Paul Votron said at a business conference at ABN's Amsterdam headquarters.

...

Votron reiterated that Fortis was going forward with its plan to divest assets, raise **non-dilutive** capital and take other steps to strengthen solvency.”.

(markering van onderzoekers)

1769. Het ANP bericht deze dag om 11.02 uur de volgende uitspraak van Votron:

“De topman zei dat de zaken goed blijven draaien. ‘In de Benelux is weinig volatiliteit’, aldus Votron. De bestuurder zei dat de solvabiliteit van Fortis, die aangeeft in hoeverre een onderneming zijn financiële verplichtingen kan nakomen, ‘op plan is’.”.

1770. Onderzoekers merken op dat Votron deze ochtend impliciet met de markt communiceert alsof Fortis geen plannen heeft voor een aandelenemissie (‘raise non-dilutive capital’). Votron merkt in het kader van het wederhoorproces op dat in de genoemde passage niet meer moet worden gelezen dan dat hij aansluit bij de bestaande plannen voor de verdere uitgifte NITSH 1. Mittler stuurt Votron op 27 mei en 3 juni 2008 e-mails met concrete ideeën over een (mogelijke) aandelenemissie, terwijl ook diezelfde middag in de ERCC (die

hij inleidt met de woorden dat de bespreking rondom Fortis' solvabiliteit "*a highly sensitive matter*" is, "... and therefore we should take all possible measures to ensure the subject is handled with the adequate level of confidentiality") een plan tot de uitgifte van een aandelenemissie en uitstel van betaling van het interimdividend in werking wordt gezet (**Bijlage A-66**).

1771. De AFM heeft vastgesteld dat de mededeling van Votron met betrekking tot het 'op plan' liggen van de solvabiliteit, zoals deze ochtend gedaan, onjuist en misleidend is. Beleggers mochten er, op basis van Votrons mededeling alsmede andere geruststellende woorden, vanuit gaan dat er geen wijziging bestond in Fortis plannen om geen aandelenemissie te plegen en het dividendbeleid ongewijzigd te laten. (Zie vertrouwelijke Definitieve Onderzoeksrapportage van AFM van 4 november 2009, pagina 62, **Bijlage C-84**).

1772. Van de ALCO-vergadering deze dag wordt in aanwezigheid van Dierckx en Machenil het volgende genotuleerd (**Bijlage A-67**):

"Under the Pro forma full consolidation method, Van Ockenburg mentioned that:

- the BIS1 Core equity ratio is below target even after completion of planned actions
- the acceptance of BIS 2 relief by rating agencies still uncertain;...

The ALCO reviews the 2009 pro forma solvency situation and the capital plan to be presented in ERCC on group solvency."

1773. Ook de ERCC vergadert op deze dag (**Bijlage A-66**).

1774. Op basis van de look through methode wordt per eind 2008 het base case scenario en stress scenario een tekort van respectievelijk EUR 2,5 miljard resp. EUR 8,7 miljard aangegeven. Dit is exclusief een Basel 2 relief van EUR 2,0 miljard. Inclusief Basel 2 is de base case dan EUR 0,4 miljard negatief en de stress case EUR 6,7 miljard negatief.

1775. Ook worden op basis van de look through methode cijfers per eind 2009 verstrekt. Het base case scenario en stress scenario geven een tekort van resp. EUR 3,1 miljard en EUR 11,3 miljard aan. Dit is exclusief een Basel 2 relief van EUR 3,3 miljard. Inclusief Basel 2 is de base case dan EUR 0,2 miljard negatief en de stress case EUR 8,0 miljard negatief.

1776. Bovenstaande cijfers worden nog eens bevestigd in de notitie van Van Ockenburg aan Quaetaert van 29 oktober 2008 (**Bijlage C-71**).

1777. In deze vergadering bespreekt de ERCC het solvabiliteits contingency plan langs twee wegen: onmiddellijke acties en potentiële “buffering” acties. Als onmiddellijke acties werden genoemd: “risk mitigation and capital relief up to EUR 3 bn and additional capital raising up to EUR 0,5 bn.”

1778. Als potentiële “buffering” acties worden genoemd limitering van RWA-groei, dividendverlaging of agiodividend en de uitgifte van nieuwe aandelen voor een bedrag van EUR 3,5 miljard via de accelerated book building methode.

1779. De ERCC besluit tot de volgende maatregelen verder te onderzoeken en voor te stellen aan de RCC en de RvB op 18 en 19 juni 2008:

- versnelling van capital relief;
- uitgifte van nieuwe aandelen (in de context van de Delta-Lloyd aankoop en de EC-Remedies)
- uitstel van betaling van het interimdividend ter hoogte van EUR 1,3 miljard;

1780. De ERCC besluit ook om bovengenoemde maatregelen in de dagen volgend op deze vergadering van 5 juni 2008 te presenteren en te bespreken met Lippens en Bodson.

1781. Op pagina 2 van de ERCC notulen van 5 juni wordt het volgende aangegeven:

“Therefore a full communication plan should be prepared as soon as possible.”.

8.2.52. 6 juni 2008

1782. Deze vrijdag begint al vroeg met een e-mail van Mittler aan Votron en Verwilt met een ontwerp-tekst voor de briefing van Lippens (**Bijlage B-59**). Hierin valt onder meer te lezen:

“Issue of Fortis shares to finance Delta JV for EUR 0.5 to 1.0 billion.

No interim dividend in August to postpone impact of dividend on solvency for EUR 1.3 billion.

Instead of (ii) and (iii) issue of new shares for up to EUR 3 billion to cover possible impact of EC-Remedies, Delta JV and Interim Dividend is being analyzed.”.

1783. Uit een e-mail van 13.13 uur van Mittler aan Verwilt blijkt dat Lippens en Bodson inmiddels zijn gebriefed (**Bijlage B-60**). In zijn gesprek met onderzoekers bevestigt Votron dat deze briefing heeft plaats gevonden. Bodson heeft aan onderzoekers verklaard dat hij zich deze briefing niet kan herinneren. Lippens herinnert zich dit wel.

1784. In de RCC-vergadering (geleid door Bodson), die middels een conference call van 16.00 tot 16.25 duurt, wordt Mittler als volgt genotuleerd (**Bijlage A-68**):

“He mentioned that 3 main factors are unfavorably influencing the current solvency position and future projections:

- EC-Remedies negotiation position
- Scheduled disposal of assets is an uphill battle in the current market environment
- Regulators and rating agencies are indicating a trend towards higher capital requirements”.

1785. Tot slot wordt vermeld:

“It was proposed by Management that for the RCC of June 18 2008 a detailed review of the situation was going to be presented including new solvency raising plans if needed.”.

1786. De informatie over een aandelenemissie en interimdividend, zoals besproken in de ERCC van de dag ervoor en een paar uur eerder met Lippens en Bodson gedeeld, zijn niet in deze RCC besproken.

1787. Drieëntwintig minuten na de afloop van de RCC start die dag een 12 minuten durende RvB (met deels dezelfde personen aanwezig als in de RCC) teleconference call waarin, op aanbeveling van de RCC, een verdere uitgifte van NITSH-1 wordt goedgekeurd, zij het dat de timing van deze uitgifte niet wordt vastgesteld (**Bijlage A-69**). Alhoewel er een voorkeur is voor snelle plaatsing wordt er rekening mee gehouden dat dit niet kan wegens de bekendmaking van een persbericht betreffende EC-remedies. Uiteindelijk is deze verdere uitgifte van NITSH-1 nooit tot stand gekomen.

1788. De informatie over een aandelenemissie en interimdividend, zoals besproken in de ERCC van de dag ervoor en een paar uur eerder met Lippens en Bodson gedeeld, is niet in deze RvB gemeld. Hessels, Cheung en Westdijk hebben aan onderzoekers verklaard dat in deze vergadering niet over een mogelijke aandelenemissie is gesproken. De leden van de RvB hebben daarmee belangrijke informatie met twee verschillende snelheden te horen gekregen.

1789. Op de vraag van onderzoekers aan Votron waarom de briefing aan Lippens en Bodson van eerder die dag niet met de gehele RvB gedeeld is, bleef Votron het antwoord schuldig. Op dezelfde vraag geeft Lippens een aantal verklaringen. Ten eerste omdat in deze vergadering bijna niemand aanwezig was en bijna iedereen een proxy had afgegeven. Ten tweede omdat

hij een of twee RvB-leden afzonderlijk wilde peilen. Een derde reden betrof dat het slechts om een scenario ging. Daarbij heeft hij naar eigen zeggen in ieder geval Michielsens gebeld.

1790. Onderzoekers hebben vastgesteld dat voor deze RvB-vergadering drie proxies waren afgegeven en elf leden ofwel fysiek ofwel telefonisch aanwezig waren.

1791. Die avond mailt Mittler om 21.08 uur naar Quaetaert (cc onder meer Verwilst) onder de titel EC-remedies onder meer het volgende (**Bijlage B-61**):

“I need the support and pro-active thinking of Legal.

- 1) We are progressing well on EC-remedies
- 2) For the benefit of Fortis it would be better to announce the ‘sale agreement’ on August 4 at the time of Q2 results and Solvenc update
- 3) HV already contacted denmark to ask their support on this.

Therefore I would appreciate a proposal from Legal on how to reach this objective and not a statement that this cannot be achieved.”.

8.2.53. 7 juni 2008

1792. In antwoord op de e-mail van Mittler van de vorige dag mailt Quaetaert om 19.35 uur aan Mittler (cc onder meer Verwilst) over de EC-remedies (**Bijlage B-62**). Hierin stelt zij dat Fortis al enige weken te laat is met het verstrekken van KGI aangaande de overeenkomst op hoofdlijnen met Deutsche Bank en verzet zij zich tegen de plannen om communicatie nog verder uit te stellen:

“Gilbert,

I fully see your point, but can hardly help.

1. From a legal and compliance point of view, you cannot wait until August 4, to announce a deal, which is virtually being made these days, and of which the main terms and conditions have been known for a few weeks now. In my view, we should already have announced the downside of the price and as soon as the SPA is signed, we must announce the price and the effect on our solvency.

Consciously and artificially waiting until August 4, is misleading the public/the market and not disclosing price sensitive information, which is known by tens of persons within Fortis and within AA (+ Denmark, of course).

I dare to draw your attention to the responsibility you and the Board would incur in this respect.

...

I know this mail will upset you because it does not help you solving a problem. Sorry for this, but I consider it as my duty, as General Counsel, to warn you of the risks you may seem ready to take.”.

1793. Quaetaert spreekt van “*a few weeks now*”. Dat is min of meer de periode tot 20 mei 2008, het moment waarop ze na overleg met Mittler de e-mail aan Von Köningslōw over dit onderwerp stuurt. Quaetaert heeft aan onderzoekers verklaard dat zij geen reactie van Mittler heeft ontvangen op deze e-mail. Mittler heeft aan onderzoekers verklaard dat hij het niet met Quaetaerts zienswijze eens was. Verwilt was het overigens ook met haar zienswijze oneens. Quaetaert besluit op dat moment om zelf niet deel te nemen aan de zogenoemde ‘bringdown meeting’ met de bankiers ter gelegenheid van de verdere uitgifte van NITSH-1, zoals besloten in de RvB van 6 juni 2008. Dit omdat ze, met haar overtuiging over de aanwezigheid van KGI, bij het antwoorden van vragen door bankiers hierover niet in gewetensnood wil komen. Quaetaert heeft aan onderzoekers verklaard dat zij meent ook dit aan Mittler te hebben gemeld.

1794. Lippens, Westdijk, Bodson en Hessels hebben allen aan onderzoekers verklaard niets van deze discussie te weten. Westdijk en Bodson geven tegelijkertijd aan dat zij graag geweten zouden hebben dat deze discussie in die tijdsperiode speelde.

8.2.54. 9 juni 2008

1795. In een memo, gedateerd 9 juni 2008, aan het ExCo wordt goedkeuring gevraagd om de transactie met Deutsche Bank aangaande EC-Remedies te mogen finaliseren (**Bijlage C-38**). In appendix 2 bij dit document wordt nog eens duidelijk gemaakt dat de EC per 3 juli 2008 een Divestiture Trustee zal benoemen indien Fortis per deze datum nog niet tot verkoop is overgegaan. Deze Divestiture Trustee heeft volledige vrijheid van handelen en Fortis heeft dan geen enkele invloed meer op het verkoopproces.

1796. Mittler schrijft een memo voor de ERCC onder de titel ‘Solvency Plan’ (**Bijlage C-37**). Hij wijst er op dat in de afgelopen drie maanden (sinds de bekendmaking van de jaarcijfers over 2007 op 7 maart 2008) de solvabiliteit van Fortis met EUR 5,6 miljard is verslechterd, met name als gevolg van:

“CDO & equity market impacts, lowered expectations from divestments and the planned Delta Lloyd acquisition.”.

1797. In het memo wordt een negatieve impact van de EC-remedies genoemd van EUR 1,2 miljard. Ook schrijft Mittler:

“One should also remember that the solvency situation in the shown tables takes into account a certain number of transactions already announced but not yet closed (Ping an and Interparking) and some solvency raising plans in progress (for capital raising EUR 2.5 billion and CSA claim EUR 3.0 billion). Those elements still include a certain degree of uncertainty.”

1798. Hij spreekt over een ‘*base case*’ waarbij wordt uitgegaan van een aandelenemissie van EUR 1 miljard en het passeren van het interim dividend in augustus 2008. Aangezien de base case negatief beïnvloedt kan worden door een aantal slechtere marktomstandigheden definieert hij een ‘*stress case*’ waarin hij uitgaat van een aandelenemissie van EUR 3 miljard en geen dividenduitkering in contanten. Uit een e-mail van Roosen van 10 juni 2008 kan geconcludeerd worden dat dit memo in ieder geval bij Votron, Verwilt, Dierckx en Machenil terecht is gekomen (**Bijlage B-64**).

1799. Mittlers vaststellingen op 9 juni 2008 staan haaks op Votrons geruststellende woorden van 5 juni 2008.

1800. Mittler schrijft om 20.26 uur een e-mail aan Quaetaert met de vraag over een aandelenemissie (**Bijlage B-63**):

“Could this – if we decide so – be ready/done on June 19?”

8.2.55. 10 juni 2008

1801. Op deze dag verschijnen twee analistenrapporten. Merrill Lynch (downgrading Fortis van “buy” naar “neutral”) speculeert over een mogelijk solvabiliteitsstekort bij Fortis van EUR 3 miljard en Dresdner Kleinwort ziet een toegenomen waarschijnlijkheid van een aandelenemissie door Fortis. Het aandeel Fortis op de beurs in Amsterdam zakt 7,6% in de loop van deze morgen.

1802. Fohl heeft onderzoekers doen weten dat Votron hem (en eerder Mittler, Verwilt, Dierckx en Ter Weijden) een mail zendt in de loop van de morgen, met als bijlage het rapport van Merrill Lynch) waarin Votron zegt (**Bijlage B-65**):

“The pressure on solvency will not reduce. We need to devote the EXCO of tomorrow (11-6) to this topic and not just have an ERCC. We also have to prepare for an emergency communication today if we would feel appropriate to communicate today or in the next days: Gilbert, please coordinate this together with Filip.”

1803. De site van het Financieele Dagblad van deze dag schrijft dat woordvoerder Marianne Honkoop van Fortis bevestigt dat eerdere uitspraken over de manier waarop Fortis de solvabiliteit wil versterken nog steeds gelden. Zij wordt als volgt geciteerd:

“Als wij opnieuw capital instruments in de markt gaan zetten, zullen deze niet verwaterend zijn.”.

1804. Ook Betten Financial News komt op deze dag met deze mededeling (zie ook AFM-brief van 15 juli 2008, pagina 2, aan Fortis, **Bijlage C-47**).

1805. Kloosterman kan zich dit voorval herinneren. Ook Remans heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat hij zich dit kan herinneren, aangezien hij hierover door Honkoop is aangesproken. Deze was door Ter Weijden geconfronteerd met de vraag waarom ze een dergelijke stellige uitspraak had gedaan, waarop Honkoop antwoordde dat tot dan toe dat de Fortis-storyline was. Honkoop heeft aan onderzoekers verklaard dat Ter Weijden vervolgens tegen haar zei dat zij deze uitspraak wat meer moest gaan nuanceren, waarop Honkoop antwoordde dat Ter Weijden dan kennelijk informatie had, die zij niet kende. Afgesproken werd om, indien deze vraag opnieuw zou worden gesteld, te zeggen:

“dat we niets toe te voegen hebben aan datgene dat wij daar tot nu toe over gezegd hebben”.

1806. Onderzoekers merken op dat Ter Weijden inderdaad op dat moment kennis had van de ‘solvency contingency’ plannen, aangezien hij op 28 mei en 4 juni 2008 deelgenomen had aan conference calls hierover.

1807. Mittler zendt om 23.09 uur een e-mail aan Votron met cc aan Moucheron en Verwilt. Enige quotes zijn (**Bijlage B-66**):

“My conclusion:

We need to move and announce a major move ahead of some peers. My preferred date is June 26 with a Q2 trading update.”

Capital raising:

- All are aligned to support propose a new share placement.
- I discussed this with Andrea over lunch and this should be feasible.
- Jean and Jeannine are working on the needed documentation - nobody else for confidentiality reasons.
- Amount between 3.1 and 3.3 billion as we could issue 236 million shares.
- Candidates: Ping An, LIA and Vodka (he asked for a meeting with ML and you as he sold some banking assets/participations and would like to invest more in Fortis!!)

- Andrea will be there Friday and I will have a lunch with him. He will also see ML in the afternoon, excellent as we will be able to use him to convey some "messages".

Interim dividend

- I see the enthusiasm decreasing. "Courage" is a Fortiomas....but...
- I'm still in favor and this fits very well in the story line."

1808. Mittler heeft aan onderzoekers verklaard dat met "all are aligned" de bankiers, die de aandelenemissie zouden begeleiden, zijn bedoeld.

8.2.56. 11 juni 2008

1809. De notulen van de ERCC (in het 2^e deel van de vergadering zijn de ExCo-leden aanwezig) geven het volgende weer (**Bijlage A-70**):

"Mr Mittler and Mr Machenil introduced the topic by presenting the base assumptions of the look-through equity roll forward up to Q4/2009 thereby highlighting the changed assumptions in the last few weeks: Outlook Q2, EU Remedies, Divestments, Delta Lloyd and the Equity markets. Moreover, they confirmed mounting pressure from rating agencies, regulators and investors. Mr Van Harten requested to double check the presented solvency impact of the Delta Lloyd transaction.

The presented projections result in a core equity gap in both base and stress test case this is why the previous ERCC decided on actions which had been taken into account in the latest projections. However, the question was raised whether the ERCC should not further extend the so far proposed actions. Additional measures that were discussed include additional divestments, non-payment of dividend, scrip dividend and additional capital raising. During these discussions the additional Group ExCo members joined the meeting. They were brought up to speed by Mr Votron and Mr Machenil and participated in the continued decision making process.

Especially the additional divestment topic was discussed more in depth accentuating the difficult trade-off to be made between keeping assets' returns and the cost of raising capital. All of this was discussed in the context of safe guarding the value creation potential of the group.

Mr Votron explained he looked at the issue as follows:

- Gap consists of EUR -2.5 bn in Base case and additional EUR -2.8 bn in Stress Case
- Solutions should be build up in two stages: 2008 actions: securitisation, delta financing and capital increase; 2009 actions: further securitisation and/or divestments.

Mr Votron requested Mr Mittler and Mr Machenil to prepare a simple and clear deck which could be used to inform the Fortis Board president and the RCC chairman of the

solvency situation and the proposed action plan. Also a strong communication and supporting action plan should be developed together with IR.”.

1810. In de notulen van het ExCo valt te lezen (**Bijlage A-71**):

“The CEO introduces the session by summarizing the discussion held in the ERCC at 8am today. He underlines the recent new developments on the following fronts impacting solvency:

- Q2 first forecast
- EU Remedies file
- Equity and CDO portfolio, and discussions with Auditors

He provides an update on the capital rebuilding plan, especially on the recent additional measures taken to compensate the deterioration of the environment since the presentation of the Q1 results. These measures include EUR ~2bn of capital relief from securitization (of which EUR 1bn in 2008), and the possible payment of DL in shares. He also details the impact of the most recent “stress test” analyses, showing a potential additional gap to cover, on top of the measures already decided. A thorough discussion ensues on the remaining additional options open to cover the gap, i.e. divestments, capital raising and dividend policy. The pros and cons of each option are carefully reviewed and analyzed, as well as their impact on the market and in terms of communication.

In view of all elements brought forward, the ExCo agrees that the use of authorized capital must be seen as the best alternative. The ExCo requests G. Mittler to define the optimal format of the operation to ensure its success, taking into consideration the various alternatives possible – e.g. accelerated book building, private placement, etc – and considering the current position of Ping An as a strategic shareholder and business partner in the Asset Management activities, as well as the perception issues that could be linked to a private placement to sovereign wealth funds or similar types of investors. It is agreed to submit this recommendation to the Board, together with options to create additional buffer from divestments and/or changes in dividend policy. The choice of the lead investment banker is also discussed, with Merrill Lynch and Morgan Stanley emerging as the candidates who will be invited to pitch later this week. The timing of the decision should be set for next week’s RCC and Board. The communication on the capital raising will also cover the EU remedies, the Q2 update and the dividend policy.”.

1811. In deze vergadering worden Mittler en Machenil gevraagd met Investor Relations een communicatieplan te lanceren.

1812. Volgens deze notulen wordt op dit moment gemikt op een beslissing in de RvB van 18/19 juni, zoals ook aangeduid in de e-mail van Mittler aan Quaetaert van 2 dagen geleden.

1813. Onderzoekers hebben met betrekking tot deze dag nog de volgende mail aangetroffen van Moucheron aan Machenil van 15.05 uur (zonder ingevulde onderwerpregel) (**Bijlage B-67**):

“We've said too much again. Let's make sure we have a press release ready in case there are leaks.”.

Onderzoekers hebben niet kunnen vaststellen waar deze mail betrekking op heeft.

8.2.57. 12 juni 2008

1814. Er wordt een script voor Lippens opgesteld om Hessels, Bodson, Westdijk, Furse, Talwar en Manardo te brieven over de ontstane situatie (**Bijlage C-39**). Het script bevat onder meer het volgende:

“As indicated during the Board call of June 6, Management will explain the situation and the additional measures, to respond tot the evolving situation, to the RCC of next Wednesday and later that day to the Board.

Proposal of Management will include the use of the Authorized Capital to issue – without preference right for existing shareholders – new shares and a possible reduction of the Interim Dividend.

If this share placement fails and our share price is under substantial pressure, the position of our management and especially our CEO might be at stake. As this is not in the interest of our Company, I want to make sure that the Board has time between now and the Board to evaluate the risk and be fully supportive of the measures proposed by the management when the Board will take its decision and thereafter, if any of the risks would materialize.”.

1815. Onderzoekers merken op niet te hebben kunnen vaststellen of dan wel in hoeverre dit script gebruikt is. Wel is de verwijzing naar de (12 minuten durende) RvB van 6 juni 2008 opmerkelijk, aangezien volgens de notulen daar over niets anders dan over een verdere uitgifte van NITSH-1 gesproken is. Zie ook Lippens' verklaring over de RvB-vergadering van 6 juni 2008. Vast staat in ieder geval wel op basis van mailonderzoek dat Mittler dit script met Quaetaert heeft afgestemd.

1816. Bodson heeft aan onderzoekers verklaard dat hij pas op 18/19 juni 2008 voor het eerst gehoord heeft van de plannen met betrekking tot het dividend en een aandelenemissie, zoals op 26 juni 2008 bekend gemaakt. Als gezegd heeft Bodson verklaard zich deze briefing op 13 juni 2008 niet te kunnen herinneren. Zoals bij het verslag van 6 juni 2008 vermeld, heeft Bodson voorts aan onderzoekers verklaard dat hij zich de briefing van 6 juni 2008 ook niet kan herinneren.

1817. Mittler mailt Votron met het idee om 20-25% van de verzekeringsactiviteiten van Fortis op de beurs te plaatsen (**Bijlage B-68**). Votron ziet hier op dit moment niets in, maar antwoordt dat dit misschien een idee voor later is.

8.2.58. 13 juni 2008

1818. In een e-mail van 26 mei 2009 heeft Ter Weijden aan onderzoekers verklaard:

“De voorbereiding van de verschillende werkstromen voor de communicatie op 26 juni begon op vrijdag 13 juni met dagelijkse conference calls waarbij vertegenwoordigers van Finance, Capital Management, Capital raising, Legal en ik zelf aanwezig waren. Ook Pers was daar vanaf de week van 16 juni bij betrokken. De dagelijkse conference calls werden georganiseerd vanuit Finance (Lars Machenil).”.

1819. Fortis houdt, in aanwezigheid van Dierckx een “beauty contest” met Merrill Lynch en Morgan Stanley voor de begeleiding van de geplande aandelenemissie. De voorbereiding hiervoor was eerder die week begonnen (zie e-mail van Dessain van 10 juni 2009 aan onderzoekers). Aan onderzoekers is aanvankelijk medegedeeld dat tijdens de “beauty contest” geen documentatie door de banken aan Fortis is verstrekt. Na herhaalde verzoeken van onderzoekers zijn de presentatieboekjes toch verstrekt (**Bijlage C-40 en Bijlage C-41**). Samenvattend kan hierover gemeld worden:

Merrill Lynch presentatie

1820. Uitgaande van de slotkoers van het Fortis aandeel op 11 juni 2008 van EUR 13,44 mikt Merrill Lynch op een aandelenemissie van EUR 3,2 mrd (ca. 236 mln aandelen tegen ca. EUR 13,50) zonder recht van voorkeur voor bestaande aandeelhouders in de vorm van een AGT (Accelerated Global Tender). Merrill Lynch merkt op dat dit bedrag eventueel verlaagd kan worden indien wordt afgezien van betaling van een interimdividend dan wel door betaling van dividend in aandelen. Plaatsing kan in een dag plaats vinden, voorafgegaan door een dag pre-marketing voor de officiële aankondiging.

1821. Als datum voor de aandelenemissie beveelt Merrill Lynch 26 juni 2008 aan. Tegelijkertijd wijst Merrill Lynch er op dat er ten aanzien van de stand van zaken aangaande EC-remedies sprake zal moeten zijn van “disclosure and capital impact”.

Morgan Stanley presentatie

1822. Morgan Stanley wijst allereerst op de situatie dat een aantal brokers van mening is dat Fortis een tekort aan eigen vermogen heeft van EUR 3-6 mrd”, dat “*transactions enabling*

capital relief and asset sales are proving difficult to materialize” en dat er “*limited capital for any surprise or adverse development*”.

1823. Morgan Stanley beveelt een aandelenemissie van EUR 3-3,5 mrd (220-250 mln aandelen tegen een koers van EUR 13,65-14,00). Dit zonder zonder recht van voorkeur voor bestaande aandeelhouders op dezelfde manier als Merrill Lynch, maar noemt dit een ABO (Accelerated Bookbuilt Offering). Ook hier is sprake van plaatsing in een dag, voorafgegaan door premarketing van een of twee dagen.

1824. Als mogelijke tijdsframe beveelt Morgan Stanley 24-30 juni 2008 aan. Net als Merrill Lynch geeft Morgan Stanley aan dat er een opening van zaken zal moeten zijn aangaande de stand van zaken van de EC-remedies. Tot slot wordt aangegeven dat ook het plan om het 50% joint venture deel van Delta Lloyd in te lijven als een van de redenen voor de aandelenemissie genoemd kan worden.

1825. Lippens mailt met Van Pee (oud secretaris van de RvB, die eind 2005 met pensioen is gegaan) met de mededeling dat Votron en Mittler een aandelenemissie plannen van EUR 3 miljard (**Bijlage B-69**).

1826. Met de uitdrukking “here today, where tomorrow” start Fortis een nieuwe reclamecampagne.

8.2.59. 14 juni 2008

1827. In de Telegraaf verschijnt een artikel met als titel: *‘Fortis bij afstoten van delen ABN in de sores’*. Het artikel leest als volgt:

“De overname van ABN AMRO door Fortis loopt zware averij op. Fortis stuit op grote financiële tegenvallers bij de verplichte verkoop van zakenbank onderdelen van ABN AMRO. Deutsche Bank is de enige kandidaat –koper.

...

Als Fortis het huidige en enige bod accepteert, moet de bankverzekeraar er zoveel geld op toeleggen, dat de financiële doelstellingen voor 2008 en later niet worden gehaald.”.

1828. In het artikel wordt ook de door Fortis intern gebruikte codenaam ‘Denmark’ voor Deutsche Bank genoemd.

1829. De AFM stelt het volgende vast met betrekking tot de publicatie van de berichtgeving in de Telegraaf in de ochtend van 14 juni 2008:

“ - berichtgeving in de Telegraaf op 14 juni 2008 was grotendeels, althans op hoofdlijnen juist en komt overeen met de intern bekende KGI;

- deze berichtgeving was door Fortis niet openbaar gemaakt. De berichtgeving was zelfs in strijd met de tot dat moment door Fortis, aangaan de EC-remedies, gecommuniceerde (positive) berichtgeving. De AFM stelt daarmee vast dat de markt van een verkeerde stand van zaken op de hoogte werd gebracht. Op Fortis rust dan eens te meer de verplichting om eerdere externe berichtgeving te corrigeren. Van verder uitstel om de werkelijke gang van zaken over de EC-Remedies en de verwachte impact op de financiële doelstellingen bekend te maken was dan ook misleiding te duchten.”.

(zie vertrouwelijke Definitieve Onderzoeksrapportage van AFM van 4 november 2009, pagina 71, **Bijlage C-84**)

1830. De AFM komt tevens tot de conclusie dat na de publicatie van het artikel in de Telegraaf Fortis geen rechtmatig belang meer had tot uitstel van openbaarmaking van KGI aangaande EC-remedies. Indien Fortis voornemens is geweest om de communicatie richting de markt omtrent EC-Remedies samen te laten vallen met de communicatie omtrent het uitgewerkte aangepaste solvabiliteitsplan, had Fortis op 14 juni 2008 met de publicatie van het artikel in de Telegraaf moeten concluderen dat dit voornemen niet langer haalbaar was, aldus de AFM. De op dat moment aanwezige KGI moest openbaar worden gemaakt (zie vertrouwelijke Definitieve Onderzoeksrapportage van AFM van 4 november 2009, pagina 72 en 73, **Bijlage C-84**).

8.2.60. 15 juni 2008

1831. In een mailbrief, gedateerd 10 november 2008, van Fortis aan de AFM wordt het interne voorbereidingstraject, voor het persbericht dat op 26 juni 2008 verschijnt, als volgt toegelicht (**Bijlage C-72**):

“The preparation of the external communication in connection with the solvency measures started with the drafting of a draft press release on 15 June 2008, in preparation of a meeting of the Executive Committee on 16 June.

The First draft dealt with the ‘EU remedies’ and the solvency, but did not mention anything on the Accelerated Bookbuilding or the decision not to pay out any interim dividend. These two last topics were mentioned in the drafts as from 17 June 2008.”.

1832. In een e-mail aan onderzoekers in vervolg op zijn interview zegt Remans dat zijn archief aangeeft dat hij het eerste ontwerp-persbericht op 17 juni ‘s avonds heeft ontvangen.

1833. Dessain geeft in een e-mail aan Mittler en Machenil de relatie aan tussen de impact van de (verwachte) EC-remedies en de ratingbureaus (**Bijlage B-70**):

“Rating could (and also quite likely will) downgrade us on the news of EU-remedies, with an impact on revenues, on funding costs but also on ability to attract some liquidity buckets.”.

8.2.61. 16 juni 2008

1834. Het ExCo komt bijeen (**Bijlage A-72**). Er wordt een solvabiliteitsgap van EUR 3,1 miljard verwacht, en zelfs EUR 5,9 miljard onder zogenoemde stress-assumpties. Besloten wordt een aantal maatregelen te nemen, waaronder het voorstel aan de RvB om het komend interimdividend te halveren of als stockdividend uit te betalen en om een aandelenemissie uit te geven van minimaal EUR 1,5 miljard tot een maximum dat in de markt haalbaar is (mede uit reputatie-oogpunt).

1835. Fohl heeft in eerste instantie aan onderzoekers verklaard dat hij pas op deze dag heeft begrepen dat tot een aandelenemissie en dividendopschorting, zoals op 26 juni bekend gemaakt, moest worden overgegaan. Bij brief aan onderzoekers van 16 februari 2010 heeft Fohl dit gecorrigeerd en heeft hij te kennen gegeven dat hij op 11 juni 2008 voor het eerst, en tot zijn verrassing, heeft kennisgenomen van de plannen tot de aandelenemissie en dividendopschorting.

1836. Om 15.34 uur stuurt Mittler een e-mail aan Quaetaert met hierin een vraag ten aanzien van de publicatie van een aandelenemissie van EUR 1,5 miljard (**Bijlage B-70**):

“If we have a Notary and the Board sign for EUR 1,5 miljard, until when do we have a mandate and do we have to disclose this?”

1837. Quaetaert antwoordt om 15.57 uur als volgt (**Bijlage B-70**):

“Gilbert, your question leads me to understand that we have again decided to disclose as little as possible and that we will not come out with a true and comprehensive story about our solvency and our plans to restore it. This is in line with our former attitude, but not compliant with our disclosure obligation as a listed company. The Board can indeed decide that the ABO may take place between the date of this decision and x days/weeks later. If we have a decision to increase the capital – even with a later day for launching – my opinion is that we have price sensitive information and that we should not delay disclosure (and therefore, probably announce together with the EU remedies, either on June 26, or, preferably, to announce both somewhat earlier). Let us not forget that when we announce the agreement with the Denmark, we will have to give information about

the effect of the sale on our solvency. We might as well announce the ABO at the same time.”.

8.2.62. 17 juni 2008

1838. Om 16.26 uur mailt Mittler aan Verwilt, Lippens en Dierckx (**Bijlage B-73**):

“The fact that we have a notary present at the Board meeting on June 19 means that the capital increase will be decided and should normally be disclosed as soon as possible. Our plan is to disclose this information at the time of the press release on the EU Remedies or June 26 together with the other Solvency measures. We should not keep an official decision of a capital increase "open" for one week, therefore it is proposed by Legal to have a special Board with proxies and 4 Board members physically present on June 25 the day before the Press release and - hopefully - the ABO.”.

1839. Mittler geeft per mail aan dat het persbericht met nieuws over de EC-remedies en solvabiliteitsmaatregelen op 26 juni 2008 is gepland (**Bijlage B-70**). Vanwege Quaetaerts opvatting dat bij een RvB-beslissing hierover op 18-19 juni 2008 niet tot 26 juni 2008 gewacht kan worden met perspublicatie, stelt Mittler nu voor om een speciale RvB-vergadering op 25 juni 2008 te houden, waarbij naast de fysieke aanwezigheid van vier RvB-leden de rest van de RvB-leden een proxy kan afgeven

1840. Votron, Westdijk, Bodson, Hessels hebben onderzoekers verklaard niets te weten van het – met deze motivering - afbestellen van de notaris voor de vergadering van 18/19 juni 2008. Lippens kan zich van deze e-mail niets meer herinneren.

1841. Onderzoekers merken op dat, waar de ERCC er op 11 juni 2008 nog van uitgaat dat de RvB op 18/19 juni hierover zal beslissen, er nu expliciet gemikt wordt op 25 juni 2008.

8.2.63. 18 en 19 juni 2008

1842. Door middel van een e-mail waarschuwt Verwilt Van Harten met de mededeling dat Hessels hem gevraagd heeft of het niet mogelijk is om het Fortis-deel van de joint venture met Delta Lloyd te verkopen in plaats van het partnerdeel te kopen (**Bijlage B-74**).

1843. In de RCC-vergadering van 18 juni is ook Lippens aanwezig. Terwijl men in april 2008 nog van een nettowinst van EUR 4,1 miljard voor 2008 uitging, is wegens verslechterende marktomstandigheden de verwachting nu EUR 3,5 miljard (“*bar further CDO and impairment risks*”) (**Bijlage A-74**).

1844. De voorgenomen verkoop van een deel van de Nederlandse activiteiten van ABN AMRO aan Deutsche Bank wordt besproken. De transactievoorwaarden zijn zodanig dat de solvabiliteit met EUR 0,9 miljard negatief beïnvloed wordt, terwijl eerder een positief solvabiliteitseffect van EUR 0,3 miljard werd verwacht. Dit betekent een tegenvaller van EUR 1,2 miljard.

1845. Voor 2009 (een jaar verder dan tot nu toe gerapporteerd) wordt in een stress case nu een equity gap verondersteld van EUR 5,9 miljard. In dit kader spreekt men ook van een “integration-paradox” die 2008 en 2009 negatief beïnvloeden. Het betreft hier het feit dat de integratiekosten genomen worden in 2008 (40%) en 2009 (60%), terwijl de synergievoordelen pas met name in 2009 en 2010 komen. Het netto-effect hiervan is per saldo als volgt: voor 2008: EUR 145 miljoen negatief; voor 2009: EUR 170 miljoen negatief en voor 2010: EUR 951 miljoen positief.

1846. Dit is het eerste moment waarop het woord “*integration paradox*” wordt gebruikt. Onderzoekers merken op dat dit fenomeen niet nieuw is. Dit blijkt zowel uit de presentaties aan de RvB van Greenhill in 2007 als ook uit het synergieschema en de daarmee verbonden kosten, zoals opgenomen in het biedingsbericht uit 2007.

1847. Mittler en Machenil verklaren vervolgens dat in de afgelopen weken zowel de huidige als ook verwachte solvabiliteit verslechterd zijn als gevolg van (**Bijlage A-74**):

“... the market evolution, the business expectations with regard to earnings generation and the revised divestment & acquisition assumptions....”.

1848. In het RCC wordt vervolgens besloten om de volgende maatregelen aan de RvB van diezelfde dag voor te leggen:

- een aandelenemissie van EUR 1,5 – 2,0 miljard;
- capital relief transacties van EUR 1,5 miljard inhoudende securisatie en sale and lease back constructies
- verkoop van non-core assets van EUR 1,5 miljard
- geen uitbetaling van interim dividend over 2008 voor een bedrag van circa EUR 1,3 miljard
- geen uitbetaling van een finaal dividend in contanten over 2008 in 2009 voor een bedrag van circa EUR 1,3 miljard.

1849. In de RvB-vergadering van 18 juni wordt duidelijk dat er tegenvallers zijn als gevolg van de voortdurende slechte economische situatie (**Bijlage A-73**). Dit met gevolg verdere

afschrijvingen op de CDO-portefeuille, impairments, hogere integratiekosten in verband met de acquisitie van ABN AMRO en ongunstige ontwikkelingen met betrekking tot de door de EC opgelegde verkoop van een deel van de Nederlandse ABN AMRO assets.

1850. Met het oog op de naderende EC-deadline van 3 juli 2008 wordt een boekverlies van EUR 300 miljoen verwacht alsmede een solvabiliteitsinvloed van EUR 500 miljoen als gevolg van een door de verkoper te dekken risico van circa EUR 10 miljard. Ten opzichte van de eerder verwachte boekwinst van EUR 400 miljoen, betekent dit per saldo een negatieve invloed op de solvabiliteit van EUR 1,2 miljard. De RvB geeft goedkeuring om het contract met Deutsche Bank te ondertekenen, alhoewel nog enige details moeten worden opgelost. Tesaamen met de geplande aankoop van Delta Lloyd betekent dit een extra solvabiliteitsberoep van EUR 1,5 miljard. Een en ander betekent dat in de base case een solvabiliteitstekort voor eind 2009 van EUR 3,1 miljard en in de stress case een tekort van EUR 5,9 miljard wordt verwacht.

1851. Bij deze besluitvorming wordt vermeld dat er mogelijk nog een alternatief zou zijn voor Deutsche Bank en de notulen vermelden niet dat daar enige vraag of discussie over is gesteld of gevoerd, terwijl daartoe tot op dat moment geen enkel serieus initiatief was genomen, Mittler in diezelfde vergadering duidelijk maakt dat op dat moment uitsluitend met Deutsche Bank wordt onderhandeld en de negatieve impact op de solvency van Fortis wordt gerapporteerd als EUR 1,2 miljard negatief ten opzichte van de eerdere verwachtingen.

1852. Diverse maatregelen (zoals uiteindelijk aan de markt gepubliceerd op 26 juni 2008) worden besproken om deze gap te dichten. Cheung, Westdijk, Hessels en Bodson hebben in dit verband aan onderzoekers verklaard dat zij pas op 18/19 juni 2008 voor het eerst hebben gehoord van de plannen met betrekking tot het dividend en een aandelenemissie, zoals op 26 juni 2008 bekend gemaakt. Zoals hierboven vermeld, heeft Bodson aan onderzoekers verklaard dat hij zich de briefings van 6 en 13 juni 2008 niet kan herinneren.

1853. Tevens wordt in deze RvB besloten om definitieve besluitvorming uit te stellen tot 25 juni 2008, voor welke dag een conference call wordt gepland. Er is/zijn geen reden(en) genotuleerd voor dit uitstel. Op de vraag van onderzoekers waarom tot uitstel is besloten, geven de geïnterviewde RvB-leden in hun verklaringen geen eenduidige reden aan, zoals hieronder vermeld. Mittler heeft (blijkens een mail aan Votron van 13.01 uur op 19 juni 2008) aan Cheung te kennen gegeven dat Ping An nog tot de volgende week donderdag heeft om te beslissen of zij wil meedoen met de ABO.

1854. Votron meent dat de RvB nog een week bedenktijd wilde om alles nog eens goed te overwegen. Verwilt heeft onderzoekers aangegeven dat er twee redenen waren. Ten eerste verdere afstemming met de begeleidende banken en ten tweede aarzelingen bij Votron of de bedoelde maatregelen wel goed in de markt zouden vallen. Bodson geeft twee andere redenen voor het uitstel. Ten eerste stelt hij dat belastingconsequenties van het dividendvoorstel nader geanalyseerd moesten worden. Ook Hessels wijst hierop. De tweede reden die Bodson aangeeft is dat nog nagedacht moest worden of er een aandelenemissie via een claimemissie dan wel door middel van een accelerated bookbuilding zou plaats vinden. Westdijk meende dat dit uitstel nodig was om de markt te testen op de haalbaarheid van de accelerated bookbuilding. Lippens geeft aan dat verder overleg met de banken noodzakelijk werd geacht om er voldoende zeker van te zijn dat de aandelenemissie zou slagen.

1855. Dierckx heeft onderzoekers medegedeeld dat hij niet weet wat de reden voor dit uitstel was.

1856. Na afloop van de RvB-vergadering stelt Mittler een memo op onder de titel 'Solvency Building Plan' gericht aan onder meer Votron, Verwilt Dierckx, Machenil en Quaetaert (**Bijlage C-42**):

"The Fortis Board, on recommendation of the RCC, has approved a very solid Solvency Building Plan. We have now received a great support for our plans from our Board."

1857. Het memo gaat in op de externe communicatie en de individuele taken ter implementatie van het plan.

1858. Ter Weijden stuurt aan het begin van de avond van 19 juni 2008 de laatste versie van een concept-persbericht rond, met daarbij onder meer de mededeling dat dit (of een opvolgend) concept de volgende dag zal worden getest bij de investment bankers en met een PR-bureau (**Bijlage B-75**). Nader commentaar moet dan vóór 20.00 uur binnen zijn.

8.2.64. 20 juni 2008

1859. Nathalie van Ypersele (journaliste van Trends.be) belt met Lippens en geeft te kennen op de hoogte te zijn van de besluiten die op 18 juni 2008 genomen zijn en daarover ook contact met de CBFA te hebben gehad. Lippens belt hierover met Mittler en heeft aan onderzoekers verklaard:

"Er was een lek geweest, en ik heb onmiddellijk Mittler verwittigd om de nodige stappen te nemen. Misschien was wel overdreven een letter aan de Raad van Bestuur te vragen,

maar dat was een beetje in het verlengde van de dag. We waren echt gechoqueerd dat zoiets had kunnen uitlekken.”.

1860. Mittler stuurt hierover om 15.59 uur een e-mail aan Dierckx, Verwilt en Machenil met de woorden (**Bijlage B-77**):

“The news is all over the place. "Mme Trends" called CBFA to explain the plan!!!

JPV's reaction: the Board discussed a proposal of management and there will be a formal Board on June 25 to take the final decision.

A request is - if in the press - to have a communication during the WE.

Best,”.

1861. Aan onderzoekers is overigens door één persoon verklaard dat Van Ypersele deze informatie van de CBFA zelf heeft gekregen. Onderzoekers hebben daarvan geen verdere bevestiging gekregen en de CBFA heeft dit met klem ontkend.

1862. Macours belt over het lek met alle RvB-leden en een aantal van hen wenst een onderzoek. Macours geeft ook aan dat de RvB-vergadering gepland voor 25 juni 2008 misschien vervroegd moet worden. Quaetaert stelt een disclosure statement annex confidentiality undertaking op en mailt dat rond op zondag 22 juni 2008 (**Bijlage B-82**).

1863. In reactie ontwerpt Remans die dag een persbericht met de volgende tekst (**Bijlage B-78**):

“Fortis statement on market rumors

In reaction to continued market rumors Fortis confirms that its current solvency situation is strong (end of the first quarter, Fortis' Bank Basle 1 Core Tier 1 ratio amounted to 8.5%, well above its target of 6%).

Anticipating the expected outcome, in the coming weeks, of the imposed sale of some Dutch commercial banking activities under the EC-Remedies ruling, the investment to acquire the remaining 51% stake in the insurance joint venture with Delta Lloyd and the continued difficult market environment, Fortis intends to accelerate its solvency plan.

Fortis will provide additional information on these measures as and when decided.”.

1864. Hij stuurt deze tekst om 19.29 uur naar bijna alle ExCo-leden met de mededeling dat het alleen wordt uitgegeven indien de CBFA daarom vraagt.

1865. Op 20 juni 2008 stuurt Mittler een e-mail aan Poswick waarin hij vraagt aan te sturen op een contractondertekening met Deutsche Bank op 25 juni 2008 (**Bijlage B-76**).

1866. Poswick suggereert in een mail aan onder meer Mittler en Verwilt dat Deutsche Bank eerder op een ondertekening per 29 of 30 juni 2008 aanstuurt (**Bijlage B-79**).

8.2.65. 21 juni 2008

1867. Mittler neemt het lek hoog op. Hij wenst nieuwe procedures aangaande inhoud en verspreiding van ontwerp-persberichten. Ook stelt hij voor om te checken of vergaderruimtes en (mobiele) telefoons afgeluisterd worden.

1868. Lippens mailt zijn visie over het ontwerp-persbericht aan Mittler en stelt dat er naar zijn mening niet kan worden ontkomen aan het opnemen van een passage over de 'look-through' tier-1-situatie van Fortis (**Bijlage B-80**).

1869. Om 09.43 uur stuurt Mittler een e-mail aan onder meer Votron, Verwilt en Dierckx waarin hij aangeeft dat er op basis van de berichtgeving in de media geen reden is om tot publicatie van het persbericht, zoals de dag ervoor opgesteld, over te gaan (**Bijlage B-81**). De kennis van Van Ypersele is niet in de (zaterdag)ochtendkranten te lezen. Het persbericht is nooit uitgegeven.

1870. Fortis heeft aldus de beslissing om bovengenoemd persbericht aangaande het solvabiliteitsplan te publiceren, laten afhangen van de omstandigheid of er op deze zaterdagochtend perspublicaties over dit onderwerp waren.

8.2.66. 22 juni 2008

1871. Quaetaert stuurt om 08.59 uur een e-mail aan Mittler over het lek (**Bijlage B-83**). Ze geeft aan dat tussen 100 en 150 mensen geïnformeerd zijn over de plannen zoals besproken in de RvB-vergadering van 18/19 juni 2008. Quaetaert schrijft:

“ - unless told otherwise, I consider that the ExCo members have been insiders since the ExCo meeting of June 11, in Amsterdam although not all the info of the journalist was known then. The ExCo members have had further more precise information at the beginning of last week

- the RCC members have (full) inside information since June 18, midday and the whole Board as of June 18, in the afternoon

However, sme Board Members, whom the Chairman has called in advance of these meetings, have received some information (not the full one) as of June 13, I think

- the members of the Business ExCo: upon the question asked by Jos Baeten in the meeting of June 11, in the afternoon, Jean-Paul and you gave some further information (about solvency plans) and the subject of paying or not paying an interim dividend has

been discussed. Obviously, the members have not had then what I call the “full” information either

- Fortis employees I have sent out a mail to approx 20 persons who have been closely involved over the last days.”.

8.2.67. 23 juni 2008

1872. Fortis stuurt een twee-pagina copy-paste-brief van een intern document naar een klant, die toevallig een bekende was van Michielsens, een lid van de RvB (**Bijlage C-43**). Deze stelt dit – later in de RvB-vergadering van 11 juli 2008 – aan de orde. Het document is op 20 juni door de afdeling Investor Relations van Fortis als een Q & A briefing voor aandeelhouders geproduceerd. De brief komt erop neer dat er geen problemen met de solvabiliteit zijn en dat er geen wijziging in het dividendbeleid te verwachten is. Onderzoekers merken op dat zij niet hebben kunnen vaststellen naar hoeveel klanten deze brief is verstuurd.

1873. Machenil heeft contact met Bonte van de CBFA over het ontwerp-persbericht dat Remans de vorige dag heeft opgesteld. In zijn mail van 9.50 uur aan Remans, met cc aan Mittler, Verwilt en Dierckx, staat dat de CBFA ermee heeft ingestemd dat dit concept-persbericht niet uit hoeft te gaan (**Bijlage B-85**):

“Wilfried,

Just had Bonte on the line with respect to the emergency press release.

He questioned if the reference to "reaching a solvency exceeding 6% on a look through fully consolidated pro forma basis in 2008" was not too complicated for the average reader.

I informed him as follows :

- the emergency press release tries to find a balance between institutional and retail investors
- the full press release will provide more details

Moreover we agreed that :

- there is currently no need to issue the emergency press release
- as usual cbfa will receive the draft press release of June 26 when mature.”

1874. De CBFA heeft afstand genomen van deze mail van Machenil onder de mededeling aan onderzoekers dat zij “nooit een akkoord heeft gegeven voor het niet-publiceren van KGI”. De CBFA heeft te kennen gegeven dat “zij wel Fortis aan haar verplichtingen inzake KGI heeft herinnerd”.

1875. Votron zegt, in een niets aan duidelijkheid te wensen overlatende e-mail, aan Lippens dat hij zijn bonus wil inleveren (**Bijlage B-86**). Deze twijfelt, aangezien de NRC en daarna de RvB daar eerst over moeten beslissen.

1876. Toch mailt Lippens aan Hessels, Manardo en Talwar. Hij begint de e-mail met de woorden (**Bijlage B-84**):

“As you know we are still planning to have our full communication about solvency by Thursday this week.”.

1877. De e-mail vervolgt met de mededeling dat de Group ExCo voorstelt om:

- 1) de 2008 jaarlijkse ExCo-incentives volledig in aandelen uit te betalen en
- 2) dat Votron over 2008 zowel zijn jaarlijkse incentive als zijn langetermijn incentive niet wenst te ontvangen.

1878. Talwar mailt terug op 24 juni dat hij het met het eerste eens is, maar alleen het plan van Votron zal steunen als Votron daar sterk aan hecht en als Lippens het onderschrijft (**Bijlage B-93**). Hessels mailt terug (**Bijlage B-94**):

“Is not the discrepancy in treatment of JPV and rest of team too big?? Otherwise support gesture.”.

1879. Lippens mailt ook weer met Van Pee om hem raad te vragen over bovengenoemde twee ideeën.

1880. Ook mailt Votron aan Lippens het idee dat de leden van de RvB hun beloning voortaan in aandelen zullen ontvangen (**Bijlage B-87**). Lippens antwoordt dat dit niet zo gemakkelijk is in verband met de Nederlandse Corporate Governance code (**Bijlage B-87**).

1881. Moucheron start een e-mail-discussie met Mittler over zijn visie dat het idee om het dividend over 2008 uit te keren in aandelen economisch gelijk staat met het niet betalen van dividend (**Bijlage B-88**). Niet gerustgesteld door de antwoorden van Mittler mailt hij zijn verontrusting over dit onderwerp laat die avond Votron (**Bijlage B-89**). Deze reageert met een nachtelijke e-mail aan Mittler met de boodschap (**Bijlage B-90**):

“This e-mail confuses me completely. ... You guys need to discuss this first thing in the morning and provide me by no later than 10 an explanation.”.

1882. In een e-mail aan Votron in de vroege ochtend van 24 juni 2008 biedt Moucheron zijn verontschuldiging aan over de door hem veroorzaakte onrust (**Bijlage B-95**).

1883. Ervan uitgaande dat de RvB-vergadering van 25 juni *per proxy* zal gaan (zoals aangegeven in de e-mail van Mittler van 17 juni 200), vraagt Lippens aan Macours of het nu toch een vergadering per conference call zal zijn. De agenda laat zien dat de vergadering oorspronkelijk gepland was om 08.00 uur met tot 08.30 uur “capital increase (before public notary)” en om 8.30 uur “any other business”. Dat lijkt te wijzen op een proxies-only-vergadering. Uiteindelijk vindt de bespreking plaats om 17.00 uur.

8.2.68. 24 juni 2008

1884. In de ExCo-vergadering zegt Verwilt dat de komende NRC twee voorstellen zal bespreken, als volgt (**Bijlage A-75**):

- 1) dat Votron in 2008 geen short term incentive en long term incentive zal ontvangen; en
- 2) dat de ExCo-leden hun short term incentive over 2008 niet in contanten maar in aandelen zullen ontvangen.

1885. De ExCo-leden geven hun instemming met dit voorstel. Om de haalbaarheid van deze gedachte te verhogen is Mittler tegelijkertijd nog bezig met aanpassingen op dit voorstel.

1886. Verder wordt afgesproken dat Dierckx diezelfde middag een bezoek zal brengen aan Mevr. Kroes van de EC. Een idee om alternatieve voorstellen aan de EC voor te stellen, wordt niet vervolgd om de ‘sole buyer’, zijnde Deutsche Bank, niet voor het hoofd te stoten. Ook wil Votron geen uitstel vragen gezien de commitments in de RvB daarover. Votron praat met De Boeck over het RBS-alternatief voor de EC-remedies, dat mogelijkheden lijkt te bieden.

1887. Enkele investment banks, betrokken bij de ABO, wensen uitstel. Votron is daar boos over en weigert erin mee te gaan.

1888. Op deze zelfde dag mailt Votron om 20.24 uur aan Mittler, met cc aan Dierckx (**Bijlage B-92**):

“I was trying to reach you very urgently.

Two messages:

1. Ruppert wants to talk to me urgently. I think his message would be to convince us to postpone to Monday. I do not like this at all. I think they struggle and try to win on timing.

2. Spoke with Karel. RBS would take the remedies including the RWA. Advantages it solves 1 B of solvency. They would probably be prepared to cover legal claims from D. Why not.

Sum of the 2, do we need the Bankers????

1889. In reactie op een verzoek van de CBFA verstuurt Votron een brief aan de CBFA waarin hij aangeeft dat Fortis beslist heeft de openbaarmaking van KGI, zijnde de inhoud van het persbericht gepland voor uitgifte op 26 juni 2008, uitgesteld te hebben (**Bijlage C-44**). Fortis geeft aan te menen aan de drie cumulatieve eisen van artikel 10 1er bis van de Belgische wet van 2 augustus 2002, om 'onverwijld melden' te mogen uitstellen, te voldoen. Dit artikel is vergelijkbaar met het Nederlandse artikel 5:59 lid 3 Wft (oud).

1890. Quaetaert heeft aan onderzoekers verklaard dat naar haar herinnering dit de eerste maal is dat Fortis een dergelijke brief aan de CBFA stuurt.

1891. In een e-mail aan Votron, Vervilst en Mittler van 14.23 zegt Quaetaert hierover het volgende (**Bijlage B-91**):

"Gentlemen,

This morning again, the CBFA has insisted that we officially notify the existence of price sensitive information and our decision not to publish it immediately. After the leak we had heard about last Friday afternoon, I thought this did not really make sense anymore. However, since nothing came out in the market, I understand that we should notify.
...

Th. Lhoest has already told me that when the press release will have been sent out, the CBFA will ask for the list of insiders in this file because "they have seen strange things on the market" according to Lhoest. So I continue my search for all the names (I have already more than 60 without the Board and the ExCo and without secretaries)."

1892. Naar aanleiding van deze brief hebben onderzoekers aan een aantal belangrijke Fortis-functionarissen gevraagd wat hun begrip is over wanneer KGI met de financiële markt moet worden gedeeld.

1893. Votron geeft op deze vraag een voor onderzoekers onduidelijk antwoord. Tevens voegt hij er aan toe:

“I am amazed, honestly, I am amazed to see the scrutiny on the timing of announcements for a company, which, if you would look at the whole of the market at that time in complete disarray from an economic standpoint is trying to combine numbers of objectives which are sometimes in contradiction. The objective to keep the Board going, to keep all of the parties aligned, to keep the regulator informed, to make sure that you don't communicate to the market too soon with incorrect data or incorrect information or subscale information which would then lead to other market reactions. I think my first responsibility has always been to say what we communicate and when must be absolutely square, must be controlled, must be such that I cannot get a criticism of the communication. The timing of that is critical.”

1894. Mittler heeft aan onderzoekers verklaard dat naar zijn mening:

“KGI gedurende een korte periode niet bekend hoeft te worden gemaakt indien aan twee voorwaarden is voldaan, namelijk dat dit in het belang van de onderneming is en dat de vertrouwelijkheid kan worden gewaarborgd.”

1895. Een – in de Belgische en Nederlandse wetgeving voorkomende - derde cumulatieve voorwaarde, zijnde dat er geen misleiding van het publiek te duchten is, noemde Mittler niet.

1896. Verwilt heeft aan onderzoekers verklaard de regels ten aanzien van het melden van KGI in België en Nederland niet precies te kennen. Wel geeft hij aan te menen dat in België:

“een onderneming KGI aan de CBFA kan signaleren en in het belang van de vennootschap en op voorwaarde van geheimhouding een beetje later kan publiceren.”

1897. Lippens heeft als zijn mening gegeven dat een onderneming KGI met de financiële markt moet delen:

“Het hoeft als wij de definitieve beslissing nemen.”

1898. En iets later in het interview zegt hij dat dit moet zodra:

“de hoogst mogelijke graad dat het gaat gebeuren bestaat.”

1899. Naar aanleiding van bovenstaande brief aan de CBFA verklaart Quaetaert over het omgaan met KGI binnen Fortis aan onderzoekers het volgende:

“In een bedrijf zoals Fortis, ..., is het soms moeilijk te vinden wat het goede moment is om uit te komen met nieuws. In het bijzonder niet zo goed nieuws, als je misschien wel beter nieuws hebt dat het kan compenseren twee dagen later.”

1900. Quaetaert geeft aan regelmatig aandacht te hebben gevraagd voor de regeling over koersgevoeligheid. Bijvoorbeeld door middel van een jaarlijkse presentatie voor het ExCo en in voorkomende gevallen door het sturen van e-mails. Tegelijkertijd geeft zij aan dat de gevoeligheid binnen het ExCo en de RvB over het onverwijld melden van koersgevoelige informatie niet 100% was en – overigens niet opzettelijk - regelmatig uit het oog verloren werd. Het gevoel van:

“die aandeelhouders die moeten dat toch weten was niet heel diep ingetrokken.”.

1901. Quaetaert confirmeert de gedachte dat in het ExCo de indruk bestond dat het sturen van een dergelijke brief naar de CBFA een soort ‘derogatie van vader’ is, zodat gewacht mag worden met het onverwijld melden van KGI tenzij de CBFA negatief zou reageren op de brief. Tegelijkertijd geeft zij als haar mening dat het sturen van een dergelijke brief geen derogatie inhoudt, maar bedoeld is om de CBFA informatie te verstrekken ten behoeve van omzet- en koersmonitoring van Fortis, aangezien de CBFA in België niet alleen de gendarme van de banken is maar ook van de gehele markt, welke laatste rol in Nederland bij de AFM ligt. Zij stelt verder:

“Het punt is dat als we zo’n brief sturen aan de CBFA en die reageert niet, dan is het goed. Maar het is goed zolang het goed is. Want als er daarna toch bewezen wordt dat het niet in het belang van de vennootschap was of dat het schade berokkent aan derden dan is er toch een probleem.”.

“In Nederland moet je kiezen: je maakt het bekend of je maakt het niet bekend. Als je het niet bekend maakt, moet je ook niks vertellen aan de AFM, maar de AFM kan je achteraf wel op de vingers tikken. In België is dat niet zo. In België. Als je koersgevoelige informatie hebt, moet je dat vertellen aan de CBFA en moet je zeggen waarom je het niet bekend maakt.”.

1902. Op de vraag van onderzoekers of het sturen van zo’n brief naar de CBFA als het ware schuld bekennen richting AFM inhoudt, antwoordt Quaetaert bevestigend en voegt er aan toe dat Fortis jarenlang met deze moeilijkheid heeft geleefd.

1903. Hessels en Westdijk hebben aan onderzoekers verklaard deze brief van 24 juni 2008 gericht aan het CBFA niet te kennen en ook niet op de hoogte te zijn van soortgelijke brieven. Westdijk voegt er aan toe: “*Ik wist niet eens dat dat kon*”. Lippens kan zich deze brief niet herinneren.

1904. Desgevraagd heeft Servais hierover aan onderzoekers verklaard:

“De meldplicht heeft enkel betrekking op de beslissing van uitstel. De wet bepaalt uitdrukkelijk dat het uitstel plaatsvindt op verantwoordelijkheid van de emittent. Het

betreft niet door de CBFA verleende derogatie. Dat zie je vaak in de media. We hebben nooit derogatie verleend. Dat stelt niet overeen. Dus de beslissing die de ondernemer neemt, kan niet a priori door de CBFA worden onderzocht. Maar a posteriori kan onderzocht of de regels correct nageleefd werden. In deze casus heeft de CBFA samen met de AFM een onderzoek ingesteld naar externe communicatie van Fortis.”.

1905. Over dit (voor)onderzoek heeft de CBFA op 1 september 2009 een persbericht uitgegeven met als titel:

“CBFA beëindigt vooronderzoek naar de externe communicatie, gepubliceerd door Fortis NV/SA op 26 juni 2008 aangaande de versnelde uitvoering van haar solvabiliteitsplan.”.

1906. Het persbericht zegt onder meer het volgende:

“Het vooronderzoek van de CBFA is nu afgerond. Op grond van dit omstandig onderzoek heeft het Directiecomité vastgesteld dat er voldoende elementen zijn om het dossier aan de Auditeur van de CBFA over te maken.

Tevens heeft het Directiecomité beslist de gerechtelijke autoriteiten in te lichten over zijn bevindingen, zodat zij kunnen uitmaken of er aanwijzingen zijn van een inbreuk op het strafrechtelijke verbod op marktmanipulatie (artikel 39, § 1, van dezelfde wet van 2 augustus 2002).”.

8.2.69. 25 juni 2008

1907. In twee e-mails van 06.39 en 06.49 uur aan Mittler uit Votron nog een laatste twijfel over de wenselijkheid van de aandelenemissie (**Bijlage B-96**). Hij schrijft onder meer:

“I would like us to study today the hypothesis of no ABO but your friends from L wanting to join”;

en

“At the end of the day the difficult discussion we will have today will be about communicate or not if we do not follow the ABO route (which I have the feeling will be the case).”.

1908. Mittler mailt Votron om 12.00 uur terug met onder meer de boodschap (**Bijlage B-98**):

“Situation today is simple. Selling the shares is not an issue but at what price.”.

1909. Op 25 juni 2008 mailt Moucheron nog over de RBS-optie, in het licht van het opstellen van de benodigde stukken met betrekking tot Deutsche Bank (**Bijlage B-101**):

“Should we not also have them prepare a set of docs with the name of RBS (this version is with ID) and have them wait until Fri for approval as we won't know for sure who the buyer is before then.”.

1910. Lippens mailt om 09.20 uur dat hij het eens is met aangepaste communicatie over de incentive-plannen (waarschijnlijk zoals de vorige avond neergelegd door Mittler) (**Bijlage B-97**). Dan gaat Hessels met een beroep op de Nederlandse Corporate Governance Code alsnog dwarsliggen (**Bijlage B-102**). Als gevolg daarvan voelt Lippens zich er – mede als gevolg van tijdgebrek – steeds ongemakkelijker bij.
1911. Votron mailt aan Lippens om 14.33 uur (met cc aan Verwilt) dat hij van Verwilt heeft begrepen dat Lippens zich niet comfortabel voelt bij een communicatie in het voorgenomen persbericht over de plannen van het ExCo en Votron met betrekking tot hun incentives (**Bijlage B-100**). Votron verwerpt een suggestie van Verwilt om een dag later hierover apart te communiceren en Votron legt zich er – met grote tegenzin – bij neer dat deze plannen niet door gaan. Lippens belt de persafdeling op en laat de door Votron geplande zinssnede over de incentives schrappen.
1912. Er zijn allerlei ontwikkelingen met Deutsche Bank. De deal is nog niet rond en volgens de juristen kan Fortis er misschien nog – net – uit terugtreden en gaan praten met RBS. Als risico's worden gezien dat Deutsche Bank hiervan hoort en wegloopt met als mogelijk gevolg dat de deadline van 3 juli 2008, zoals opgelegd door de EC, niet gehaald wordt. Daarnaast bestaat, zo wordt onder ogen gezien, de mogelijkheid dat Deutsche Bank Fortis een proces aandoet. Quaetaert overlegt met externe juristen en rapporteert daarover uitgebreid in een mail aan Verwilt (**Bijlage B-99**).
1913. Deze dag vindt een ERCC-vergadering plaats. De ERCC keurt de ABO goed en het nagestreefde bedrag blijft EUR 1,5 miljard. Blijkens de notulen wordt verder uitgebreid gediscussieerd over het concept-persbericht van 26 juni 2008 (**Bijlage A-77**).
1914. Deze dag vindt ook een RvB-vergadering (met als agenda 1. Capital raising [before public notary]; 2.AOB) plaats van 17.00 tot 17.30 uur (**Bijlage A-76**). Van de 14 RvB-leden zijn er 3 fysiek aanwezig (Lippens, Votron en Verwilt), 6 nemen aan de vergadering deel via de telefoon en 5 hebben er een proxy afgegeven. In de notulen zijn geen details opgenomen over nadere uitleg of informatie met betrekking tot mogelijke redenen, die tot uitstel van de beslissing hebben geleid op 18/19 juli 2008 (zie de opmerkingen van RvB-leden hierover in dit onderzoeksverslag onder de datum 18/19 juni 2008).

1915. De besluiten, zoals de volgende dag bekend gemaakt in het persbericht, worden samengevat en besloten. Als documentatie vooraf voor deze vergadering wordt alleen een ontwerp van het persbericht van de volgende dag voorgelegd. Tevens wordt besloten dat Merrill Lynch, JP Morgan Chase en Morgan Stanley als joint lead managers en bookrunners optreden en dat maximaal 200 miljoen gewone aandelen zullen worden uitgegeven.

1916. De slotkoers van die dag van een aandeel Fortis is EUR 12,65. De volgende dag worden 150 miljoen aandelen geplaatst tegen een koers van EUR 10, ofwel tegen een (flinke) korting van ruim 20% onder deze slotkoers van EUR 12,65.

8.2.70. 26 juni 2008

1917. In een e-mail om 01.05 uur schrijft Lippens aan Votron onder meer (**Bijlage B-103**):

“ (...) Five, in all due respect, you and your teams (and may be me too...) will have to face HUGE abd EXISTENTIAL issues for the future of Fortis in the next hours.

...

Good luck for tomorrow (today in fact), know that I totally support you and what has been decided, but know also that I have been rarely more SCARED for the future of Fortis.”.

1918. Uit een telefoontje van de CBFA (Lhoest) vroeg in de ochtend aan Mittler blijkt dat Servais het plan van Votron (en het ExCo) over remuneration wel een goed signaal had gevonden.

1919. Fortis sluit een Underwriting Agreement met Merrill Lynch, JP Morgan Chase en Morgan Stanley om maximaal 200 miljoen aandelen Fortis te plaatsen. Ieder van deze underwriters neemt 1/3 van deze commitment voor zijn rekening. Er wordt een gebruikelijke lock-up van 6 maanden afgesproken; een periode waar Fortis geen nieuwe aandelen mag uitgeven zonder toestemming van de underwriters.

1920. Fortis geeft een persbericht onder de titel “*Fortis versnelt uitvoering solvabiliteitsplan*” uit waarin een aandelenemissie van EUR 1,5 miljard wordt aangekondigd. Tevens wordt het interim dividend over 2008 geschrapt (met als gevolg een kapitaalbehoud van EUR 1,4 miljard) en zal in 2009 dividend over het boekjaar 2008 in aandelen worden uitgekeerd. Daarnaast wordt nog een aantal andere maatregelen aangekondigd, zoals sale en lease back transacties van onroerend goed, uitgifte van niet-verwaterende vermogensinstrumenten en desinvesteringen.

1921. Fortis geeft de volgende redenen voor haar geplande maatregelen:

“Het besluit tot versnelling is ingegeven door de verwachte uitkomst in de komende weken van de door de Europese Commissie opgelegde verkoop van een aantal commercial banking-activiteiten in Nederland, de geplande overname van het resterende belang van 51% in de Nederlandse joint venture met Delta Lloyd, de verwachting van voortgaand uitdagende marktomstandigheden alsook de noodzaak om in dit klimaat prudent om te gaan met het vereiste kapitaal.”.

1922. Onderzoekers merken op dat de drie redenen voor de uitgifte van de aandelenemissie van 26 juni 2008 geen nieuws vormen en reeds enige tijd binnen Fortis bekend zijn. Met betrekking tot de EC-remedies kan gewezen worden op de conclusie van de AFM dat vanaf 21 mei 2008 sprake is van KGI en dat Fortis deze KGI uiterlijk op 14 juni 2008 bekend had moeten maken. De geplande overname van het 51% van Delta Lloyd is op 20 mei 2008 in een persbericht bekendgemaakt. Ook de uitdagende marktomstandigheden zijn niet nieuw.

1923. De consequenties van de door de EC opgelegde verkoop preciseert Fortis als volgt:

“ABN AMRO staat op het punt een (ver)koopovereenkomst van onderdelen van ABN AMRO in Nederland te tekenen, onder voorbehoud van de goedkeuring van diverse toezichthouders. De Nederlandse factoringmaatschappij IFN Finance maakt deel uit van deze verkoop. De verwachte verkoopprijs bedraagt EUR 300 miljoen onder de nettovermogenswaarde. Volgens de voorwaarden van de verwachte transactie biedt ABN AMRO in eerste instantie een kredietrisicodekking van circa EUR 10 miljard aan risicogewogen verplichtingen op de verkochte activa. Het voor deze dekking benodigde kapitaal zal in de loop van de tijd vrijvallen. De verwachte toekomstige impact van deze transactie op de baten en de solvabiliteit hangt af van de definitieve structurering en afronding van de transactie, vanaf het derde kwartaal.”.

1924. Votron verklaart in dit persbericht nog het volgende:

“Op dit moment is onze solvabiliteit sterk, maar met deze maatregelen zijn wij ook voorbereid op de weg die voor ons ligt. Volgens ons is dit in het huidige klimaat de meest verstandige benadering. De overname van de activiteiten van ABN AMRO versterkt op de lange termijn het groeipotentieel en de stabiliteit van het winstprofiel van Fortis. Zowel Fortis als ABN AMRO geven blijk van een veerkrachtige commerciële ontwikkeling. Zoals eerder opgemerkt, zijn wij van mening dat 2008 een moeilijk jaar wordt voor onze sector en wij voorzien op de korte termijn geen verbetering van het economische klimaat. Met de vandaag aangekondigde maatregelen kan Fortis door de huidige uitdagende marktomstandigheden navigeren en zich volledig op de toekomst richten.”.

1925. Midden op de dag zijn er weer mails aangaande de – kennelijk reeds (tenminste) enige dagen bediscussieerde - mogelijkheid dat RBS geïnteresseerd is in de EC-Remedies (**Bijlage B-104**), en dan bovendien tegen een betere prijs dan Deutsche Bank. Deze vermeende interesse leidt tot niets en zes dagen later kondigt Fortis de overeenkomst met Deutsche Bank aan.

1926. Onderzoekers merken op dat bij de oorspronkelijke verdeling van ABN AMRO door de Consortium-partners, RBS geen bijzondere interesse heeft getoond in deze activa. Mittler heeft over deze mogelijkheid aan onderzoekers verklaard:

“De kans was niet ongelooflijk hoog, maar moest wel getest worden.”

1927. Verwilt verklaart hierover aan onderzoekers dat Fortis niet enthousiast was om RBS als concurrent in Nederland te krijgen op het gebied van commercial banking. Lippens zegt dat hij zelf nooit met RBS over deze mogelijkheid heeft gesproken.

1928. De Boeck heeft aan onderzoekers verklaard dat de mogelijkheid dat RBS deze assets zou kopen “*een beetje opgeklopt*” is geweest. “*Het is een bevestiging geweest, maar nooit een realiteit of echt een diepe intentie.*”. En ook: “*Ik heb daar dikwijls met RBS over gesproken. Met Fred Goodwin en met Mark Fisher. Maar die wilden absoluut niet kopen. Die zaten zelf in de problemen.*”.

1929. Later die dag geeft Fortis een tweede persbericht uit waarin het mededeelt dat de aangekondigde aandelenemissie van EUR 1,5 mrd (150 miljoen aandelen tegen een koers van EUR 10 per aandeel) is geplaatst. Onderzoekers merken op dat het aantal uitgegeven aandelen lager ligt dan door Merrill Lynch en Morgan Stanley aanbevolen op 13 juni 2008, namelijk tussen de 220-250 mln als ook lager dan de 200 mln aandelen zoals op 25 juni 2008 door de RvB maximaal geautoriseerd. De emissiekoers van EUR 10 per aandeel moet een tegenvaller voor Fortis zijn geweest. Immers in de presentaties van Merrill Lynch en Morgan Stanley op 13 juni 2008 werd nog uitgegaan van een aandelenkoers van EUR 13,44 (slotkoers op 11 juni 2008), terwijl de slotkoers van 25 juni 2008 EUR 12,65 was.

1930. Dessain heeft aan onderzoekers verklaard dat de inschrijvingen goed genoeg waren om een groter bedrag dan EUR 1,5 miljard aan aandelen te emitteren. Gezien het gevolgde systeem van tendering, waarbij marktpartijen aangeven tegen welke prijs zij bereid zijn een bepaalde hoeveelheid aandelen te kopen, merken onderzoekers op dat een grotere emissie waarschijnlijk tot een (nog) lagere emissiekoers dan EUR 10 geleid zou hebben.

1931. Het ABP schrijft in voor EUR 500 miljoen, ofwel 1/3 van de gehele emissie (zie Interne Fortis notitie over mogelijke Pending Legal Proceedings van 14-11-2008). Ping An schrijft voor 4,99% in en houdt daarmee haar eigendompercentage in Fortis op peil.

1932. In FEM Business van 9 augustus 2008 wordt Frentrop van ABP geciteerd met de mededeling dat ABP bij de emissie als voorwaarde heeft gesteld dat Fortis de structuur van de top, de zeggenschapsrechten van de aandeelhouders en de beschermingsconstructies wijzigt. In een telefonisch gesprek van onderzoekers met Frentrop op 15 oktober 2009 stelt deze dat Corporate Governance in die tijd weliswaar hoog op de agenda stond in gesprekken tussen Fortis en het ABP, maar dat van een voorwaarde om in te schrijven op de emissie geen sprake is. Lippens en Verwilt hebben dit aan onderzoekers bevestigd.

1933. Wellink verklaart (in Buitenhof van 5 oktober 2008) dat Fortis “*verkeerde communicatie*” heeft gepleegd. Desgevraagd deelt Wellink aan onderzoekers mede dat de uitlating over ‘*verkeerde communicatie*’ ziet op de publieke geruststellingen door Fortis over haar financiële positie in de eerste helft van 2008, terwijl Fortis zich op 26 juni 2008 genoodzaakt zag aan te kondigen maatregelen te nemen om aan de wettelijke solvabiliteitseisen te kunnen blijven voldoen op het moment dat ABN AMRO zou worden geïntegreerd.

1934. Overigens citeert Vrij Nederland in een artikel van 13 december 2008 Minister van Financiën Bos over deze periode als volgt:

“Voor de zomer constateerden Nout Wellink en ik al dat het met Fortis niet goed ging. Dat er spanning zou kunnen ontstaan tussen de belangen van België, Nederland, Luxemburg en de top van het concern. En dat we in zo'n situatie heel snel zouden moeten handelen. Toen heb ik de optie al overvogen dat de staat het Nederlandse deel van Fortis kon overnemen. Ik heb vanaf het begin geen enkele terughoudendheid gevoeld om de bank op te kopen. Ik heb steeds gedacht: als het nodig is, dan doen we het gewoon.”.

1935. Minister Bos heeft hierover aan onderzoekers nog verklaard:

“De "optie" van een overname betreft mijn persoonlijke overwegingen. Uiteraard heb ik als Minister van Financiën, met het oog op de stabiliteit van een systeembank, indertijd wel eens nagedacht over wat er zou moeten gebeuren als die bank in acute grote problemen zou komen.

...

Mijn laatste opmerking ("geen enkele terughoudendheid") heeft er betrekking op dat ik steeds heb gevonden dat wij een systeembank als Fortis niet konden laten vallen, en dat

wij alles moesten doen wat ervoor nodig was om omvallen van zo'n bank te voorkomen, ook als dat een volledige overname van de Nederlandse Fortisonderdelen zou betreffen.”.

1936. In het FD van 10 december 2008 staat dat bronnen in de financiële wereld stellen dat de kapitaals-verhoging mede tot stand is gekomen onder druk van DNB. DNB heeft aan onderzoekers verklaard dat deze bewering onjuist is omdat het niet aan DNB is om kapitaaleisen te stellen aan Fortis, maar dat dit de verantwoordelijkheid van de CBFA is.

1937. Op pagina 17 van de aandeelhouderscirculaire naar aanleiding van de aandeelhoudersbijeenkomsten van 18,19 en 21 augustus 2008 stelt Fortis dat zij deze beslissing zelf heeft genomen en hier niet door toezichthouders toe gedwongen is.

1938. In dit verband verwijst Servais in zijn gesprek met onderzoekers naar een passage van het CBFA-jaarverslag over 2008-2009, pagina 41, die de algemene evolutie van Fortis tijdens het eerste halfjaar 2008 beschrijft:

“De solvabiliteit van de groep en van haar belangrijkste operationele entiteiten werd nauwlettend opgevolgd via de maandelijkse rapportering die van de groep werd gevraagd naast de driemaandelijkse prudentiële rapportering. DNB was bij deze toezichtswerkzaamheden betrokken en heeft zelf in eerste lijn de toestand onderzocht van Fortis Bank Nederland Holding, waarin de deelneming in RFS Holdings was ondergebracht. Daarna zijn er verschillende factoren opgetreden die een weerslag hadden op de solvabiliteit van Fortis, waaronder de opeenvolgende waardeverminderingen op de portefeuille gestructureerde kredieten, de verwachte verliezen ten gevolge van de toepassing van de door de Europese Commissie opgelegde vereisten met betrekking tot de overdracht van sommige activiteiten aan Nederland (zie hoger), evenals de daling in waarde van de aandelenportefeuille, zowel in de bank- als in de verzekeringstak. Daarenboven is ook nog de rentabiliteit gedaald van de activiteiten die door de wereldcrisis waren getroffen en deden er zich problemen voor bij de verwezenlijking van bepaalde verrichtingen die de solvabiliteit hadden kunnen verbeteren (uitgiften van hybride kapitaalinstrumenten, effectisering, verkoop van activa). De door Fortis voorgelegde solvabiliteitsprojecties werden aan een kritische analyse onderworpen. Rekening houdend met de negatieve impact van de marktontwikkelingen is geleidelijk aan gebleken dat er een toenemend risico bestond dat de solvabiliteitsdoelstellingen van de groep niet zouden worden bereikt na de integratie van de activiteiten van ABN AMRO. **Bijgevolg heeft de CBFA de groep gevraagd haar maatregelen voor te leggen die haar solvabiliteit zouden versterken, zodat zij de vastgestelde doelstellingen zou kunnen bereiken.”.**

(markeringen zijn van onderzoekers)

8.2.71. 27 juni 2008

1939. De onderhandelingen met Deutsche Bank gaan nog steeds moeizaam.

1940. Het NRC van 27 juni bericht dat dat de voorzitter van de Vlaamse beleggersvereniging VFB stelt dat een aantal Fortis-commissarissen voor de aandelenemissie zijn belang in Fortis heeft afgebouwd.

1941. In dit verband merken onderzoekers op in hun onderzoek geen enkele concrete aanwijzing gevonden te hebben voor een vermoeden dat personen in de RvB of ExCo transacties zijn aangegaan in Fortis-effecten, terwijl zij in het bezit waren van KGI. Voor meer detail verwijzen onderzoekers naar hoofdstuk 7.

1942. De CBFA doet op 27 juni 2008 Fortis het verzoek om permanent op de hoogte te worden gehouden van ontwikkelingen op het gebied van liquiditeit en solvabiliteit. De CBFA heeft wegens haar wettelijke geheimhoudingsverplichtingen gezegd geen weet te hebben van een specifieke brief van die datum hieromtrent. Onderzoekers hebben wel kunnen vaststellen dat er op die datum een vergadering met de CBFA heeft plaatsgevonden.

8.2.72. 30 juni 2008

1943. Votron start een week vakantie. Hij zal deze echter vervroegd afbreken.

1944. Filip Dierckx stuurt een brief naar de CBFA, als eerder beloofd op 17 april 2008, waarin hij onder meer aangeeft dat de bank niet kan voldoen aan het vereiste van stress testing (term & condition 15.4 van de CBFA) vóór het einde van 2008 “given the huge workload and systems modification needed to perform the sensitivity analysis”.

1945. Votron mailt aan Fohl en Dierckx (met cc aan Mittler en Verwilt), naar aanleiding van de ontwikkeling van de aandelenkoers (**Bijlage B-105**):

“it is essential in your various contacts today (chairman, clients, shareholders, employees...) To CALM DOWN the place.

There is a lot of critics and that was not unexpected.

...

Maurice claims that the reputation of Fortis is destroyed.

...”.

1946. En dan nog een mailwisseling tussen Lippens en Mittler. Lippens mailt om 20.26 uur aan Votron, Verwilt, Mittler, en Dierckx, naar aanleiding van het verzoek van de VEB tot het houden van een BAVA (**Bijlage B-106**):

“We should make sure that we also have, QUICKLY, enormously solid outside legal support for our defense in the courts of Netherlands and Belgium.

We are getting into deep trouble and in lawsuit domain !

I just hope that what I said, based on what I was told, will not turn against me, like so many other things today.

We should be ready for the really worst, with all hands on deck.”.

1947. Mittler beantwoordt dit binnen 8 minuten (om 20.34 uur) met (**Bijlage B-106**):

“Maurice,

En toute amitié et confiance, je te confirme que tout ce que nous publions et toute l'info que tu reçois est correcte et complète.

Je me permet de te demander de ne pas envoyer de pareil mails, ils laissent des traces.”.

8.2.73. 2 juli 2008

1948. Naar aanleiding van een verzoek van de VEB om een buitengewone aandeelhoudersvergadering van Fortis komen Votron en Mittler vervroegd van een week vakantie terug.

1949. Fortis maakt bekend dat zij een overeenkomst heeft getekend met Deutsche Bank voor de verkoop van de op 3 april 2008 gepubliceerde activiteiten, die op last van de EC verkocht moeten worden. Dit voor een bedrag van EUR 709 miljoen. De verkoopprijs is ongeveer EUR 300 miljoen lager dan de nettovermogenswaarde, zoals op 26 juni 2008 door Fortis gemeld. Volgens de verkoopvoorwaarden dekt ABN AMRO aanvankelijk het kredietrisico voor EUR 10 miljard aan risicogewogen activa. Het kapitaal dat nodig is om dit kredietrisico te dekken, zal in de loop van de tijd vrijvallen.

1950. Op 4 augustus bij de bekendmaking van de halfjaarcijfers zal blijken dat hier nog een derde negatief element uit voortkomt, namelijk een afschrijving op immateriële activa. Er wordt dan gesproken van een van een totaal negatief effect op het nettoresultaat van maximaal EUR 900 miljoen.

1951. De circulaire voor de aandeelhoudersvergadering van 1 december 2008 zegt hier nog over (pagina 11):

“De transactie bleef onder voorbehoud van goedkeuring van de EC en DNB, maar zou naar verwachting een negatief effect van ongeveer EUR 1,1 miljard op de solvabiliteit hebben.”.

8.2.74. 4 juli 2008

1952. Van Waeyenberge (die in maart 2008 afscheid heeft genomen als RvB-lid) heeft een gesprek met Lippens en raadt Lippens aan een grote schoonmaak te houden in de top van het ExCo. Ook vindt Van Waeyenberge dat Lippens een stap opzij moet doen.

8.2.75. 7 juli 2008

1953. Lippens laat Votron weten dat hij hem niet meer steunt. Vanaf dat moment wordt er, met bijstand van advocaten, over een afvloeiingscontract onderhandeld, onder voorbehoud van een beslissing van de RvB.

1954. In deze periode heeft Manardo over het vertrek van Votron telefonisch contact met Lippens, blijkens schriftelijke mededeling aan onderzoekers. Manardo heeft verklaard: *“This was a shock to me and a clear sign that there were internal tensions on which we were never informed.”* Onderzoekers leiden hieruit af dat hij niet op de hoogte lijkt te zijn gehouden omtrent relevante persuitingen in deze periode met betrekking tot Fortis en haar CEO.

8.2.76. 9 juli 2008

1955. Fortis maakt bekend dat zij International Asset Management (IAM), een Engelse vermogensbeheerder, verkoopt aan het management (ondersteund door externe investeerders) voor een niet bekend gemaakt bedrag. De transactie heeft geen gevolgen voor de nettowinst per aandeel van Fortis maar heeft wel enig gunstig effect op de solvabiliteit.

1956. Op 9 juli 2008 communiceren Van Harten (die in het ExCo de leidende rol had met betrekking tot dit dossier) en Machenil onderling dat het ExCo besloten heeft om met betrekking tot Interparking tot een volledige verkoop over te gaan, tenzij juridische redenen of redenen welke liggen in de sfeer van investor relations zich hiertegen verzetten. Dit staat enigszins haaks op de op 5 maart 2008 gesloten MoU met Vinci aangaande Interparking.

8.2.77. 10 juli 2008

1957. Fortis geeft een persbericht uit met de tekst:

“De Raad van Bestuur van Fortis komt op vrijdag 11 juli bijeen te Brussel. Tijdens de vergadering zal de Raad van Bestuur zich in het bijzonder buigen over de publieke reactie - in België en in Nederland - op de aankondiging van 26 juni.”.

1958. Remans (zie zijn e-mail aan onderzoekers in vervolg op zijn interview) heeft verklaard dat dit persbericht tot stand is gekomen na een dialoog tussen de CBFA en Fortis, aangezien een journalist van De Standaard de CBFA gecontacteerd zou hebben met de vraag om uitleg ten aanzien van zijn informatie dat er op 11 juli een RvB van Fortis zou zijn gepland. Ook Le Soir zou in het bezit zijn van deze informatie. De CBFA heeft verklaard aan onderzoekers dat er volgens haar geen sprake is geweest van een dialoog ter zake.

1959. Mittler heeft aan onderzoekers verklaard dat Verwilt hem deze dag heeft medegedeeld dat indien Votron zou vertrekken, ook de positie van Mittler ter discussie zou worden gesteld.

8.2.78. 11 juli 2008

1960. De NRC komt bijeen (**Bijlage A-78**). Met betrekking tot de positie van Votron wordt besloten het onmiddellijke vertrek van Votron aan de RvB voor te stellen. Over de positie van Mittler zegt Hessels het volgende:

“Fortis should also go looking for a new CFO. Mr. Mittler has lost credibility”.

1961. Er wordt echter geen (voorstel tot) besluit genotuleerd over de positie van Mittler.

1962. De RvB komt bijeen en verneemt dat de verwachte winst voor 2008 lager zal uitkomen dan gedacht in haar vergadering van 18 juni 2008. Ook wordt gezegd dat de verkoopopbrengst van de verkoop van onroerend goed lager zal uitkomen dan eerder gedacht. Verder dat er als gevolg van de gepubliceerde maatregelen in de afgelopen twee weken een netto outflow of funds heeft plaats gevonden van EUR 1,4 miljard. Tevens wordt melding gemaakt dat de base case buffer per eind 2009 nu naar verwachting EUR 4,2 miljard en in de stress case EUR 1,4 miljard bedraagt. Extern is als buffer circa EUR 3 miljard genoemd, waarbij wordt aangegeven dat aandeelhouders zich afvragen of deze buffer genoeg is.

1963. De overeenkomst met Ping An komt kort ter sprake. Lippens heeft aan onderzoekers verklaard dat hij in deze RvB gemeld heeft dat er een ‘long-stop’ datum in het contract met Ping An is opgenomen, zijnde 31 oktober 2008. Hijzelf heeft dat kort daarvoren telefonisch van Hessels gehoord, waarna Lippens een en ander met Kloosterman en Votron checkt. Lippens heeft verder aan onderzoekers verklaard dat Votron, uit angst voor een lek naar de buitenwereld, niet wilde dat deze informatie met de RvB werd gedeeld en

dat hij daarover in de vergadering ‘ruzie’ met Votron heeft gehad. Votron heeft in zijn gesprek met onderzoekers ontkent dat hij deze ‘long-stop’ datum niet met de RvB wilde delen.

1964. In de notulen komt verder naar voren dat informatie, die kort voor het persbericht van 26 juni 2008 naar Private Banking klanten is gestuurd, niet consistent was met dit persbericht, met negatieve reacties van aandeelhouders als gevolg. Michielsens brengt dit op (zie voor beschrijving ook 23 juni 2008).

1965. Nadat Votron in de vergadering allereerst een algemene verklaring heeft afgegeven (onder meer inhoudende dat hij uiteindelijk ieder besluit zal hebben te accepteren) en daarna een presentatie heeft gegeven inhoudende een pleidooi voor versterking van zijn positie onder de titel “*Are we managed by activists and journalists?*” (**Bijlage C-46**), wordt - volgens de notulen unaniem - besloten dat Votron moet terugtreden (**Bijlage A-79**). Votron heeft aan onderzoekers medegedeeld dat naar zijn mening er geen unanimititeit voor het besluit van zijn aftreden bestond. Wat daarvan zij, Votron treedt af en wordt tijdelijk opgevolgd door Vervilst. Het persbericht hierover zegt:

“De raad van bestuur van Fortis en de heer Jean-Paul Votron hebben in gemeenschappelijk overleg en in het belang van de groep beslist een einde te stellen aan het mandaat van CEO van de heer Jean-Paul Votron. Herman Vervilst, huidig deputy CEO en uitvoerend lid van de Raad van Bestuur, heeft de functie van CEO van de groep aanvaard. De raad is ervan overtuigd dat Herman Vervilst, gezien zijn jarenlange ervaring binnen Fortis, ten eerste geschikt is om het bedrijf te leiden in deze uitdagende tijden en omgeving. De raad heeft beslist om een kandidaat te zoeken binnen, alsook buiten het bedrijf, om de toekomstige opvolging van CEO op te nemen. Voor dit geldt uiteraard de voorwaarde van goedkeuring door de financiële toezichthouders CBFA in België en DNB in Nederland. De leden van de raad van bestuur houden eraan de heer Votron te bedanken voor zijn inzet voor Fortis gedurende de voorbije vier jaren. Hij heeft een zeer grote bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van Fortis en de groep, dankzij belangrijke strategische beslissingen, getransformeerd naar een meer internationale groep. De raad heeft hierbij steeds, in vertrouwen en op solidaire wijze, de plannen gesteund die werden voorgesteld door het management onder de leiding van Jean-Paul Votron. Daarbij kan worden verwezen naar onder meer de overname van ABN AMRO en het recente solvabiliteitsplan. Naar aanleiding van zijn vertrek ontvangt de heer Votron een contractuele vergoeding gelijk aan zijn huidige jaarlijkse basissalaris.”.

1966. Dit betekent dat er slechts een uitvoerend lid van de RvB is, terwijl in de Fortis governance statement staat dat er twee uitvoerende RvB-leden dienen te zijn. De CBFA heeft hierover aan onderzoekers verklaard dat er een wettelijke verplichting bestaat dat er bij een financiële instelling in België minimaal 2 uitvoerende (RvB-)bestuurders moeten zijn.

1967. In De Tijd van 19 september 2009 zegt Lippens dat dit een van de slechtste beslissingen die de RvB ooit genomen heeft. Lippens heeft dit aan onderzoekers nader geadstrueerd. Hij bedoelde er mee dat geen *interim* CEO benoemd had moeten worden.

1968. Ondanks de opmerking van Hessels in de NRC wordt over de positie van Mittler in de notulen van de RvB niets vermeld.

1969. Votron heeft in zijn gesprek met onderzoekers een uitgebreide verklaring afgelegd over hoe hij zijn ontslag heeft ervaren. Onderzoekers geven de kern van zijn betoog door middels van een aantal citaten uit zijn verklaring weer:

- 1) "... if I had still been there after het 11th July we would not sit here together.
- 2) But I am absolutely convinced we wouldn't be here if the 11th July would have been a different day.
- 3) I knew I was most likely, at that time, the only person at Fortis who could implement with rigour, not only the solvency plan approved by the Board of June 26, but also drastic short-term measures to further secure Fortis through the crisis.
- 4) I know I would have been able to manoeuvre Fortis through this crisis and I think that many people at Fortis in the company and outside the company would agree with this.
- 5) My obsession has to do with the 11th July. What could I have done differently on the 11th July in arguing with the Board and trying to convince them that they were going to take the worst decision for the Company? What could I have done differently to make sure that they would follow me?
- 6) I do not feel part of the fall of Fortis ... and I am sure that if I had stayed that fall would not have been there.
- 7) Why did the market close around Fortis? Because they saw that after my departure nothing was really executed.
- 8) ... my obsession is how can a Board decide just such a thing...
- 9) ... and I am extremely bitter about that."

1970. Na het vertrek van Votron zijn geen aparte ERCC's meer gehouden, maar heeft Verwilt besloten om de ERCC- en ExCo-vergaderingen te combineren. De laatste ERCC is volgens de aan onderzoekers verstrekte notulen op 25 juni 2008 gehouden. Volgens Dierckx is de laatste vergadering van de ERCC op 28 juli 2008 gehouden.

1971. In de RvB-vergadering wordt uitvoerig vergaderd over de enorme PR- en vertrouwensproblemen waarmee Fortis te maken heeft (**Bijlage A-79**):

“Mr. **Machenil** then presented the Board an updated outlook for the 2008 Q2 and full year results. Key messages:

- Compared to the Q2 outlook which was presented to the Board on June 18, net profit may be somewhat higher, mainly because ABN AMRO results will benefit from the agreement on the liquidity consumption. Nevertheless, net profit will drop versus the first quarter.
- Full year net profit is now expected to be EUR 3.1bn (base case), compared to EUR 3.5bn, which was expected on June 18. Main drivers are cost inflation and increased interest rates. Adverse market developments impacting top-line growth, impairments on loans and CDO's may further reduce the full year net profit to EUR 2.6bn (potential outlook). Including results on divestments net profit may be EUR 3.3bn (base case) or EUR 2.8bn (potential outlook).

In the response to questions from the Board, the following was clarified:

- An impairment on the goodwill paid for ABN AMRO at the end of the year has been discussed with the external auditors and is currently not anticipated.
- Assumptions with regard to the acquired business from ABN AMRO have not changed. It was confirmed that since the announcement of the solvency plan, Retail Banking has seen a net outflow of assets: EUR 293m at ABN AMRO in the Netherlands and EUR 137m in Belgium. Private Banking has seen a net outflow of EUR 1bn (EUR 680m in the Netherlands and EUR 320m in Belgium).
- The budget for 2008 contained a net profit of EUR 4.8bn, which is EUR 2.2bn higher than the now presented stress-tested scenario. EUR 1.4bn of the difference relates to Fortis standalone and EUR 0.8bn to ABN AMRO. Key drivers are the slowing down of the business, the absence of capital gains and the CDO impact. The performance of the Insurance business accounts for a negative EUR 100m. In this context it was noted that as the current financial crisis is unique the focus should be on how to handle it.
- The Board requested a more aggressive stress test. The economic outlook remains negative, the United Kingdom is turning into a recession and prospects for the Benelux are uncertain. As capital raising will remain difficult, RWC growth has to be tightly managed. It was also noted that the market should be adequately informed if a change of the dividend policy may become necessary.

(...)

Mr. **Fohl** informed the Board of lessons learned from the recent media coverage and the initiatives to restore confidence and to rebuild the reputation. The following was highlighted:

- Communication was too technical, wording was targeted too much towards the professional investor community/audience and caused huge disconnect with retail shareholder base.

- Heavy messages did not land softly and were highly emotional, particularly for retail shareholders in Belgium and the Netherlands.
- Questions/criticism raised by the media was fuelled by retail investor reactions. As Fortis has no forum for a structured dialogue/interaction with retail shareholders, the press fills the void.
- **Key pillars of the approach to restore confidence are (1) depersonalisation (Fortis leadership team is in charge), (2) a stronger ongoing dialogue, (3) empathy, (4) clear & open communication on ABN AMRO acquisition/integration and (5) the explanation of the solvency measures.**
- Support from PR agencies has been hired in Belgium and the Netherlands.
- The following target groups have been identified: shareholders (retail/shareholder groups, traditional shareholders), Media and Press (journalists & editors in chief), opinion leaders, Employees and Other target groups (customers, public authorities, regulators, business partners, and peers/banking community).

(...)

Mr. **Ter Weijden** informed the Board of the reactions from investor community to the announced acceleration of the solvency plan. The rationale for announced measures is well understood by analysts and (institutional) investors. Main comments are the following:

- The ability to execute the announced measures is questioned by some analysts/investors. Especially the markets for securitizations and disposals are not seen as very active currently.
- Investors are more concerned than analysts about potential further writedowns of the structured credit portfolio and the impact on solvency.
- Investors were unpleasantly surprised by the sudden change in stance with respect to capital management
- The resilience of the profitability of Fortis' business after the global crisis is seen as difficult to determine at current stage.
- Both investors and analysts understand the rationale for the dividend measure for 2008. But as no guidance was given about the future level of dividend, this traditional support for Fortis' share price has fallen away.

In the ensuing discussion it was mentioned that public opinion had never turned so against Fortis as in the past few weeks. Reactions from the media are furious and unanimous, focussing on the company and on CEO/Chairman. We have to face that our reputation and credibility is severely damaged and is now at a very

low level. That said, the Board expressed its strong support for the analysis and the initiatives going forward.

(...)

The CBFA, while well understanding the announced measures, has expressed its concerns about the situation at Fortis in different meetings with Fortis management. CBFA has indicated to closely monitor the Fortis share price movements and the disclosure of the 2008Q2 results. **Fortis's communications is deemed too optimistic.** CBFA has publicly confirmed the solidity of the Bank and has stated that deposits are safe.”.

(markeringen van onderzoekers)

1972. De CBFA heeft naar aanleiding hiervan aan onderzoekers het volgende doen weten:

“Deze bevestigingen werden geformuleerd op 27 juni 2008 ter gelegenheid van de persconferentie van de CBFA die de CBFA jaarlijks organiseert om haar jaarverslag toe te lichten. Die presentatie heeft per toeval één dag na de bekendmaking van het nieuw solvabiliteitsplan van Fortis plaatsgevonden. In antwoord op vragen van journalisten heeft de CBFA bevestigd dat Fortis, zoals alle banken naar Belgisch recht, op dat ogenblik voldeed aan alle reglementaire vereisten inzake solvabiliteit en dat er geen reden bestond om massaal deposito's bij Fortis op te vragen.”.

8.2.79. 13 juli 2008

1973. Mittler heeft aan onderzoekers verklaard dat Verwilt hem deze dag op zijn vakantieadres heeft gebeld met de mededeling dat Mittler zijn functie zou moeten neerleggen. Verwilt heeft dit bevestigd. Mittler reist terug naar Brussel en op maandag 14 juli 2008 wordt een en ander besproken. Verwilt geeft aan dat dit niet direct kan worden bekend gemaakt, omdat dit door het NRC moet worden bevestigd, die pas op 1 augustus 2008 vergadert.

1974. Verwilt heeft aan onderzoekers verklaard dat naar zijn inschatting het vertrek van Mittler niet als (“super”) KGI kan worden beschouwd en dat niemand hem op deze mogelijkheid gewezen heeft. Lippens heeft aan onderzoekers verklaard dat met de afvloeiingsregeling van Mittler enige tijd gemoeid is geweest.

8.2.80. 15 juli 2008

1975. In reactie op marktspeculatie geeft Fortis het volgende persbericht uit:

“In reactie op de uitzonderlijke speculatie in de markt vindt Fortis het noodzakelijk om de volgende mededeling te doen. Op vrijdag 11 juli heeft de Raad van Bestuur van Fortis de toereikendheid van de maatregelen die op 26 juni bekend werden gemaakt, besproken en herbevestigd en voorzag geen additionele kapitaalverhoging. De Raad heeft bovendien

unaniem verzocht dat Graaf Maurice Lippens aanblijft als Voorzitter van de Raad van Bestuur. De Autoriteit Financiële Markten heeft vandaag een verzoek om informatie verzonden aan Fortis in het kader van de besluiten die op 26 juni en 11 juli 2008 bekend werden gemaakt. Fortis zal uiteraard met de bevoegde instanties meewerken en aan dit verzoek om informatie voldoen. Bovendien herbevestigt Fortis de verklaringen die op 26 juni werden gedaan over het bedrijfsresultaat voor het tweede kwartaal van 2008. Het resultaat voor het tweede kwartaal wordt op 4 augustus 2008 bekendgemaakt.”.

1976. Remans (in een e-mail aan onderzoekers in vervolg op zijn interview) heeft verklaard dat uit verschillende hoeken, zowel intern (ExCo-leden en Legal) als extern (AFM stelt in een reactie aan Fortis Legal dat een persbericht toch verstandig zou zijn), reacties kwamen dat Fortis door middel van een persbericht moest reageren op geruchten in de markt dat Fortis wederom met een kapitaalsverhoging ging komen.

1977. Op dezelfde dag geeft Hoogervorst een interview op FD.TV waarin hij zegt dat de AFM zich oriënteert op de Fortis-berichtgeving in de periode voorafgaand aan het persbericht van 26 juni 2008.

8.2.81. 17 juli 2008

1978. In een persbericht stelt Fortis:

“...Fortis is zich bewust van de noodzaak om de dialoog met de aandeelhouders te intensiveren om het vertrouwen in het bedrijf te verstevigen. Tegen deze achtergrond wordt in de komende periode de communicatie verhoogd en zullen met name de vragen van particuliere en kleinzakelijke aandeelhouders en klanten aan de orde komen...”.

1979. Twee dagen later opent Fortis twee websites waar individuele aandeelhouders en klanten met al hun vragen terecht kunnen.

1980. Ook op deze dag beantwoordt Fortis in een brief vragen van de VEB en in een andere brief vragen van Test Aankoop en Deminor (**Bijlage C-48**).

1981. Op dezelfde dag publiceert Fortis tevens een persbericht aangaande haar rating. Standard & Poor's verlaagt de rating van Fortis Bank, de belangrijkste emittent binnen Fortis, van een AA- met negatieve waarschuwing naar A+ met stabiele vooruitzichten. De andere twee bureaus die Fortis volgen – Fitch en Moody's – hebben hun ratings eveneens naar beneden bijgesteld.

1982. Verder stelt Fortis in het persbericht over de nieuwe ratings:

“De vermogenspositie van Fortis blijft sterk. De uitvoering van het financiële plan ondersteunt deze soliditeit en stelt ons in staat ons te richten op het bedienen van onze klanten en de integratie van ABN AMRO.”.

1983. Het rating-overzicht per 17 juli 2008 is dan als volgt (alle met stabiele vooruitzichten):

Rating	S&P	Moody's	Fitch
Fortis Group	A	A1	AA-
Fortis Bank	A+	Aa3	AA-
Fortis Insurance	A+	A1	AA

8.2.82. 18 juli 2008

1984. In het ExCo wordt gemeld dat zowel op 17 juli als 18 juli 2008 brieven van de CBFA ontvangen zijn met vragen over het beslissingsproces binnen Fortis die hebben geleid tot het persbericht van 26 juni 2008 (**Bijlage A-80**). In dit kader merkt de CBFA op dat er in de Fortis-communicatie tot begin juni werd gezegd dat er geen solvabiliteitsproblemen waren.

8.2.83. 23 juli 2008

1985. In een interview met het FD zegt Verwilt twee keer dat Fortis geen significante uitstroom van geld kent.

8.2.84. 24 juli 2008

1986. Op 24 juli 2008 brengt FAS een Audit Rapport uit over het Short-Term Liquidity Management van Fortis Bank met de volgende Fortis Audit rating score: 4.5.H (alleen 5.5.H is hoger), waarbij deze score als volgt kan worden geduid:

“4: Unsatisfactory

5: Required actions take more than 1 year

H: Audit entity of critical importance at company level (for survival of the company)”.

1987. Eén van de conclusies luidt (**Bijlage C-49**):

“GMK funds the funding gap in the wholesale market, heavily using all available eligible collateral within Fortis and using the ECB tenders. If the allocation in the ECG tender

fails, combined with an insufficient liquidity buffer, the reputation of Fortis Bank and funding costs can be severely impacted.”.

1988. In dit rapport wordt voorts vermeld:

“Liquidity Risk Management (measurement, tools and stress testing) is not up to standards, and the central risk function needs strengthening.

- Liquidity risk appetite is insufficiently defined, resulting in the absence of funding gap limits for the whole maturity ladder and liquidity transfer pricing. The strong growth of the long-term assets, not in line with the long-term liabilities of Fortis Bank, resulted in a net stable funding gap of EUR 70bn. Group ExCo decided to reduce the gap in the long term towards EUR 20bn.
- GMK funds the funding gap in the wholesale market, heavily using all available eligible collateral within Fortis and using the ECB tenders. If the allocation in the ECB tender fails, the liquidity position of Fortis Bank and its reputation can be at risk.
- Current stress testing does not provide sufficient insight to determine the optimal amount of the liquidity buffer but additional (ECB eligible) collateral was created in the mean time.
- Due to a lack of adequate liquidity tools, the measurement of liquidity positions (>3 days) is not reliable for providing insight to Fortis' consolidated liquidity needs.”.

1989. In lijn met geldende procedures binnen Fortis hebben de individuele leden van het AC en de RvB dit Audit Rapport niet in zijn geheel ontvangen. Het is daarentegen wel in gecomprimeerde vorm in het AC van 31 juli 2008 en de RvB van 1 augustus 2008 ter sprake gekomen. Westdijk heeft aan onderzoekers verklaard het rapport in zijn geheel pas na de ondergang van Fortis ontvangen te hebben, na er zelf om gevraagd te hebben.

8.2.85. 25 juli 2008

1990. In een brief van Deutsche Bank aan Fortis blijkt dat DNB problemen heeft om de verkoop van HBU NV en IFN Finance BV aan Deutsche Bank goed te keuren. Deutsche Bank schrijft als volgt (**Bijlage C-50**):

“With reference to the share purchase agreement in respect of new HBU II N.V. dated 2 July 2008 we would like to express concerns in respect of the status of your regulatory approval process and the way that process has been handled by you sofar.

Yesterday our senior management met with Mr. Schilder and Mr. Verkoren of the Dutch Central bank

...

Mr Schilder and Mr. Verkoren also informed us that the Dutch Central bank has concerns in respect of the declaration of no objection required for the sale of the shares in New HBU II N.V. by ABN AMRO N.V.. They informed us that a formal application for this declaration of no objection is yet to be received by the Dutch Central bank.

Mr Schilder and Verkoren explained to us that the concerns of the Dutch Central bank are mainly caused by potential liabilities of ABN AMRO and Fortis under the credit umbrella and under guarantees and indemnities included in the share purchase agreements, which liabilities they perceive to be potentially unlimited. We have tried to explain that each of these contractual liabilities is subject to caps, limitations and exceptions.

This morning, Mr von Girssewald received a phone call from mr. Frijns, the monitoring trustee. Mr Frijns stated that early this week Fortis received a letter from the Dutch Central Bank stating concerns in respect of the transaction, that senior Fortis representatives will have a meeting with the Dutch Central Bank on Monday to discuss such concerns and that Fortis would like to be informed of our meeting with the Dutch Central bank of yesterday before the meeting on Monday takes place. We also understood from the conversation with Mr. Frijns that concerns of the Dutch Central bank are, at least partially, caused by a counterguarantee entered into between ABN AMRO and Fortis – in particular the entity used by Fortis for such purpose- rather than by the agreements with us.”.

1991. Desmet probeert nog steeds Interparking volledig te verkopen, tenzij dit juridisch onhaalbaar blijkt. Hij signaleert aan Van Harten dat Mittler en Machenil zich zouden inzetten voor het alsnog sluiten van een joint-venture-overeenkomst met Vinci (en daarmee een 100%-verkoop van Interparking zouden (kunnen) frustreren). Op verzoek van Van Harten communiceert Verwilt dan dat alleen Desmet het focal-point blijft voor de Interparking-transactie.

8.2.86. 28 juli 2008

1992. In de ExCo-notulen van 28 juli 2008 wordt gerept van een hogere uitstroom van deposito's dan normaal (**Bijlage A-81**). Een dag later berichten de externe accountants over liquiditeit in het AC van Fortis Bank als volgt:

- “We have reviewed the liquidity position of Fortis Bank as of 16 July 2008 compared to Q1 (date 17 April 2008) and noted the following key evolutions:
- Total short term liquidity positive gap (available liquidity- required liquidity taking consideration collateral) has decreased from EUR 30.2 billion to EUR 23.9 billion (including Scaldis).
- A projected negative gap is expected as from the eight day (Q1: 14 days).

- Total 20 days observed liquidity shortage has been decreased by EUR 1.6 billion. The decrease in liquidity is mainly explained by:
- Decrease in available cash for an amount of EUR 10 billion (Q1 positive EUR 6.7 billion, Q2 negative EUR 3.3 billion).
- Refinancing of liquidity needs is done at lower maturities due to current market sentiment and development of interest rate curves. Management is of the opinion that liquidity levels are currently sufficient and do not expect any difficult refinancing short term liquidity needs. We understand that Management position is mainly based on continued access to the money market based on success-rate of recent performed funding transactions, success of external refinancing of Scaldis and securitisation of EUR 15 billion of mortgages through the Bass transactions (aimed to collateralize mortgage loans). Management is currently investigating the possible impact of the recent S&P downgrade on the liquidity position of the Bank.”.

8.2.87. 29 juli 2008

1993. Over liquiditeit berichten de externe accountants in het AC van Fortis Bank als volgt **(Bijlage C-51)**:

“We have reviewed the liquidity position of Fortis Bank as of 16 July 2008 compared to Q1 (date 17 April 2008) and noted the following key evolutions:

- Total short term liquidity positive gap (available liquidity- required liquidity taking consideration collateral) has decreased from EUR 30.2 billion to EUR 23.9 billion (including Scaldis).
- A projected negative gap is expected as from the eight day (Q1: 14 days).
- Total 20 days observed liquidity shortage has been decreased by EUR 1.6 billion. The decrease in liquidity is mainly explained by:
- Decrease in available cash for an amount of EUR 10 billion (Q1 positive EUR 6.7 billion, Q2 negative EUR 3.3 billion).
- Refinancing of liquidity needs is done at lower maturities due to current market sentiment and development of interest rate curves. Management is of the opinion that liquidity levels are currently sufficient and do not expect any difficult refinancing short term liquidity needs. We understand that Management position is mainly based on continued access to the money market based on success-rate of recent performed funding transactions, success of external refinancing of Scaldis and securitisation of EUR 15 billion of mortgages through the Bass transactions (aimed to collateralize mortgage loans). Management is currently investigating the possible impact of the recent S&P downgrade on the liquidity position of the Bank.

- Management is of the opinion that liquidity levels are currently sufficient and do not expect any difficult refinancing short term liquidity needs”.

1994. In zijn rapport over het 2^e kwartaal 2008 (gedateerd 24 juni 2008) over hetzelfde onderwerp bericht Bostoen van FAS (de interne accountantsafdeling van Fortis) aan de AC van Fortis Bank als volgt (**Bijlage C-45**):

“Liquidity risk Fortis Bank

Liquidity management (short term) is organized within ALM department (structural) and GMK (operational). Management took appropriate actions to overcome the recent liquidity crisis and to address the structural weaknesses of the surrounding processes although the liquidity management framework is not yet up to standards. The funding gap and the dependency on wholesale funding will be reduced over time. Both the liquidity risk profile and the structural improvements required were transparently reported to the appropriate levels within the organization. However, the robustness and the quality of the liquidity risk management process are not yet sufficient to protect and support Fortis' growth ambitions.

With hindsight, for a number of years, numerous improvements were initiated but the development of appropriate liquidity measurement tools, including stress testing, did not receive the required attention and resources. Appropriate funding gap limits (an improvement suggested since 2004 ...), would probably have helped in the management of Fortis liquidity risk profile. FAS' recent report on the short term liquidity will be completed by a review of long term funding. Meanwhile the Belgian Regulator started a review of the liquidity management in June 2008.”.

1995. Na deze vergadering stuurt Van Oordt een e-mail aan Westdijk, met cc aan Verwilt, Dierckx, Machenil, Beckers, Feilzer en Vansteenkiste met waarschuwingen over 13 negatieve ontwikkelingen die het resultaat van Fortis in het 3^e en 4^e kwartaal 2008 zullen, respectievelijk kunnen, beïnvloeden (**Bijlage B-107**). Alhoewel de AC-vergadering van Fortis op 31 juli 2008 3 ½ uur duurt en van een diepgaande besprekingen getuigt, wordt – op basis van de finale concept-notulen (definitieve goedgekeurde notulen bestaan niet) kennelijk niet op de e-mail van Van Oordt ingegaan (**Bijlage A-84**). Extern accountant Kroon kan zich van een discussie over deze brief (die hij overigens niet kende) niets herinneren. In het wederhoorproces heeft Westdijk aan onderzoekers verklaard wel degelijk de kernboodschap:

“It is more than likely that Fortis Bank will – during the second half of 2008 – be faced with considerable, additional, negative P&L consequences”

op 31 juli 2008 aan zijn mede AC-leden te hebben overgebracht.

8.2.88. 30 juli 2008

1996. In het ExCo wordt opgemerkt dat DNB vragen heeft gesteld bij Fortis' handelen rondom de behandeling van de EC-verkoopeis (**Bijlage A-83**). Zie ook 25 juli 2008.

8.2.89. 31 juli 2008

1997. In de RCC wordt met betrekking tot de structured credit portfolio gemeld dat deze in het 2^e kwartaal 2008 leidt tot een afwaardering van EUR 526 miljoen (**Bijlage A-85**).

1998. Met betrekking tot de "equity gap" wordt een overzicht getoond met de verwachting dat er in 2009 van een buffer sprake zal zijn van EUR 4,2 miljard (base case), en van een buffer van EUR 1,4 md (stress case). Ten aanzien van solvabiliteit merken de RCC-leden op dat zij het noodzakelijk vinden om de simpliciteit en begrijpbaarheid van de solvabiliteitspresentatie te verbeteren.

1999. Met betrekking tot de liquiditeit merkt Dierckx op dat de marktspanning toeneemt en dat de flexibiliteit voor Fortis verder afnam vanwege een aanzienlijke teruggang van Zwitsers fiduciair geld.

2000. Onderzoekers merken op dat dit de laatste RCC is voor de transacties met de Benelux-overheden eind september 2008 plaatsvinden.

2001. In het AC van 31 juli 2008 rapporteert Bostoen in het FAS-rapport over het 2^e kwartaal onder de kop: Additional key observations-Liquidity risk Fortis Bank het volgende (**Bijlage C-45**):

"Management took appropriate actions to overcome the recent liquidity crisis and to address the structural weaknesses of the surrounding processes although the liquidity management framework is not yet up to standards. The funding gap and the dependency on wholesale funding will be reduced over time. Both the liquidity risk profile and the structural improvements required were transparently reported to the appropriate levels within the organization. However, the robustness and the quality of the liquidity risk management process are not yet sufficient to protect and support Fortis' growth ambitions.

With hindsight, for a number of years, numerous improvements were initiated but the development of appropriate liquidity measurement tools, including stress testing, did not receive the required attention and resources. Appropriate funding gap limits (an improvement suggested since 2004 ...), would probably have helped in the management of Fortis liquidity risk profile. FAS' recent report on the short term liquidity will be

completed by a review of long term funding. Meanwhile the Belgian Regulator started a review of the liquidity management in June 2008.”.

2002. Overigens meldt FAS in zijn rapport over het 3^e kwartaal 2008 (gedateerd 23 september 2008) en besproken in de AC van Fortis Bank van 17 november 2008 (**Bijlage C-58**) :

“However, Liquidity Risk Management (measurement, tools and stress testing) is not up to standards, and the central risk function needs strengthening.

- Liquidity risk appetite is insufficiently defined, resulting in the absence of funding gap limits for the whole maturity ladder and liquidity transfer pricing. The strong growth of the long-term assets, not in line with the long-term liabilities of Fortis Bank, resulted in a net stable funding gap of EUR 70bn. Group ExCo decided to reduce the gap in the long term towards EUR 20bn.
- GMK funds the funding gap in the wholesale market, heavily using all available eligible collateral within Fortis and using the ECB tenders. If the allocation in the ECB tender fails, the liquidity position of Fortis Bank and its reputation can be at risk.
- Current stress testing does not provide sufficient insight to determine the optimal amount of the liquidity buffer but additional (ECB eligible) collateral was created in the mean time.
- Due to a lack of adequate liquidity tools, the measurement of liquidity positions (>3 days) is not reliable for providing insight to Fortis' consolidated liquidity needs.”.

2003. In het voorlopig rapport van de Belgische bijzondere commissie belast met het onderzoek naar de financiële en bankencrisis, gedateerd 10 april 2009 valt op pagina 237 het volgende te lezen:

“Tot slot moet worden opgemerkt dat de groep Fortis, naast traditionele instrumenten voor de follow-up van de liquiditeit, al verschillende jaren werk maakte van een instrument voor de monitoring van het liquiditeitsrisico op het geconsolideerde niveau (rekening houdend met de specificiteiten van de groep die zich voortdurend ontwikkelde). Het project voor dat instrument werd verschillende jaren geleden op de rails gezet, maar dat instrument was in 2008, bij het uitbreken van de crisis, nog niet operationeel. De CBFA voerde een regelmatige follow-up uit van de stand van zaken van het project, maar heeft moeten vaststellen dat de toepassing ervan meermaals werd uitgesteld.”.

2004. Deze passage is in het finale rapport van de Belgische bijzondere commissie ongewijzigd gebleven.

8.2.90. 1 augustus 2008

2005. Fortis doet een 78-paginalang verzoek aan DNB om te mogen overgaan tot verkoop van HBU NV en IFN Finance BV aan Deutsche Bank. Aangezien closing op uiterlijk 3 oktober 2008 is gepland, vraagt Fortis om toestemming voor deze datum. Vanwege de gebeurtenissen in september/oktober 2008 gaat deze transactie uiteindelijk niet door.

2006. Op deze dag besluit de RvB dat Mittler moet terug treden uit het ExCo (**Bijlage A-86**). Als motivering geldt dat Verwilt de CFO, CRO en General Counsel direct aan hem wil laten rapporteren. Mittler blijft als adviseur aan Fortis verbonden. De RvB ziet onder ogen dat de situatie voorlopig zo zal zijn dat de CFO niet in de RvB en ook niet in het ExCo zit, maar accepteert dit voor een gelimiteerde periode. De RvB vindt wel dat de CFO, in het licht van checks and balances in relatie tot de CEO eigenlijk lid van de RvB dient te zijn. Voorts wenst de RvB dat de CFO (Machenil) niet slechts een normale rapportagelijn heeft naar de CEO, maar ook ten allen tijde bij de voorzitter en bij de voorzitter van het Audit Committee terecht moet kunnen.

2007. Verwilt merkt in deze vergadering over liquiditeit het volgende op:

“An outflow is witnessed at Retail and private Banking, but still at an insignificant level. Trends are monitored at a daily basis.”.

2008. In annex 2 van de Board minutes, zijnde een verslag van de RCC valt te lezen:

“Upon request of the Chairman, Mr. Dierckx gave a very brief update on liquidity. He indicated that the market tension was again increasing. Moreover, he stated that the reduction of sizeable Swiss fiduciary accounts was further reducing Fortis’ flexibility.”.

2009. In annex 1 van de Board notulen, zijnde een verslag het AC, valt over liquiditeitsmanagement het volgende te lezen:

“The Audit Committee spent some time on discussing the liquidity management framework, which is not up to standard. The issue has been on the agenda for a long time, but has now become urgent. The short term liquidity management is deemed to be sufficient, but the development of appropriate liquidity management tools, should receive the required attention and resources. This should also include stress testing. We need the right tools to have better view on the flows. It could now potentially happen that important payments are not sufficiently anticipated in the planning process. Management is fully convinced of the necessity to improve the situation, which has also been discussed with the regulators.”.

2010. Delbridge heeft aan onderzoekers doen weten:

“The Audit Committee received reports from FAS in 2008 expressing concern over some weaknesses in internal control systems for liquidity management. The committee urged management to give the resolution of these issues a high priority.”. Delbridge heeft voorts nog doen weten: “Risk management was overseen by the RCC of the Board. This Committee was comprised of experienced and capable Board members who I believe carried out their work very diligently. Following each Committee meeting the Committee Chairman gave a report on their work and recommendations to the Board. As far as I can recall risks were always discussed and debated in respect of any major decision brought to the Board. I would have liked to see a more formal approach to defining and agreeing the Board appetite for risk with major risks and mitigations reported on and discussed by the Board each quarter. However, Fortis was structured so that this was delegated to the RCC with the Chairman of that Committee reporting major issues to the Board. Given the quality and diligence of my colleagues assigned to that Committee, and the greater time they could devote to their work than would have been possible at Board, I think that the outcomes for Fortis are unlikely to have been different had the approach I described above been adopted.”.

2011. Onderzoekers stellen vast dat het onderwerp van liquiditeitsmanagementrapportage minimaal 9 maal ter sprake is gekomen in de afgelopen 14 maanden, en wel:

- 1) 18 juni 2007: ExCo
- 2) 30 oktober 2007: ExCo
- 3) 7 november 2007: RvB
- 4) 19 november 2007: RvB Fortis Bank
- 5) 3 maart 2008: AC Fortis Bank
- 6) 6 mei 2008: ExBo Fortis Bank
- 7) 29 juli 2008: AC Fortis Bank
- 8) 31 juli 2008: AC Fortis
- 9) 1 augustus 2008: RvB

Zie in dit verband ook FAS-rapporten van 24 juli 2008 en 23 september 2008.

2012. Het liquiditeitsmanagement binnen Fortis is organisatorisch ondergebracht bij Fortis Bank en valt daarmee onder de primaire verantwoordelijkheid van de RvB van Fortis Bank, hetgeen echter niet wegneemt dat de AC, RCC, RvB en ExCo van Fortis daarvoor ook op hun eigen wijze voor verantwoordelijk waren

2013. Westdijk heeft aan onderzoekers verklaard dat de liquiditeitsrapportage weliswaar functioneerde, maar dat tegelijkertijd op het gebied van structurele verbeteringen niet heel veel vooruitgang geboekt is. Alle geïnterviewden, waarmee onderzoekers hierover gesproken hebben, stellen dat het naar hun mening waarschijnlijk geen verschil had

gemaakt voor de afloop van Fortis als het binnen Fortis op het gebied van de liquiditeitsmanagement/rapportering volledig in orde zou zijn geweest.

2014. Kroon geeft aan dat hij als externe accountant een aantal malen gekeken en gerapporteerd heeft over liquiditeitsmanagement, en wel met name in het 4^e kwartaal 2007 en het 2^e kwartaal 2008. Dit in het kader van het continuïteitsaspect aangaande een goedkeurende verklaring. Met betrekking tot rapportage heeft Kroon onderzoekers er op gewezen dat weliswaar een geconsolideerd liquiditeitsoverzicht ontbrak en deze rapportage beter kon, maar dat de liquiditeitsrapportage niet slecht was.

2015. Ook heeft Kroon inhoudelijk gerapporteerd over de liquiditeit, in de zin dat de ‘duration achteruit holt’. Tegelijkertijd wijst hij erop dat binnen Fortis naar liquiditeit werd gekeken als een punt van prijs. Ging de liquiditeit achteruit, dan kon dit gecorrigeerd worden door een hogere prijs in de markt te betalen. Het feit dat de markt volkomen zou opdrogen, werd als niet realistisch gekwalificeerd.

2016. Onderzoekers merken op dat er binnen Fortis een procedure bestond om de ernst van liquiditeitsproblemen aan te duiden en wel met de kleuren geel, oranje, rood en zwart.

2017. Kort gezegd kan de situatie bij geel aangeduid worden als ‘business as usual’, maar met een verhoogde staat van paraatheid voor risico’s van escalatie. Verantwoordelijk zijn in deze fase het Global Liquidity and Funding Team (GLFT) en de Group Treasury (GT).

2018. Bij het uitroepen van de code oranje door het GLFT wordt de verantwoordelijkheid overgenomen door het Global Liquidity Crisis Team (GLCT) met als leden onder meer de CEO en de CRO van de bank en wordt het ExCo op hoofdlijnen geïnformeerd over de gang van zaken. Dagelijkse informatie wordt onder meer verstrekt aan de CEO van de groep zelf.

2019. Het volgende escalatie-moment hangt (onder meer) af van de prijsontwikkeling van de funding kosten, het op materiële schaal afnemen van de wholesale funding zonder onderpand, alsmede vermindering van de bevoorschotting op onderpand.

2020. Het is aan het GLCT om te besluiten om mede op basis hiervan de code rood af te kondigen. Dit was binnen Fortis in het recente verleden nog nooit gebeurd. In deze fase mag er in beginsel geen geld meer worden uitgeleend in de interbancaire markt en mag geen buffer-onderpand meer worden ingezet om de noodzakelijke day to day business mee

te doen. Daarnaast kunnen nog allerlei andere drastische maatregelen worden genomen teneinde de liquiditeit zo goed mogelijk op peil te houden. Dit is de laatste fase voorafgaand aan code zwart en de rol van CEO en ExCo – en daarmee de betrokkenheid van Fortis Groep – staat centraal.

2021. Zodra de code zwart geldt, dreigt volgens de beschikbare informatie een onmiddellijk faillissement. Dan geldt uitsluitend nog op overleving gericht gedrag.

2022. DNB heeft over het risico van opdrogen van de liquiditeit aan onderzoekers verklaard:

“Het risico op het opdrogen van de geldmarkten werd op technisch niveau reeds in aanloop naar de crisis gesignaleerd als een risico met potentieel zeer ernstige gevolgen. Het betreft hier een typisch staartrisico. De kans dat dit risico zich voordoet is zeer klein. Het moment waarop het zich zou kunnen voordoen is vrijwel niet te voorspellen, maar de impact is ingrijpend.”.

2023. In reactie op het verslag van het RCC valt in de notulen van de RvB van 1 augustus 2008 te lezen:

“The Board thereupon also expressed concerns for the second half year: there is uncertainty about the impact of the downgrade by the rating agencies on funding costs, the deferred tax assets at Fortis bank US, a possible impairment of the US energy business and the possible deterioration of the equity portfolio. To the extent possible, this should be reflected in the press release.”.

2024. Tot slot spreekt de CFO in zijn presentatie de verwachting uit dat Fortis' solvabiliteitsplan er toe zal leiden dat de target voor core equity zal worden gehaald.

2025. In een persbericht maakt Fortis die dag het volgende bekend:

“Gilbert Mittler benoemd tot speciaal adviseur van de CEO. Met ingang van vandaag rapporteren de Chief Financial Officer, Lars Machenil, de Chief Risk Officer, Fred Bos en de General Counsel, Jeannine Quaetaert, direct aan CEO Herman Verwilt. Dit versterkt verder de autoriteit van deze sleutelfuncties. Gilbert Mittler, voorheen binnen het Group Executive Committee verantwoordelijk voor deze afdelingen, neemt vanaf nu de rol van bijzonder adviseur van de CEO op zich. Hij zal naast Herman Verwilt werken aan de implementatie van de strategische prioriteiten van Fortis. CEO Herman Verwilt: ‘Gilbert Mittler is al meer dan 20 jaar nauw betrokken bij de groei van Fortis. Deze nieuwe functie betekent daarom een erkenning van zijn enorme ervaring en grote betrokkenheid. Het verheugt mij daarom zeer dat de heer Mittler, die ik al lang ken, deze nieuwe belangrijke functie heeft aanvaard.’.

2026. In een tweede persbericht van deze dag benadrukt Fortis andermaal de noodzaak tot goed communiceren met aandeelhouders en stelt informatieve bijeenkomsten met aandeelhouders in het vooruitzicht voor de 2^e helft van augustus 2008.

2027. Over de notulen van de RvB-vergadering van 11 juli 2008 wordt opgemerkt:

“With regard to the minutes of the 11th of July, a Board member remarked that the minutes of 11 July 2008 needed to give more transparency on the depth and seriousness of the debate, and more detail on the different opinions. Insofar as the substance is concerned, the Board minutes of 11 July 2008 should reflect (i) that during the discussion of that meeting there has been reservations on the inside candidate, and (ii) that in the chosen option the Chairman has been asked to commit himself to continue leading the company, and as such contribute to the necessary stability of the company. During the discussion that subsequently started it has been stressed by a number of board members that possible candidates from inside and outside should be considered, there should as such be no exclusives: there is a preference for having the strongest candidate available. The minutes of 11 July 2008 will be modified.”.

2028. Daarnaast wil de RvB meer zicht hebben op de timing van desinvesteringen. Er wordt genotuleerd:

“As several divestments have been planned for the coming months, the Board would like to have a better feeling of the probability that these transactions will be effected. Management was requested to provide the Board with a detailed overview, reflecting management’s expectations about timing and price of each pending file. Daarnaast De RvB wil meer zicht hebben op de timing van desinvesteringen.”.

8.2.91. 4 augustus 2008

2029. Fortis publiceert haar 2^e-kwartaal-cijfers. De nettowinst in het tweede kwartaal stijgt met 3% tot EUR 830 miljoen (ten opzichte van EUR 808 miljoen in het eerste kwartaal 2008). Dit betekent een nettowinst voor het eerste halfjaar van EUR 1.638 miljoen, een daling van 41% ten opzichte van de eerste helft van 2007. Exclusief het effect van de onrust op de kredietmarkt van EUR 591 miljoen na belastingen, daalde de nettowinst met 21%.

2030. Verwilt stelt in zijn commentaar:

“Ondanks het effect van de onrust op de kredietmarkt bleef de vermogenspositie solide.”.

2031. Verder valt in het persbericht te lezen:

“Een van de elementen van het plan van 26 juni dat het kapitaal van Fortis verder moet versterken, is de verkoop van niet-kernactiva en de ontwikkeling van joint ventures. ... Door een goede uitvoering van het kapitaalplan kunnen de activiteiten van ABN AMRO volledig worden geconsolideerd en blijft er voldoende financiële flexibiliteit.

Fortis heeft op 3 oktober 2007 afspraken gemaakt met de Europese Commissie (EC), die tot doel hadden de zorg van de EC over de concentratie in het Nederlandse bankwezen als gevolg van de overname van bepaalde activiteiten van ABN AMRO, weg te nemen. Op 2 juli kondigde Fortis de verkoop aan van onderdelen van de commercial banking activiteiten van ABN AMRO aan Deutsche Bank. Deze transactie is nog onderhevig aan de goedkeuring van de EC en DNB. Het verwachte effect van deze transactie op de nettowinst en de solvabiliteit in het derde kwartaal is afhankelijk van de uiteindelijke structurering en afronding van de transactie. Op dit moment wordt echter uitgegaan van een totaal negatief effect op het nettoresultaat van maximaal EUR 900 miljoen. Dat effect bestaat voornamelijk uit de volgende elementen:

- Een discount van EUR 300 miljoen in vergelijking met de nettovermogenswaarde van de verkochte activiteiten
- De afschrijving van de immateriële activa behorende bij de verkochte activiteiten, zoals per overnamedatum opgenomen door Fortis. Het verwachte effect van de afschrijving van deze immateriële activa bedraagt ongeveer 10% van de totale immateriële activa die werden opgenomen voor de van ABN AMRO overgenomen activiteiten (EUR 2,9 miljard)
- Een last gerelateerd aan de verstrekking van de kredietrisicodekking verleend op de verkochte kredietportefeuille (oorspronkelijk voor ongeveer EUR 10 miljard van de risicogewogen activa, en geleidelijk afnemend).”.

2032. Dit 2^e punt is nieuw en wordt niet in het persbericht van 2 juli 2008 genoemd. Het persbericht gaat verder:

“De som der delen van het kapitaalplan is ruim voldoende om het huidige look-through vermogen boven de doelstelling te brengen. Door een goede uitvoering van het kapitaalplan kunnen de activiteiten van ABN AMRO volledig worden geconsolideerd en blijft er voldoende financiële flexibiliteit.

Kapitaalplan Fortis

In overeenstemming met het tijdschema van het transitie- en integratieproces van de overgenomen activiteiten van ABN AMRO blijft Fortis haar kernvermogenspositie versterken door de maatregelen die werden aangekondigd in het kapitaalplan van 26 juni en voortgaande winstgenerering met strikt beheer van de groei van de kapitaalbehoefte. Fortis verwacht dat, afhankelijk van de marktomstandigheden, haar kernvermogen boven de doelstelling blijft na de succesvolle implementatie van het kapitaalplan, telkens als een activiteit van ABN AMRO overgaat en wordt geconsolideerd. Het solvabiliteitsplan ligt goed op koers...”.

2033. In zijn voorwoord van zijn presentatie van de halfjaarcijfers 2008 zegt Verwilt:

“It seems that from both a timing and a content perspective our announcement of June 26 to strengthen our capital took people by surprise.

- The timing has been better explained since then and I will summarize it again in a minute.
- The content was a mixture of a step up of existing elements, and of new elements. The ABO and the dividend decisions are part of the latter category. All of which I will elaborate on later. Let me emphasize very strongly that this was NOT a reaction to a newly discovered major financial problem as you will see today. This was a proactive choice, to FURTHER strengthen the capital base of the company and to support its future growth and development. The financial position of Fortis is sound.”.

8.2.92. 7 augustus 2008

2034. Op de website van de Telegraaf verschijnt het volgende bericht:

“Chinese vertraging voor Fortis

Chinese toezichthouders hebben de goedkeuring voor een samenwerkingsverband tussen Fortis en Ping An uitgesteld. Hierdoor kan Fortis 2,15 miljard euro van de Chinese verzekeraar nog niet ontvangen. Dat heeft Fortis donderdag laten weten.

Volgens eerdere afspraken zou Ping An voor 2,15 miljard euro een belang krijgen in Fortis Investments, het vermogensbeheerbedrijf van Fortis. De Belgisch-Nederlandse bankverzekeraar ging eerder uit van goedkeuring hiervoor in het tweede kwartaal. Die verwachting was gebaseerd op onze ervaring en gesprekken met de autoriteiten, aldus een woordvoerder van Fortis. Nu hebben de Chinezen de beslissing om onduidelijke redenen uitgesteld. We voeren continu een dialoog met de Chinese autoriteiten. We verwachten de goedkeuring nu later dit jaar, aldus de Fortis-woordvoerder.”.

2035. Later op de dag geeft Fortis een persbericht uit over de kwestie. Deze volgde op een koersdaling van Fortis van ruim 3 procent:

“In reactie op de mediaberichten van vandaag over het goedkeuringsproces rond de joint venture met Ping An (zie perspublicatie van 19 maart 2008), bevestigen Fortis en Ping An dat dit proces loopt. De aanvraag tot goedkeuring verloopt normaal. Streefdoel is om dit proces af te ronden in de tweede helft van dit jaar.”.

2036. Remans heeft aan onderzoekers verklaard dat het beleid van Fortis was om niet op geruchten en speculatie te reageren. Het principe was: geen commentaar. Dit omdat indien op het ene gerucht ontkennend gereageerd zou worden en op het andere gerucht niet in dit laatste gerucht kennelijk een grond van waarheid zou zitten. In feite wordt een

onderneming dan gedwongen op alle geruchten te reageren. Fohl heeft dit beleid nader genuanceerd. Ingeval een gerucht geacht werd werkelijk schade aan Fortis toe te brengen, vond men dat toch een persbericht moest worden uitgebracht.

8.2.93. 9 augustus 2008

2037. FEM stelt dat Van Waeyenberge openlijk pleit voor het aftreden van Lippens. Ook andere media berichten dat in deze periode. Van Waeyenberge heeft dit gesprek met FEM aan onderzoekers bevestigd en stelt – zoals ook in zijn gesprek met Lippens op 4 juli 2008 - dat drastische maatregelen in de top van Fortis nodig zijn.

“Er moet een wisseling van de wacht komen en niet slechts het verhangen van het geweer”, aldus Van Waeyenberge.

8.2.94. 11 augustus 2008

2038. Als nieuwe CEO van Fortis gaat Verwilt op bezoek bij de Nederlandse Minister van Financiën. Tot Verwilt's verbazing toont Minister Bos met name interesse in de voortgang van het Ping An dossier.

8.2.95. 18, 20 en 21 augustus 2008

2039. Op deze dagen vinden in Amsterdam en Brussel informele informatieve aandeelhoudersbijeenkomsten plaats. Het betreft hier geen officiële aandeelhoudersvergaderingen. Hier wordt ook de aandeelhouderscirculaire verstrekt: “*Uw vragen. Onze antwoorden.*” Deze circulaire is met name voor de kleine aandeelhouder bedoeld. Op pagina 17 van deze circulaire valt als antwoord op de vraag of toezichthouders Fortis gedwongen hebben tot de aandelenemissie van eind juni 2008:

“Nee, we zijn niet door de autoriteiten onder druk gezet om ons kapitaal te verhogen. Integendeel, Fortis neemt een proactieve een voorzichtige houding aan ten opzichte van haar kapitaalpositie.”.

2040. Onderzoekers verwijzen in dit verband naar de verwijzing van Servais, zoals hierboven weergegeven op 26 juni 2008 (laatste paragraaf).

8.2.96. 19 augustus 2008

2041. In het Financieele Dagblad van deze dag staat te lezen:

“Enkele weken voor het schrappen van het cashdividend heb ik gezegd: “*Dividend schrappen gebeurt alleen over mijn lijk*”, zei bestuursvoorzitter Maurice Lippens tijdens een informatiebijeenkomst voor beleggers in Amsterdam. “*Dat was misleidend. Ik betreur het.*”

Lippens zal zelf niet opstappen zoals eerder CEO Jean-Paul Votron deed. *“Zomaar vertrekken en zeggen: De stabiliteit en continuïteit kunnen me niet schelen, dat kan ik niet doen.”*

Lippens zei als grootaandeelhouder in Fortis ook veel geleden te hebben. Volgens hem veranderden de omstandigheden eind juni zo snel dat de banktop tot het kapitaalplan moest besluiten. Daarbij werd naast het schrappen van het cashdividend ook besloten tot een claimemissie van euro 1,5 miljard. Met zijn knieval wil Lippens het vertrouwen van aandeelhouders herwinnen.

“Wij begrijpen dat we vooral op particuliere aandeelhouders een groot beroep deden. Het gaat mij aan het hart dat u na jaren van trouw nu ontgoocheld bent. Ik deel uw bezorgdheid.”

De Vereniging van Effectenbezitters (VEB) zei bij monde van jurist Niels Lemmers dat vertrouwen geven alleen mogelijk is tijdens een reguliere aandeelhoudersbijeenkomst. Fortis herhaalde geen formele vergadering te willen organiseren. In plaats daarvan wil de bank-verzekeraar regelmatig informatiebijeenkomsten houden, zoals die in Amsterdam. Een voorstel uit de zaal om bij handopsteken te stemmen wees Lippens van de hand. Hij vond dat geen democratische stemming.

Interim-CEO Herman Verwilt gaf toe dat Fortis een hoog bedrag voor ABN Amro heeft betaald. *Het is wijsheid achteraf, maar we hebben een volle prijs betaald op een moment dat nu een keerpunt blijkt in de economie.* In de maand voor de gestanddoening van het bod in oktober 2007 leken de problemen volgens hem nog van voorbijgaande aard.

Lippens zei er alles aan gedaan te hebben om de EC te overreden minder streng om te gaan met de eis 10% van ABN Amro Nederland door te moeten verkopen. *“We hebben commissaris Neelie Kroes gesmeekt, maar het werd nog erger. Als we niet voor 3 juli zouden verkopen, was de integratie gestopt.”* Dat leidde er volgens Lippens toe dat Deutsche Bank als koper een forse korting kon bedingen. Fortis verkocht de onderdelen op 2 juli en moest een forse afboeking accepteren. *‘We zouden de Europese Commissie voor de rechtbank moeten slepen, maar dat zou te ver gaan’, besluit Lippens.”*

2042. Lippens heeft tijdens zijn interview aan onderzoekers bevestigd dat hij de eerstgenoemde (dividend-gerelateerde) uitspraken gedaan heeft. In het kader van het wederhoorproces heeft Lippens in een brief van 14 mei 2010 aan onderzoekers deze bevestiging herroepen en op basis van nadere herinnering gesteld deze uitspraak slechts tijdens intern Fortis-overleg gedaan te hebben. Onderzoekers wijzen erop dat zowel De Tijd als Het Financieele Dagblad op 30 april 2008 respectievelijk 19 augustus 2008 met uitgebreide berichtgeving hieromtrent gekomen zijn en dat noch Fortis noch Lippens een en ander ooit in het openbaar hebben wegesproken vóór ontvangst van bovengenoemde brief aan onderzoekers van 14 mei 2010. Ook strookt de nadere herinnering van Lippens niet met de verklaring van Hessels, zoals hieronder weergegeven.

2043. Overigens heeft Lippens aan onderzoekers in zijn interview bevestigd dat hij in dit verband het woord ‘misleidend’ gebruikt heeft, maar dat hij dit woord niet in juridische zin heeft bedoeld. Van opzet was wat hem betreft geen sprake. Hessels heeft verklaard dat hij Lippens, direct na deze kwalificatie, achter de schermen heeft aangesproken en heeft gezegd dat het woord ‘misleidend’ in Nederland heel serieus wordt genomen. Hij had de indruk dat Lippens het niet zo zou hebben bedoeld.

8.2.97. 21 augustus 2008

2044. Fortis deelt in een persbericht mede dat zij een overeenkomst heeft gesloten om voor EUR 165 miljoen haar 49%-belang in ABN AMRO Teda Fund Management te verkopen.

8.2.98. 22 augustus 2008

2045. Op deze dag publiceert FEM Business Magazine een artikel met daarin de reactie van Eurocommissaris Kroes op de uitslatingen van Lippens een paar dagen eerder:

“Kroes: ‘Lippens lag niet voor mij op de knieën’

Fortis-topman Maurice Lippens zegt gepoogd te hebben eurocommissaris Neelie Kroes (mededinging) via een oud-commissaris onder druk te zetten. Kroes ontkent keihard. Europees commissaris Neelie Kroes ontkent dat zij door een voormalige eurocommissaris is benaderd over de kwestie Fortis.

“Ik heb geen enkel contact gehad met een voorganger of een andere voormalige commissaris in deze zaak. En voor zover ik weet mijn kabinet evenmin. Met baron Lippens heb ik het laatste driekwart jaar niet eens gesproken. Hij heeft dus absoluut niet voor mij op de knieën gelegen.”

Bestuursvoorzitter Maurice Lippens van Fortis deed het maandag (onderzoekers: 18 augustus 2008) tijdens de informatiebijeenkomst voor aandeelhouders en klanten in Amsterdam voorkomen dat het bedrijf hemel en aarde heeft bewogen om de commissaris voor mededinging te beïnvloeden. Fortis wilde uitstel voor een cruciale verkoop van enkele bedrijfsonderdelen.

“We hebben zelfs een vroegere commissaris naar haar (Kroes, red.) toegestuurd. Want in het verleden zijn er precedents geweest, waarbij men een verlenging toestond”, aldus Lippens. “We hebben gesmeekt, we hebben alles gedaan, maar het was: nee. We zouden de Europese Commissie misschien voor de rechtbank moeten sleuren.”

De EC wilde de overname van het Nederlandse deel van ABN Amro door Fortis alleen toestaan als de bank-verzekeraar bepaalde Nederlandse commercial banking-activiteiten zou verkopen. Tijdens de bijeenkomst, die was bedoeld om het geschonden vertrouwen in Fortis te herstellen, beschreven Lippens en zijn chief executive officer Herman Verwilt maandag hoe Fortis in mei en juni geconfronteerd werd met een reeks tegenvallers, die de controversiële kapitaalinjectie van 8 miljard euro op 26 juni

noodzakelijk maakte. Verwilt omschreef de eis van Kroes om de benodigde bedrijfsonderdelen vóór 3 juli te verkopen daarbij als “de absolute trigger”.

Volgens Lippens en Verwilt dwong de strenge deadline in combinatie met de ongunstige marktomstandigheden Fortis de onderdelen tegen een afbraakprijs te verkopen aan Deutsche Bank. “Dat kan ons wel 900 miljoen euro hebben gekost”, stelde Verwilt. Tijdens de borrel na de presentatie wilde Lippens de identiteit van de oud-eurocommissaris die Fortis naar Kroes zou hebben gestuurd niet onthullen.

“Het was geen officiële opdracht. Ik wil niemand in de problemen brengen.”

Het betreft volgens hem in elk geval niet de Belgische ex-politicus en voormalige Fortis-toezichthouder Etienne Davignon, met wie hij bevriend is. Op de vraag of het gaat om Karel van Miert, een voorganger én goede vriend van Kroes, gaf Lippens geen commentaar. De Fortis-topman beklagde zich vooral over Kroes’ kabinetschef, die geen ruimte zou hebben geboden de eurocommissaris te overtuigen. “De kabinetschef is een Duitser, dus procedures, procedures, procedures über alles”, aldus Lippens, terwijl hij het gebaar maakte van een dichtrollend loket. Overigens is de kabinetschef geen Duitser, maar de Ier Anthony Whelan. Kroes zegt recent wel enkele malen met Van Miert te hebben gesproken. “Maar over Fortis hebben wij het nooit gehad.” De eurocommissaris is verbaasd over Lippens’ suggestie dat alles is gedaan om haar tot uitstel te bewegen. “Lippens heeft mijn mobiele nummer en het nummer van mijn secretaresse. Niet iedereen die bij mij op de koffie wil komen, gaat in het boek. Maar hij is toch een figuur van enig belang. Hij heeft mij echter helemaal niet benaderd.”.

8.2.99. 27 augustus 2008

2046. In het ExCo wordt gesteld dat de uitstroom van deposito’s minder snel dan voorheen gaat (**Bijlage A-87**). Verder gaat het ExCo akkoord met een EUR 100 miljoen prijsverlaging voor de 50% verkoop van vermogensbeheers-activiteiten aan Ping An. Tevens krijgt Ping An een preferent dividend voor drie jaar met onder voorwaarden een mogelijke catch-up voor Fortis daarna. Als reden voor deze overeenkomstwijziging is in de notulen van het ExCo genotuleerd:

“The adjustments balance the expressed concerns of Ping An related to the process of regulatory approval vs. the need for Fortis to ensure that completion of the transaction is not prejudiced.”.

2047. Verwilt heeft in deze aan onderzoekers verklaard dat hij meent dat er wel gesproken is over de vraag of dit publiekelijk gemeld had moeten worden, maar dat dit niet tot een beslissing van een persbericht hieromtrent heeft geleid. Cheung heeft in dit verband overigens aan onderzoekers verklaard dat deze contractveranderingen naar zijn weten nooit contractueel zijn vastgelegd.

2048. Het NRC van deze dag bericht over financieel directeur Bert Bruggink van de Rabobank, die een forse toename van toevertrouwde middelen met EUR 3,3 miljard zag in de maand juli, met het volgende citaat:

“En ja, dat was voornamelijk afkomstig van de bank die op het woordje fors lijkt.”.

2049. Indien deze berichtgeving juist is, menen onderzoekers vinden dat dit, op zijn minst, een zeer onverstandige uitspraak is van de Rabobank CFO.

2050. Op deze dag koopt Lippens 80.000 aandelen Fortis tegen een koers van EUR 8,90 per aandeel (mededeling CBFA). Hij houdt dan 1 miljoen aandelen.

8.2.100. 1 september 2008

2051. De ontwikkelingen met Ping An lijken de goede kant op te gaan. Cheung mailt Lippens dat wellicht de laatste ronde is ingegaan voor de goedkeuringen.

8.2.101. 2 september 2008

2052. In een interne Fortis-notitie concludeert De Boeck dat er grote problemen zijn met de noodzakelijke goedkeuring van DNB met betrekking tot de te verkopen activa aan Deutsche Bank (**Bijlage C-52**). Hij schrijft:

“After the discussions held between Fortis, ABN AMRO & DNB on the EC-Remedies file, it is clear that it is very unlikely that a DNO1 on the sale of EC-Remedies to Deutsche Bank will be received in the coming days. DNB is not comfortable with the structure of the deal because of the perceived imbalance between Fortis and Deutsche Bank. More specifically, the guarantee structure agreed with Deutsche Bank, i.e. the “credit umbrella guarantee”, and to a lesser extent the various indemnifications and warranties contained in the SPA has raised concerns in their Board. DNB welcomes further discussions between parties aimed at changing the features of the transaction and thus bringing them back to reasonable proportions for Fortis.”.

2053. Naar aanleiding hiervan schrijft De Boeck een brief, mede ondertekend door Dierckx, aan DNB en de CBFA waarin hij uitlegt hoe Fortis klem zit tussen de eisen van DNB en de EC (**Bijlage C-53**). In de brief schetst hij een aantal oplossingsrichtingen, die een opening bieden voor verder overleg met DNB. Negen dagen later, op 11 september 2008, stuurt De Boeck dan een mail aan Fortis-betrokkenen waarin hij aangeeft dat het groene licht van DNB voor de transactie met Deutsche Bank op handen is (**Bijlage B-115**).

2054. De CBFA stuurt een verzoek om informatie met betrekking tot de ABO van 26 juni 2008 (**Bijlage B-109**). Tevens wordt de CBFA geïnformeerd over de veranderingen in de overeenkomst met Ping An (**Bijlage B-110**).

8.2.102. 3 september 2008

2055. Lankswert stuurt een mail aan Lippens over de Interparking-transactie met Vinci. Hij spreekt over een *'lack of visibility of ExCo-members'* (**Bijlage B-111**).

2056. Lippens stuurt de e-mail binnen 5 minuten door aan Verwilt met de woorden (**Bijlage B-112**):

“Herman, this confirms my worst fears. I was not aware of this when I called you 15 minutes ago.”.

2057. Vervolgens intervenueert Lippens (gesteund door Verwilt) in het Interparking-dossier. Alle kaarten worden weer op de joint-venture met Vinci gezet. Zie de drie-na-laatste paragraaf van hoofdstuk 3.

2058. In het NRC van 3 september 2008 wordt gesteld dat:

“op 7 augustus 2008 het gerucht circuleerde dat Chinese toezichthouders de deelname van verzekeringsconcern Ping An in de vermogensbeheerstak van Fortis mogelijk zou blokkeren. In de loop van de ochtend reageerde Fortis met een persbericht waarin het bedrijf verklaarde dat het goedkeuringsproces rond de Ping An-transactie ‘normaal verloopt.’.

8.2.103. 4 september 2008

2059. Kloosterman stuurt een (alarmerende) e-mail aan Dierckx met de boodschap (**Bijlage B-114**):

“dat wij met grote spoed acties zullen moeten ontwikkelen ter sluiting van de liquiditeitsgap.”.

8.2.104. 7 september 2008

2060. De Amerikaanse overheid neemt de zeggenschap over van de twee hypotheekbanken Fannie Mae en Freddie Mac en investeert USD 100 miljard in deze banken.

2061. De Belgische advocaten van Fortis rapporteren over vragen van bestuurdersaansprakelijkheid. Eerder (op 10 juli 2008) schreef De Kluiver van DBBW een soortgelijk memorandum naar Nederlands recht.

8.2.105. 8 september 2008

2062. Een bijeenkomst vindt plaats om 14.30 uur tussen Eurocommissaris Kroes, geassisteerd door Turner en Luecking, en Lippens en Verwilt over de EC-remedies. Verwilt heeft aan onderzoekers verklaard dat dit gesprek bedoeld was om Kroes duidelijk te maken dat Fortis zich op dat moment in een schier onmogelijke situatie bevond met betrekking tot het EC-Remedies-dossier, waarbij de EC closing eiste voor 3 oktober 2008 en DNB geen goedkeuring van de overeenkomst met Deutsche Bank wilde geven. Tevens maakte Lippens met dit gesprek een gang naar Canossa in verband met zijn eerdere uitspraken in de informatieve aandeelhoudersbijeenkomsten van midden augustus 2008 over zijn contacten met Kroes, welke voortvloeiden, zo liet Lippens in het wederhoorproces weten, uit informatie van Votron c.s. die volgens Lippens later onjuist bleek te zijn.

2063. Van Harten meldt aan Verwilt dat Desmet denkt dat Vinci op de een of andere manier door iemand van Fortis gebriefd wordt. In het wederhoorproces schrijft Van Harten aan onderzoekers in deze over een mogelijke lek door Fortis-functionarissen.

8.2.106. 10 september 2008

2064. Lippens heeft die dag om 08.15 uur een bespreking bij BNP in Parijs, een regulier gesprek dat hij tweemaal per jaar heeft.

2065. In het ExCo vraagt men zich af of de contractverandering met Ping An (EUR 100 miljoen prijsverlaging alsmede preferent dividend, zoals in het ExCo van 27 augustus 2008 goedgekeurd) goedkeuring van de RvB nodig heeft (**Bijlage A-88**). Lippens beslist dat dit niet nodig is. Westdijk en Bodson zeggen hierover tegen onderzoekers dat formeel gesproken dit waarschijnlijk wel gemeld had moeten worden, maar dat ze het zeker goedgekeurd zouden hebben vanwege het belang van de Ping An transactie voor Fortis. Hessels stelt dat hij het gewaardeerd zou hebben als deze informatie met de RvB gedeeld zou zijn.

2066. Ook bespreekt het ExCo een brief van DNB die zorgen uit over het risico dat Ping An wegloopt van de deal. In een gesprek met onderzoekers wijst DNB in dit verband op het feit dat, vanwege de zich verdiepende wereldwijde economische problemen, vermogensbeheersactiviteiten fors in waarde afnamen.

2067. Over de deposito's wordt gemeld dat de uitstroom nog steeds aanhoudt.

8.2.107. 11 september 2008

2068. De Boeck stuurt een e-mail aan allerlei mensen binnen ABN AMRO, met cc aan Verwilt, over de EC- remedies (**Bijlage B-115**). Het bericht geeft aan dat DNB de transactie met Deutsche Bank alsnog gaat goedkeuren:

“In the next few days a final agreement will be made on the Credit Umbrella of the EC- Remedies, satisfying DNB 'indications', hence leading to DNO of DNB and agreement from EEC. Target date is 20 September. Not only for the EC-Remedies, but also the DNO on the Integration track to Fortis, DNO's on the PC countries that leave in October and the monolines of BU NL. ...”.

2069. Op 16 september 2008 stuurt Verwilt een mail aan Fortis-betrokkenen dat hij gebeld is door Schilder met dezelfde boodschap (**Bijlage B-117**).

8.2.108. 13 en 14 september 2008

2070. In het weekeinde van 13 en 14 september wordt een van de grootste zakenbanken ter wereld Merrill Lynch overgenomen door Bank of America. In hetzelfde weekeinde ziet Lehman Brothers zich genoodzaakt faillissement aan te vragen. Onderzoekers merken op dat dit weekeinde (twee weken voor het sluiten van de 3^e-kwartaal-boeken) de start is geweest van een ongekende angst, onzekerheid en vertrouwenscrisis in de financiële markten.

8.2.109. 15 september 2008

2071. In een vrij stevig geformuleerde e-mail aan Kloosterman maakt Van Harten duidelijk dat hij geen voorstander is van de verkoop van de verzekeringsactiviteiten van Fortis (**Bijlage B-116**). Dit naar aanleiding van de omstandigheid dat Kloosterman bij DNB, zonder vooroverleg met het ExCo, de mogelijkheid bespreekt dat Fortis de verzekeringsactiviteiten afstoot.

2072. In de notulen van het ExCo wordt ten aanzien van de Ping An deal vermeld dat met prioriteit goedkeuring moet worden verkregen van de US autoriteiten, aangezien de afwezigheid van deze goedkeuring de goedkeuring van de Chinese autoriteiten blokkeert (**Bijlage A-89**).

2073. In een persbericht doet Fortis opgave van haar directe en indirecte “blootstelling” aan Lehman Brothers ten bedrage van EUR 531 miljoen.

8.2.110. 16 september 2008

2074. Op 16 september 2008 wordt de grootste Amerikaanse verzekeraar, AIG, door de Amerikaanse overheid genationaliseerd.

2075. Fortis geeft – op aanbeveling van de CBFA – een kort persbericht uit onder de kop: “Verklaring Fortis over marktspeculatie”, met de volgende inhoud:

“Fortis meldt dat de speculatie over de aandelenkoers wordt aangewakkerd door e-mails met geruchten over een op handen zijnde claimmissie. Fortis ontkent deze geruchten met klem. Fortis bevestigt dat er geen nieuwe ontwikkelingen zijn.”.

2076. Verwilt mailt Fortis betrokkenen dat hij gebeld is door Schilder van DNB met de boodschap dat, alhoewel formele besluitvorming door DNB nog moet plaatsvinden, DNB akkoord is met EC-Remedies (zie ook de e-mail van De Boeck op 11 september 2008) (**Bijlage B-117**). Verwilt bedankt allen voor de geleverde inspanningen. Desgevraagd heeft DNB aan onderzoekers medegedeeld dat DNB in de praktijk in communicaties met onder toezicht staande instellingen duidelijk maakt dat definitieve besluitvorming plaatsvindt in de directievergadering en dat die besluitvorming plaatsvindt op basis van inzichten, omstandigheden en gegevens van dat moment.

2077. Vanwege zijn grote zorgen over de situatie waarin Fortis verkeerde heeft Fred Bos aan onderzoekers verklaard in deze dagen overwogen te hebben om een gesprek met Bodson aan te vragen, maar hij heeft uiteindelijk gekozen om zich tot Verwilt te wenden. Op 16 september 2008 sturen Bos en Machenil een notitie van twee pagina's naar Verwilt, die zij dezelfde dag nog met hem bespreken (**Bijlage C-55**). In de begeleidende e-mail schrijven ze (**Bijlage B-118**):

“Our objective is not to “cry-wolf” or to be disrespectful for work in progress, but we believe it is our role to raise this with you”.

2078. In deze notitie schrijven Bos en Machenil onder meer:

“Dear Herman,

With this note we would like to draw your attention to the fact that Fortis' solvency plan is steadily loosing its momentum and might miss its objective. Moreover, it might even be too little too late.

Indeed the plan is getting delayed & solvency impact is reduced. Moreover, we might need more than initially anticipated while the impact could come too late e.g. after a large part of the client franchise has left Fortis. This deterioration has been steadily building and has become more pressing given this weekend's news on Lehman and Ping An.

The remainder of this note will describe this steady deterioration and the risk of the delivery of the plan coming too late. We would like to schedule a meeting with you to discuss potential next steps to address the situation.”.

2079. En verder:

“Indeed, referring back to the presentation used in ExCo of August 27th the following could negatively impact customer sentiment :

- In Q3 we expect a EUR 1 billion loss. Moreover assuming no closure on Ping An and no EUR 0.5 billion capital raising, Q3 brings us close to a potential breach of regulatory capital targets. Leaving no buffer for further negative impacts.
- In Q4, a potential goodwill impairment could lead to another quarterly loss and a potential breach of core equity targets.”.

8.2.111. 17 september 2008

2080. Om 08.01 uur mailt Van Rutte zijn zorgen over de aanhoudende gelduitstroom aan Verwilt, Kloosterman en Dierckx (**Bijlage B-119**):

“Herman, Lex, Filip,

Because of the turmoil and the rumours the last few days and particularly yesterday, clients are transferring big amounts to other banks. Not only in Retail and Private banking, but also professional parties like GAM are transferring cash surpluses to other parties. This for hundreds of millions, impacting the liquidity position and our top line because of lower interest income. I realize that it is difficult to fight rumours, but can we come with more frequent and straightforward statements to the markets to give more comfort. Furthermore shouldn't we at least try to ask our regulators to confirm we still meet their standards when rumours with the effects we have seen yesterday pop up?”.

2081. Ook Moucheron stuurt om 11.45 uur een uitgebreide en alarmerende mail aan Verwilt (**Bijlage B-120**). Hij draagt onder andere de optie van het zoeken van een strategische partner aan. Hij besluit zijn e-mail met:

“But I believe the thing we now most need, and expect, is clear leadership. For that, you first need the backing of the Board, but you also need to form your own conviction on the best way forward. There is no obvious, consensual option in our situation. But not firming up our position and clarifying it soon is the worse of all. People in the organization expect to hear from you, with your full conviction, which way to go. And

they are ready to follow you and the Board in the direction you will indicate. But we need to get one.”.

2082. Lippens mailt om 17.33 uur aan Dierckx, met cc aan Verwilt en Macours, dat Halberstadt en Chisholm (van Goldman Sachs) denken dat Fortis een majeur liquiditeitsprobleem zal krijgen en dat de liquiditeit in de komende dagen volledig op zal drogen (**Bijlage B-121**). Lippens vraagt om commentaar, maar kan zich geen antwoord van Dierckx herinneren.

2083. Ook Quaetaert stuurt een mail aan Verwilt om 17.34 uur, naar aanleiding van de conceptnotulen van het ExCo van deze zelfde dag om 12.00 uur (**Bijlage B-122**). Zij wijst erop weinig beweging te zien bij degenen die verantwoordelijk zijn voor de divestments. Zij vraagt om, in overleg met Lippens, een RvB-vergadering zo snel mogelijk, desnoods via conference call.

2084. Ook Mittler schrijft om 19.28 uur een mail, aan Lippens (met cc aan Verwilt) (**Bijlage B-123**). Net als Moucheron suggereert ook hij een partner te zoeken. Lippens reageert om 20.16 uur (**Bijlage B-124**). Hij mailt terug met de boodschap dat hij met Verwilt gesproken heeft om extra vaart te zetten achter de divestments.

2085. Ook Vogelzang (RvB Fortis Bank) mailt om 23.17 uur aan Verwilt, Dierckx en Kloosterman over zijn grote zorgen (**Bijlage B-125**).

2086. Opgemerkt kan worden dat vanaf deze dag de klassieke tenderfinanciering bij de ECB begint op te lopen (**Bijlage C-86 en C-87**).

8.2.112. 18 september 2008

2087. De Britse hypotheekbank HBOS stemt in met het overnamebod van Lloyds TSB.

2088. Fortis heeft een onderhoud op de CBFA. Verwilt heeft aan onderzoekers verklaard dat hij op deze dag door Servais gevraagd is om de brief over KGI die Fortis uiteindelijk, ondertekend door Dierckx, op 23 september 2008 stuurt (**Bijlage C-59**) .

2089. Om 12.59 uur mailt Kloosterman aan Verwilt met de aanbeveling van een centraal geleid crisisteam, dat vanuit het centrum, in alle businesses ingrijpt met absolute controle vanuit en rapportage aan het centrum (**Bijlage B-126**).

2090. Om 16.08 uur stuurt Van Rutte een e-mail aan Verwilt met de mededeling dat hij een gesprek heeft gehad met DNB over klanten die in het Fortisfiliaal te Purmerend hun geld kwamen ophalen (**Bijlage B-127**). Ook zeggen klanten dat zij benaderd worden door Rabobank met het advies om hun geld naar Rabobank te transfereren.

2091. Lippens en Servais hebben een onderhoud op de CBFA.

2092. Om 17.35 uur mailt Donker aan Verwilt met feed-back van een (bevriende) analist die aangeeft dat de markt twijfelt of Fortis (nog) onderdelen kan verkopen als ook of er voldoende 'sense of urgency' is bij de Fortis top (**Bijlage B-128**). Hij adviseert dringend nog in september verkopen te realiseren. De mail vervolgt:

"He said explicitly this month, not this year. He said 'if others can sell entire units or even entire banks in a weekend, why has Fortis not been able to announce a significant divestment (other than the TEDA JV) in the past 3 months'. He also said that if there are no announcements (of disposals or closing of transactions already announced) in the next weeks, that that could be disastrous."

2093. Niederkorn van McKinsey mailt Verwilt dat met de hoogst mogelijke prioriteit drastische maatregelen nodig zijn om de solvency en liquiditeit van Fortis weer op peil te krijgen (**Bijlage B-129**). Anders dreigt een negatieve spiraal, met mogelijke consequenties à la Lehman, AIG en HBOS. Er moet niet gewacht worden tot de leiderschapskwesties bij Fortis zijn opgelost.

2094. De ExBo komt deze dag ook bijeen (**Bijlage A-90**). Er wordt besloten tot voorbereiding van verkoop van de Fortisactiviteiten in Polen en Turkije met een verwachte opbrengst van EUR 2 - 2,4 miljard.

2095. De FSA introduceert op deze dag een verbod op short selling.

2096. Verwilt heeft in deze week een zeer aanzienlijke hoeveelheid alarmerende berichten (beginnend met de notitie van Bos en Machenil van 16 september 2008) in de vorm van e-mails, notities, telefoontjes, besprekingen ontvangen. Een aantal hiervan zijn hierboven genoemd. Op de vraag van onderzoekers wat hij hiermee gedaan heeft, antwoordt Verwilt dat zijn reactie geweest is te blijven hameren op de zo snel mogelijke uitvoering van het versterken van de solvabiliteit door middel van het versnellen van de geplande desinvesteringen. Ook wijst hij erop dat nieuwe activa onder de hamer worden gebracht, waarmee een step-up in het desinvesteringsprogramma wordt bereikt.

8.2.113. 19 september 2008

2097. Deze ochtend hebben Lippens, Verwilt en Mittler (als adviseur) een gesprek, onder de projectnaam *Harbor*, waarbij pro-actief wordt gesproken over mogelijke kandidaten met wie Fortis zou kunnen samen gaan. Mittler mailt hierover om 14.25 uur aan Lippens, met cc aan Verwilt (**Bijlage B-131**):

“Maurice,

I gave the name "Harbor" to the project we discussed this morning. Fortis is "Ship" and the potential partner "Water". Not very imaginative but it describes what it means.

I have organized the work with Caroline.

On Fortis side the only persons working on this are myself and Geert ROOSEN. I have full confidence in him (he will not share this with other persons) and he has access to all data we need to feed MLJ. Geert has contacts with the assistant of Caroline working on this. Together we will deliver - by early next week - a valuation and asses possible pricing.

Herman should take with the ExCo the organization of the Due Diligence.

I have prepared a first draft script for the meeting. You will find a copy in exhibit. Will be reviewed by MLJ. and I will discuss with Herman.

Best,

Gilbert”.

2098. Verwilt verklaart hierover aan onderzoekers dat dit met het idee gebeurde dat Fortis in een wereld aan het komen was waar men eventueel geconfronteerd zou kunnen worden met de behoefte om zeer snel te handelen. Als mogelijke kandidaten worden BNP, Soci   General, Credit Agricole, Santander en ING besproken.

2099. Het ExCo wordt op dat moment hiervan niet op de hoogte gesteld. Dierckx heeft hierover aan onderzoekers expliciet verklaard dat hij hier inderdaad niet van op de hoogte was. Dit wordt ondersteund door de volgende passage uit de notulen van de ExBo van die dag (**Bijlage A-92**):

“in view of market speculation on the outcome of the current crisis on Fortis, the Chairman stresses that a merger with another bank is not an option. The stand-alone policy will be maintained.”.

2100. De RvB-leden, buiten Lippens en Verwilt, weten hier ook niet van. Mittler mailt aan Lippens en Verwilt om 12.27 uur dat Merrill Lynch inmiddels de opdracht heeft gekregen om te gaan praten met kandidaat 2 op het lijstje voor Project Harbor (**Bijlage B-130**). Ook wordt besloten om voorbereidingen te treffen voor due diligence van potentiële partners.

2101. Deze middag vindt een ExCo plaats (**Bijlage A-93**). Vooraf stuurt Lippens de volgende e-mail naar Verwilt (**Bijlage B-132**):

“Dear Herman,

To support you in the ExCo of this afternoon, I would like to summarize the points we recently discussed.

I would like to confirm that, in view of the deep crisis where we are considered a weak link, with very little options, I believe that we should be holding a Board meeting in the following days.

I also would like to confirm that stating to the Board and to the outside world that we are still working on selling assets is NOT an option, as the market does not believe us, and furthermore has doubts that Ping An will ever pay up (so do I).

Not only should we be able to announce in the coming days that we HAVE sold some assets, or HAVE signed one or more deals, but there is a strong need to announce something far more substantial. This may be painful, but as APG said to me, we have to sell some family jewels, fast, to survive.

And there is a saying in the Netherlands that major steps must hurt or either they are not the right ones.

Finally, I believe we have to consider Plan B or C options, in this wild world, where after Merrill Lynch and HBOS, eyes are being cast towards us.

This Executive Committee meeting is crucial, and I expect each member to find and contribute to major and RAPID solutions for the survival of Fortis.”.

2102. In deze vergadering van het ExCo wordt tot een step-up van verdere verkopen van Fortis onderdelen besloten, zoals de bankactiviteiten in Polen en Turkije. Ook wordt de groei van de Risk Weighted Assets op het huidige niveau gemaximeerd tot nul in plaats van op een groei van 10%. Daarnaast wordt Fortis Corporate Insurance op de lijst van te verkopen activa gezet.

2103. Refererend aan zijn vergadering met Ping An voorzitter Ma van 18 september 2008 geven de ExCo-notulen weer dat het Kloostermans overtuiging is dat het uitermate onwaarschijnlijk is dat de Ping An transactie in het derde kwartaal 2008 doorgaat. Dit gezien Ping Ans aanzienlijke verliezen op zijn deelneming in Fortis globaal ter grootte van eenmaal de jaarwinst van Ping An. Ma informeert hem over de mogelijke indirecte gevolgen van dit verlies op het traject rond de closing van de joint venture met Ping An.

2104. Verwilt concludeert hieruit dat rekening moet worden gehouden met het risico dat de joint venture niet doorgaat. Kloosterman spreekt tegen onderzoekers over de vergadering met

voorzitter Ma van Ping An op 18 september 2008 in Sjanghai over een situatie waar *‘redelijk onthutsend een deel van tafel lijkt getrokken te worden’*, die in Kloostermans beleving kritiek is voor het succes van Fortis. In de notulen van het ExCo van 24 september 2008 spreekt Kloosterman zich nog pessimistischer uit over deze vergadering met Ma.

2105. Deschênes geeft in forse bewoordingen aan dat Fortis zich, naar zijn mening, met de voorgestelde maatregelen nog steeds in een zeer kwetsbare positie verkeert en dat hij daarom voorstelt met grote spoed een strategische partner te zoeken. Kloosterman sluit zich bij deze aanbeveling aan. Dierckx is het niet mee eens, waarop Deschênes hem (blijkens zijn interviewverslag) antwoordt:

“Filip, I hope you don’t have just a weekend to do it.”.

2106. Verwilt antwoordt dat hij het met het eerste deel van Deschênes’ commentaar eens is, maar dat een discussie over een verkoop van Fortis als geheel op dit moment - zonder voorbereiding - niet productief is.

2107. Onderzoekers hebben een ongedateerde notitie ontvangen, opgesteld door Fred Bos, die van 19 september 2008 of van kort daarna dateert (**Bijlage C-56**). De volgende conclusies worden in deze notitie, zakelijk weergegeven, getrokken:

1. Genomen besluiten in de ExCo van 19 september 2008 zijn onvoldoende om de solvabiliteit op peil te houden ingeval de Ping An transactie niet doorgaat;
2. De externe accountants verhardten hun standpunt met betrekking tot de toepassing van “fair value- accounting”. Indien deze met betrekking tot de 3^e kwartaalcijfers hierin volharden, wordt gesproken van een mogelijke impairment op de structured credit portfolio van Fortis van EUR 1 miljard en een mogelijke goodwill impairment van EUR 5-13 miljard. In een dergelijk geval zou Fortis niet meer aan zijn regulatory solvabiliteitseisen voldoen.

2108. Verwilt mailt aan Moucheron dat er mogelijk een extra RvB moet zijn de komende week (**Bijlage B-133**). Ook heeft Verwilt die dag overleg met Lippens over een extra RvB op maandag of dinsdag. Deze wordt echter pas vrijdagochtend bijeen geroepen en vindt vrijdagmiddag 26 september 2008 plaats.

2109. Verwilt gaat op het einde van deze dag tegen 19.00 uur ziek naar huis. Verwilt verklaart hierover aan onderzoekers dat enkel Lippens en Servais (die het van Lippens hoorde) wisten dat hij niet binnen 6 weken zou terugkeren en vermoedelijk niet meer in een actieve rol. In het wederhoorproces heeft de CBFA laten weten dat Servais wel van Lippens op deze dag hoorde dat Verwilt niet in goede gezondheid was, maar niet dat hij zes weken